

मेहता मसली ग्रंथजगात

जानेवारी २०१५
किंमत १५ रुपये

अल्पावधीत
लोकप्रिय ठरलेले
ग्रंथप्रसाराला
वाहिलेले
दर्जेदार मासिक

आमची नवीन
पुस्तके

नवीन
वर्षाच्या हार्दिक
शुभेच्छा!

२०१५

SACHIN TENDULKAR

Playing It My Way
My Autobiography

सचिन तेंडुलकर...

‘प्लेइंग इट माय वे’

सचिन तेंडुलकर याच्या
आत्मचरित्राचा मराठी अनुवाद

‘मेहता पब्लिशिंग हाऊस’ तर्फे

रसिक वाचकांसाठी मार्च,

२०१५ मध्ये उपलब्ध

मेहता मराठी ग्रंथजगत

। जानेवारी २०१५ । वर्ष पंधरावे । अंक पहिला ।

मांडणी-अक्षरजुळणी

मेहता पब्लिशिंग हाऊस

संपादक-मुद्रक-प्रकाशक

सुनील मेहता,

१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,

बाजीराव रोड, टेलिफोनभवनसमोर,

पुणे - ४११ ०३०

फोन : ०२०-२४४७६९२४

२४४७५४६२

Extension

(ग्रंथजगत विभाग) - २२४/२२५

E-mail : info@mehtapublishinghouse.com

संपादक

सुनील मेहता

कार्यकारी संपादक

शंकर सारडा

अंकाची किंमत १५ रु.

वर्गणी

मनीऑर्डरने अथवा

ऑनलाईन पाठवावी.

प्रसिद्धी

दरमहा ११ तारखेस

अनुक्रमणिका

संवाद	४	पुस्तक परिचय	
संपादकीय	६	तिळा तिळा दार उघड	५८
साहित्यवार्ता	१०	तेलसम्राट	७६
पुरस्कार	४२	इंग्रजी पुस्तक परिचय	९०
स्मृती विशेष	४९	श्रद्धांजली	९२
		बालनगरी	९६

डिजिटल अंकाची वर्गणी : तीन वर्षांची ३००रु., पाच वर्षांची ४००रु.

या अंकातील लेखांतील मते ही त्या त्या लेखकांची असून त्यांच्याशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही.

एक नवीन सुंदर दिवस आल्हाददायी पहाट घेरून येईल,
मनाच्या अंतरंगामध्ये पुन्हा नवी पालवी फुटेल.
पुन्हा एक नवीन वर्ष, पुन्हा एक नवी आशा, तुमच्या कर्तृत्वाला पुन्हा एक
नवी दिशा...
नवी स्वप्ने, नवी क्षितिजे, पुन्हा एकदा उडण्यासाठी सारे आकाश मोकळे.
शिशिरातल्या उबदार थंडीत, उमलणाऱ्या पाकळ्यांवर अलगद पावले टाकत
नवीन वर्षाचे आगमन झाले. उत्साहाने मंतरलेल्या नव्या हवेत नव्या
आकांक्षांचे तुषार उधळले. पावलांखाली नवी वाट, नव्या वाटेवर नवीन
साथ...

नवा आसमंत, क्षितिजही नवे
नवे हे स्वर, गीतही नवे
नववर्षाच्या सुरात मिसळले
अंतरातले नाद नवे

पण नव्या वर्षाची नवी स्वप्ने पाहताना नकळत मन भूतकाळात जाते, सरत्या
वर्षाच्या यशापयशाचा आलेख समोर येतो. एखादे सुंदर गाणे पुनःपुन्हा
ऐकावेसे वाटते त्याप्रमाणे गतकाळातील सुख दुःख, चांगले अनुभव,
चांगल्या आठवणी यांत रमावेसे वाटते. पण 'वेळ कुणासाठीही थांबत नाही',
दरवर्षी ३१ डिसेंबरला नव्याने उमगणारी गोष्ट!

अव्याहतपणे चालणाऱ्या घड्याळाच्या काट्याप्रमाणे जगरहाटी सुरूच असते.
दुःख मागे ठेवून सुखाच्या मागे धावणे हेच मानवी जीवनाचे ईप्सित आहे.
जगण्याला अंत नाही. काळाच्या प्रवाहात पडणाऱ्या पावलांचे मोजमाप करता
येत नाही. सेकंद, मिनिट, तास, दिवस, महिने, वर्ष सारे संपतात. जुन्या
गोष्टी टाकल्याशिवाय नव्या गोष्टी कवटाळता येत नाहीत. अनंत अडचणी
आहेत, अनेक संकटांना तोंड द्यावे लागत आहे. पण तरीही प्रचंड उत्साह
आहे, जीवनसंघर्ष करण्याची व कठीण परिस्थितीवर मात करण्याची जिद्द
आहे.

गर्द रात्रीच्या पदराआडुनी,
डोकावली किरणे नवी स्वप्ने घेउनी
श्यामसंध्येची सय सोडुनी
आली पहाट बघ ही नटुनी

त्यामुळे पुन्हा एकदा नवीन आशावाद बाळगून नव्या दिशेचा शोध घेण्याचा
पुन्हा नवा प्रयत्न !

तसे बघायला गेले तर, निसर्गाच्या ऋतुचक्राप्रमाणेच घडणाऱ्या या सगळ्या
घटना. सूर्याचे अस्ताला जाणे... आकाशातील चंद्राचे तारकांसोबत झालेले
आगमन... त्यांचे लुकलुकणे... परत सूर्याचे आगमन. सारे काही निसर्ग
नियमानुसार. कालचक्र अखंड फिरत असते. वर्षे, महिने हे मानवाने आपल्या
सोयीसाठी निर्माण केले. आयुष्याचे सिंहावलोकन करायला, जुन्या वर्षाचा
आढावा घेऊन नवीन वर्षाचे आडाखे बांधायला थोडा वेळ मिळावा त्यासाठी
ही वर्षाची संकल्पना निर्माण केली असावी. म्हणूनच थोडे थांबा, रुजवा नवीन
स्वप्ने, बांधा संकल्पांचे नवीन इमले, धुंडाळा नवीन वाटा अन नव्याने शोध
ध्या स्वतःच्या अस्तित्वाचा...

चला, सरत्या वर्षाची आठवण ठेवत रंगू या नवीन वर्षाच्या रंगात !

नवा हर्ष हा, स्पर्श हा नवा
नवा हा उत्साह, नवी ही हवा
नववर्षाच्या स्वागतात दरवळला
शब्दांचा हा गंध नवा...

आपणही हा नववर्षाचा सोहळा आपल्या लेखणीमध्ये बांधू शकता, सरत्या
वर्षाशी जोडलेल्या काही हळव्या आठवणी, काही कटू अनुभव, बदलणारे
त्याचे अगम्य रूप, त्यात दडलेलं अनुपम सौंदर्य आणि येणाऱ्या वर्षाबद्दल
जे जे तुमचा शब्दकुंचला चितारायला उत्सुक असेल ते ते तुम्ही आमच्यापर्यंत
पोहोचवू शकता

आपले लेखन इ-मेलने खालील पत्त्यावर पाठवा.

mmgj@mehtapublishinghouse.com

निवडक लेखांचा अंकात समावेश करण्यात येईल, तसेच उत्तम
लेखासाठी पारितोषिक म्हणून कोणत्याही एका पुस्तक खरेदीवर ४०%
सवलत देण्यात येईल.

तुमच्या पत्रोत्तराच्या अपेक्षेत,
मेहता मराठी ग्रंथजगत

संपादकीय

स्वागत नवीन वर्षाचे

२०१५

२०१५ जानेवारीचा हा अंक. गेल्या वर्षभरातील वाटचालीनंतर एक नवा टप्पा सुरू करणारा. अखिल भारतीय मराठी साहित्य महामंडळाने पंजाबमधील घुमान येथे साहित्य संमेलन घेण्याचा निर्णय घेतल्यानंतर अनेक प्रकाशक आणि लेखक-वाचक यांनी नाराजी प्रकट केली. घुमान येथे मराठी भाषकांचे वास्तव्य फारसे नाही. त्यामुळे तेथे संमेलन घेतले तर श्रोते कितीसे येणार हा प्रश्न विचारला जावा यात आश्चर्य नाही. इंदूर, ग्वाल्हेर, भोपाळ, दिल्ली या महाराष्ट्राबाहेरच्या ठिकाणी साहित्य संमेलने झाली आहेत; तेथे मराठी जाणणारांची संख्या बरीच आहे; त्यामुळे वाचक-रसिकांनी आक्षेप घेतला नाही. परंतु घुमान येथे मराठी माणसेच नाहीत. घुमानची निवड केली गेली याचे एकमेव कारण म्हणजे संत नामदेवांनी सातआठशे वर्षांपूर्वी पंजाबमध्ये वास्तव्य करून भक्तिपंथाचा उपदेश केला; घुमानला देवालय स्थापन केले. नाममहिम्नाची महती विशद केली. या घटनेचे सांस्कृतिक, धार्मिक महत्त्व मराठीची अस्मिता गोंजारणारे निश्चितच आहे. शीख धर्माचा गुरुग्रंथसाहेब हा जो मुख्य ग्रंथ, त्यात संत नामदेवांचे अनेक अंभंग आहेत. परंतु संमेलनाला आवश्यक असणारे रसिक श्रोते घुमानला मोजकेच येऊ शकतील; त्याप्रमाणेच गेल्या काही वर्षांत संमेलनाला जोडून जे ग्रंथांचे स्टॉल उभारले जातात, तेथे पुस्तकांची विक्री मोठ्या प्रमाणावर होते. घुमानला अशा विक्रीची शक्यता नसल्याने प्रकाशकांना तेथे ग्रंथदालने उभे करणे हे आर्थिकदृष्ट्या नुकसानीचे ठरणार. त्यामुळे त्यांचा घुमान या स्थळाला विरोध...

या संमेलनाच्या अध्यक्षपदाच्या निवडणुकीत फारसे वादग्रस्त वा उणेदुणे बोलले गेले नाही. निवडणुकीत यंदा मतदानही विक्रमी झाले. डॉ. सदानंद मोरे यांची ४९८ मते मिळाल्याने निवड झाली. भारत सासणे यांना त्यांच्यापेक्षा सत्तेक मते कमी मिळाली. शीख धर्माचे इतिहास लेखक: त्यांना ६५ मते मिळाली. डॉ. सदानंद मोरे हे संत तुकारामांच्या वंशातील. पुणे विद्यापीठातील तत्त्वज्ञान विभागाचे दीर्घकाळ प्रमुख. महाराष्ट्राच्या सामाजिक अभिसरणाचे विश्लेषक. त्यामुळे त्यांच्या निवडीबद्दल बहुतांशी सकारात्मक प्रतिक्रियाच व्यक्त झाल्या. त्यांचे आम्ही अभिनंदन करतो. घुमानचे संमेलन त्यांच्या अध्यक्षपदामुळे आणि संजय नहार, भारत देसडला प्रभृतींच्या परिश्रमाने संस्मरणीय ठरावे.

मराठी साहित्य व भाषेच्या दृष्टीने हे वर्ष अभिजात ठरेल असे वाटले होते. पण नमनालाच घडाभर तेलाचा अभिषेक अजून चालू आहे. सत्तापालटामुळे पालथ्या घागरीवर पाणी असा काहीसा प्रकार घडणारच.

तरी भारतीय राजकारणात आणि आभासात्मक विश्वात या काळात खूप काही वेगाने चालू आहे. एकविसाव्या शतकाच्या चौदाव्या वर्षाला निरोप देऊन पंधराव्या वर्षाच्या स्वागताला आपण सिध्द होत आहोत. भारताच्या दृष्टीने २०१४ हे वर्ष फारच क्रांतीकारक म्हणून नोंदवावे लागेल. लोकशाही सत्तेत सतत उलथापालथ अपेक्षीत असते. काळाचे आठवण देणारे; नवीन सत्तापरिवर्तन घडवून आणणारे हे वर्ष. काँग्रेसची दीर्घकालीन सत्ता आता काही काळापुरती संपुष्टात आली, नरेंद्र मोदी यांनी कौशल्यपूर्ण व्यूहरचना करून, काँग्रेसच्या अंतर्गत लाथाळ्यांचा फायदा उठवून केंद्रात निर्विवादपणे बहुमत मिळवून भारतीय जनता पक्षाचे सरकार सत्तेवर आणले. नव्या तंत्रज्ञानाचा प्रभावी वापर करून भ्रष्टाचारमुक्त, जनकल्याणकारक, कार्यक्षम, उत्पादनाभिमुख कारभाराचे अभिवचन देऊन जनसामान्यांच्या हृदयाला हात घातला. पहिल्या सहा महिन्यात अनेक मूलगामी निर्णय जाहीर करून अच्छे दिन आणण्याचा वायदा प्रत्यक्षात आणण्याची धमक आपल्यात आहे याची चुणूक दाखवून दिली. आपल्या देशातील नाठाळ लोकशाहीला वठणीवर आणण्याचे काम सोपे नाही. तिच्या चक्रव्यूहात नवे पंतप्रधान कितपत अडकतात की त्यातून सहीसलामत मार्ग काढत आपल्या धोरणांना योग्य दिशा देण्यात कामयाब होतात, हे स्पष्ट व्हायला काही काळ जावा लागेल. भारत आपले महासत्तेचे स्वप्न बघण्यात मशगूल आहे. तंत्रज्ञानाच्या

बुद्धिबळावर आणि तरुणाईच्या संख्याबळावर हे स्वप्न प्रत्यक्षात येणेही अवघड नाही. चीन, अमेरिका आणि भारत यांच्यातील स्पर्धा आणि सहकार्य यावर बरेच काही अवलंबून आहे. पंतप्रधानांच्या परदेशी दौऱ्याचा झपाटा बघून सर्वच जागतिक नेते थक्क झाले आहेत. त्यामुळे जागतिक पातळीवरचे करारमदार सर्वांगीण प्रगतीला पोषक ठरतील असेही वाटते.

औद्योगिक, तांत्रिक समृद्धीबरोबरच आंतरराष्ट्रीय सांस्कृतिक संबंधांनाही नव्या राजवटीत चालना मिळावी अशी अपेक्षा आहे. जागतिकीकरण, उदारीकरण, सांस्कृतिक दळणवळण एकमेकांच्या सौहार्दाला उपकारक ठरणारे असावे. भविष्यात माध्यमांची भूमिका महत्त्वाची राहिल. छापील पुस्तके, ई बुक्स, वृत्तपत्रे, मासिके, मोबाईल, संगणक, इंटरनेट, आयपॅड, आयफॉन, सोशल मिडिया, चित्रपट, टीव्ही, रेडिओ, भाषासंपर्क, भाषांतर, अनुवाद वगैरे क्षेत्रांचा वापर अपरिहार्य ठरणार आहे. संगीत, अभिनय, नृत्य, शिल्प, वास्तूचर्चा, चित्र, त्रिमितीमुद्रण, शिक्षण, माहिती संकलन, माहितीचे वर्गीकरण, संवर्धन, ग्रंथालये सर्वांचेच रूप पालटणार आहे. या सर्व बदलांना सामावून घेणारी कार्यक्षम यंत्रणा कायम अद्ययावत ठेवणे हे कामही सोपे असणार नाही. इंटरनेटवरील अब्जावधी संकेतस्थळांमधून हवे ते स्थळ एका क्लिकसरशी समोर येणे, हा चमत्कार नव्हे. मानवाने आपल्या कृत्रिम बुद्धिमतेच्या बळावर नवनव्या प्रणालींद्वारे ही किमया साधली आहे. या आभासात्मक विश्वाची सूत्रे कोण हाताळतो, या प्रश्नाचे उत्तर देणे सोपे नाही.

आज जे अस्तित्वात आहे, तेच थोडेफार बदललेल्या स्वरूपात आपल्यापुढे येत राहिल असे गृहीत धरून जगत राहणे एवढेच आपल्या हाती आहे. ज्ञानात, तंत्रज्ञानात प्रगती करणारे पुढे जातील, जगाचे नेतृत्व करत राहतील, किंवा शोषण करत राहतील. आहे रे आणि नाही रे यातील दरी रुंदावतच राहिल. तंत्रज्ञानातील प्रगतीचा लाभ मात्र सर्वांना होत राहिल, कारण त्याशिवाय एकूण व्यवहारालाच खीळ बसेल, तसे होणे आत्मघाताचे ठरेल.

मेहता पब्लिशिंग हाऊस'चा ज्ञानदान ध्यास

मराठी मने आणि भाषा समृद्ध करणारी संस्था असा लौकिक मिळवणाऱ्या मेहता पब्लिशिंग हाऊसने गेल्या अनेक दशकांपासून ज्ञानवृद्धीची परंपरा जोपासण्याचे काम केले आहे. याच प्रयत्नांचा एक भाग म्हणून मेहता पब्लिशिंग हाऊसने नवीन वर्षात पुस्तकांचे दान देऊ इच्छिणाऱ्या ज्ञानदात्यांसाठी एक अनोखा उपक्रम सुरू केला आहे.

इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांच्या सर्वदूर प्रसारानंतरही ग्रंथांच्या माध्यमातून जोपासण्यात येणारी ज्ञानपरंपरा कायमच राहणार आहे. सर्व स्तरातील वाचकवर्ग समृद्ध बनावा, वाचकांना अधिक भुर्दंड न पडता अधिकाधिक चांगले ज्ञानधन अनुभवता यावे, या दृष्टीने मेहता पब्लिशिंग हाऊसतर्फे वेळोवेळी नावीन्यपूर्ण उपक्रम राबवण्यात येत असतात. समाजाच्या विविध घटकांपर्यंत वाचन संस्कृतीचा प्रसार व्हावा, या दृष्टीने मेहता पब्लिशिंग हाऊसच्यावतीने नवीन वर्षात एक नवा उपक्रम राबवण्याचे ठरवलेले आहे.

सामाजिक दातृत्वाच्या भावनेतून अनेक दाते शाळा, महाविद्यालये, वाचनालये यांच्यासाठी ग्रंथरूपी ज्ञानाचे दान करित असतात. विविध संस्थांना पुस्तकांची भेट देऊ इच्छिणाऱ्यांना मेहता पब्लिशिंग हाऊसतर्फे तब्बल पस्तीस (३५%) टक्के सवलतीत पुस्तके खरेदी करता येतील.

इतकेच नव्हे तर ही पुस्तके महाराष्ट्रात कोणत्याही ठिकाणी पोहचवण्याची जबाबदारीही मेहता पब्लिशिंग हाऊसच स्वीकारेल, तीही फक्त ५० रुपयांचा टपाल खर्च आकारून. या भेटपुस्तकावर छायाचित्रासह संबंधीत दात्याचे नाव आणि पत्ता प्रिंट करून देण्यात येईल. त्यामुळे संबंधीत दात्याचे नाव कायमस्वरूपी त्या पुस्तकासोबत राहील.

ज्ञानदानाच्या पवित्र कामात अधिकाधिक लोकांनी सहभागी व्हावे, या हेतूने हा उपक्रम हाती घेण्यात आला आहे. या अनोख्या उपक्रमाच्या अधिक माहितीसाठी मेहता पब्लिशिंग हाऊस, माडीवाले, कॉलनी, सदाशिव पेठ, पुणे येथे संपर्क साधावा.

साहित्य वार्ता

व्हॉट्सअॅपचे भारतात सात कोटी युजर्स

फेसबुकच्या मालकीच्या 'व्हॉट्सअॅप' या मेसेजिंग अॅपची लोकप्रियता दिवसेंदिवस वाढत असून, त्याच्या जगभरातील युजर्सनी ६० कोटींचा आकडा पार केला आहे. त्याचबरोबर भारतातील युजर्सची संख्या सात कोटींवर गेली असल्याचे कंपनीचे उपाध्यक्ष नीरज अरोरा यांनी सांगितले.

ते म्हणाले, “भारतात महिन्यातून किमान एकदा 'व्हॉट्सअॅप' वापरणाऱ्या युजर्सच्या संख्येने सात कोटींचा आकडा गाठला आहे. युजर्सच्या संख्येच्या बाबतीत भारताचा जगात दहावा क्रमांक लागतो. कोट्यवधी लोकांना जोडणाऱ्या 'व्हॉट्सअॅप'ने भारत व ब्राझीलवर विशेष लक्ष केंद्रित केले आहे. तीन वर्षांपूर्वी जगभरात 'व्हॉट्सअॅप'चे ३० कोटी युजर्स होते. हा आकडा आता दुप्पट झाला आहे. केवळ व्यावहारिक दृष्टिकोन न ठेवता उत्पादनाकडे लक्ष दिल्यामुळे युजर्सची संख्या वेगाने वाढत आहे. कंपनीच्या संस्थापकांचे व्यावसायिक मूल्य नसणारे अॅप विकसित करण्याचे उद्दिष्ट होते. यापुढेही कंपनीचा तोच हेतू राहिल. नुकतीच फेसबुकने 'व्हॉट्सअॅप' ची १९ अब्ज डॉलरला खरेदी केली. तथापि, फेसबुकच्या ताब्यात गेल्यानंतरही, 'व्हॉट्सअॅप'ची विशेष ओळख कायम राहिल. 'व्हॉट्सअॅप'ने या वर्षी सप्टेंबरमध्ये बहुचर्चित व्हाइस कॉलिंग फीचर उपलब्ध केले आहे.”

'रेझोनन्स' पुस्तकाचे प्रकाशन

प्राप्तिकर विभागाचे अतिरिक्त आयुक्त अजय पांडे यांनी लिहिलेल्या 'रेझोनन्स' या कादंबरीचे प्रकाशन नुकतेच गुन्हे शाखेचे पोलिस महानिरीक्षक ब्रिजेश सिंग यांच्या हस्ते करण्यात आले. पांडे यांच्यासह लेखक दीपक दलाल हे ही या वेळी उपस्थित होते. ही एक काल्पनिक कादंबरी असून तिच्यात भारत व पाकिस्तान दरम्यानच्या भौगोलिक व राजकीय परिस्थितीचे

चित्रण करण्यात आले आहे. या कादंबरीची कथा एका पाकिस्तानी सैनिकाभोवती फिरते. १९७१ च्या भारत-पाकिस्तान युद्धात लढलेला हा सैनिक युद्धबंदी म्हणून पकडला जातो. त्यानंतर त्याला बांग्लादेशाच्या मुक्ती वाहिनीकडे सोपवले जाते. पाकिस्तानी सैन्याची ठिकाणे सांगण्यासाठी त्याच्यावर जबरदस्ती केली जाते. पाच वर्षे छळ सहन करून पळून जाण्यात यशस्वी झालेला हा सैनिक पुढे, 'आयएसआय'चा (इंटर स्टेट इंटेलिजन्स) प्रमुख बनून एक सूडनाट्य आखतो, अशी या कादंबरीची मध्यवर्ती कल्पना आहे.

काव्यमैफलीत उलगडले शहरी जीवनाचे वास्तव

समरसता साहित्य परिषदेच्या पिंपरी-चिंचवड शाखेने आयोजित केलेल्या सांघिक काव्य मैफलीत ६० कवींनी भाग घेतला. चिंचवड येथील समरसता पुनरुत्थान गुरुकुलम येथे ही स्पर्धा झाली.

सर्वोत्कृष्ट काव्य मैफल संघ : प्रथम - शब्दधन (सांगवी), द्वितीय - हुतात्मा राजगुरु साहित्य मंच (राजगुरुनगर), तृतीय - शब्दांसवे जरासे (येरवडा), उत्तेजनार्थ - अभंग साहित्य संघ (आळंदी). सर्वोत्कृष्ट निवेदक : भाग्यश्री, कुलकर्णी (जीवनाचे रंग), सविता इंगळे (शब्द चाहूल संवर्धन). सर्वोत्कृष्ट काव्यलेखन : प्रथम - अनिल दीक्षित (शब्दधन), द्वितीय - प्रशांत पोरे (काव्यानंद), तृतीय - श्रीकांत वाघ (शब्दांसवे जरासे)

उत्तेजनार्थ - भालचंद्र कोळपकर (जीवनयात्रा), प्रकाश बनसोडे (हुतात्मा राजगुरु साहित्य मंच), संगीता झिंझुरके (शब्दधन). सर्वोत्कृष्ट सादरीकरण : प्रथम - विनायक तरडे (काव्यशिल्प), द्वितीय - जगन्नाथ वैद्य (त्रिदल), तृतीय - शंकर कसबे (नागनाथ साहित्य परिषद), उत्तेजनार्थ - जयश्री घुले (काव्यशिल्प), आनंद त्रिभुवन (शिवांजली साहित्य पीठ). सर्वोत्कृष्ट रसिक श्रोता : प्रथम काकडे, तृतीय - वैभव धस.

प्रार्थना सदावर्ते, नागेश जोशी यांनी परीक्षक म्हणून काम पाहिले. प्रास्ताविक रमेश वाकनीस यांनी केले. शोभा जोशी यांनी आभार मानले.

सामाजिक आशयाला वाचकांची पसंती

सामाजिक आशय असलेल्या पुस्तकांना वाचकांची पसंती असल्याचे 'अक्षरधारा बुक गॅलरी'च्या सर्वेक्षणातून स्पष्ट झाले. व्यक्तिचित्रे, चरित्रे आणि

आत्मचरित्रे वाचकांना आवडत असल्याचे दिसून आले. वाचकांच्या बदलत्या अभिरुचीचे सर्वेक्षण करण्यात आले. कथासंग्रह, कादंबरी, ललित लेखन, प्रवास वर्णने आणि विनोदी लेखन यांच्याकडेही वाचकांचा ओढा वाढत आहे.

सोशल मिडियाबाबत नकारात्मक सूर

कामाच्या वेळेत वैयक्तिक कारणांसाठी होत असलला सोशल मीडियाचा वापर त्या संस्थेवर नकारात्मक परिणाम करित असल्याचे, तसेच त्या व्यक्तीची क्रयशक्ती घटत असल्याचे एका अभ्यासातून समोर आले आहे.

‘दररोज जगभरात किमान एक अब्ज लोक सोशल मीडियावर असतात. शिवाय त्यांना लागलेल्या सवयींमुळे ते त्याचा कामाच्या ठिकाणीही वैयक्तिक कारणांसाठी वापर करतात, असे अभ्यास करण्यात आलेल्या पाचपैकी चार लोकांबाबत आढळले आहे,’ असे मत नॉर्वेतील बर्लिन विद्यापीठात या विषयावर संशोधन करणाऱ्या सिसिलीया अँडरसन यांनी नोंदविले. विशेष म्हणजे ही बाब नावाजलेल्या संस्थांमध्ये काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांच्या बाबतीत घडत असल्याचे त्या म्हणाल्या.

बॅटरीचे चार्जिंग १ २ मिनिटांत

स्मार्टफोन, लॅपटॉपसारख्या उपकरणांमधील बॅटरी वेगाने उतरणे आणि चार्ज होण्यास वेळ लागणे हा अनुभव काही नवीन नाही. संशोधकांकडून बॅटरीची क्षमता वाढविण्यासाठी आणि आकार कमी करण्यासाठी विविध प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

अमेरिकेतील युनिव्हर्सिटी ऑफ मेरीलँडमधील संशोधकांना केवळ १ २ मिनिटांत चार्ज होणारी अतिसूक्ष्म बॅटरी बनविण्यात यश आले आहे. ही बॅटरी आकाराने खूप लहान असून, पोस्टाच्या तिकिटावर हजारो बॅटऱ्या बसतात, असा संशोधकांचा दावा आहे. ‘नॅनोपोर’ नावाच्या या बॅटरीच्या सिरॅमिक शीटवरच्या अतिशय सूक्ष्म छिद्रामध्ये विद्युत भार वाहून नेण्यासाठी इलेक्ट्रोलाइटला धरून ठेवण्याची क्षमता आहे. ही बॅटरी अनेक वेळा रिचार्ज करता येते, असे संशोधक चानयुआन लिऊ यांनी सांगितले.

अर्थात, सध्या चाचणीच्या टप्प्यावर असलेल्या या बॅटरीचे काम व्यवस्थित सुरू असल्याने पुढील टप्प्यात संशोधकांकडून तिचे मोठ्या प्रमाणावर उत्पादन घेण्यासाठी गुंतवणूकदारांचा शोध घेण्यात येईल. बॅटरीचे

पुढील व्हर्जन १० पटीने अधिक शक्तिशाली बनविण्यासाठी संशोधकांचे प्रयत्न सुरू आहेत.

मातृभाषेत गप्पा मारण्याची फेसबुकवर सोय

फेसबुकने आता आपल्याला आपल्या भाषेत गप्पा मारण्याची सुविधा उपलब्ध करून दिली आहे. संगणकावरून आपण लॉगइन करताना ही सुविधा उपलब्ध आहेच. पण आता आपल्या फोनवरून म्हणजे अगदी साध्या फीचर फोनवरूनही आपल्या भाषेत गप्पा मारणे शक्य होणार आहे.

समाज माध्यमांमध्ये अधिराज्य गाजविणाऱ्या फेसबुकने आपल्याला जगाच्या कानाकोपऱ्यातील आपल्या मित्रांशी तसेच नातेवाईकांशी जोडले. इतकेच नव्हे तर अनेक नवे मित्रही मिळवून दिले. गप्पा मारताना अनेकदा आपण इंग्रजीत टाइप करून आपल्या भाषेत गप्पा मारतो. पण हीच टायपिंगची सुविधा जर आपल्या मातृभाषेची मिळाली तर आणखी बरे. ही लोकांची गरज ओळखून भारतीय भाषांची सुविधा आता स्मार्टफोनवरील फेसबुक, अॅप्स इतकेच नव्हे तर साध्या फीचर फोनमध्येही अंतर्भूत केली आहे. यामुळे आता आपण कोणताही फोन वापरणाऱ्या आपल्या मित्रांशी 'फेसबुक फॉर एव्हरी फोन' अॅपद्वारे आपल्या मातृभाषेत गप्पा मारू शकतो.

सर्वप्रथम 'फेसबुक फॉर एव्हरी फोन' हे अॅप डाऊनलोड करा. हे अॅप तुमच्या फीचरफोनमध्येही डाऊनलोड होते. हे अॅप मोफत असून त्याच्या सेटिंग्साठी काही क्षणांचाच वेळ लागतो. यासाठी तुम्ही तुमच्या फोनवरून ब्राऊझिंग करताना.

www.facebook.com/mobile

हे संकेतस्थळ सुरू करा त्यात 'डाऊनलोड अॅप' हा पर्याय निवडा.

हे अॅप डाऊनलोड झाल्यानंतर तुम्ही तुम्हाला पाहिजे ती भाषा निवडू शकता. यानंतर तुम्हाला तुम्ही निवडलेल्या भाषेत संदेश मिळतात. लगेच तुम्ही त्याच भाषेत संदेश पाठवूही शकता. सध्या हे अॅप हिंदी, गुजराती, तमिळ, मल्याळम, कानडी, पंजाबी, बंगाली आणि मराठी या भाषांमध्ये उपलब्ध आहे.

'ब्लू टिक' आता ऑप्शनल

आघाडीचे मोबाइल मेसेंजर असलेल्या व्हाट्स अॅपवरून आपण

पाठवलेला मेसेज समोरच्या व्यक्तीने बघितला की नाही, हे सांगणाऱ्या नवीन फीचरमुळे 'प्रायव्हासी'चा भंग होत असल्याने ही सुविधा 'ऑप्शनल' ठेवण्याचा निर्णय घेतला आहे. व्हॉट्स अॅपच्या नवीन अपडेटनुसार या 'ब्लू टिक' आता ऑप्शनल असतील.

व्हॉट्स अॅपचा मेसेज समोरच्या व्यक्तीला पोहोचल्यावर येणाऱ्या ग्रे रंगाच्या दोन बरोबरच्या खुणा त्या व्यक्तीने मेसेज वाचल्यानंतर निळ्या रंगाच्या होतील, अशा पद्धतीची सुविधा व्हॉट्स अॅपने नुकतीच आणली होती. मात्र आता व्हॉट्स अॅपने अँड्रॉईड यूजरसाठी २,११,४४८ हे अपडेटेड व्हर्जन आणले आहे. त्यामध्ये ही सुविधा ऑप्शनल करण्यात आली आहे. संध्या ही सुविधा केवळ व्हॉट्स अॅपच्या वेबसाइटवर उपलब्ध आहे.

अँड्रॉईड २.१ किंवा त्यापेक्षा नवीन व्हर्जनच्या मोबाइलनाच व्हॉट्स अॅपचे अपडेटेड व्हर्जन डाउनलोड करता येईल.

नांदेडमध्ये होणार संत साहित्य संमेलन

वारकरी साहित्य परिषदेतर्फे चौथ्या अखिल भारतीय मराठी संत साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षपदी आळंदी येथील संत ज्ञानेश्वर समितीचे विश्वस्त आणि संत साहित्याचे अभ्यासक डॉ. शिवाजीराव मोहिते यांची निवड करण्यात आली आहे. ७ ते ९ फेब्रुवारी या कालावधीत नांदेड येथे हे संमेलन होणार आहे. नामदेवांची कर्मभूमी असलेल्या पंजाबातील घुमान येथे आगामी अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन होत आहे. त्या पार्श्वभूमीवर शीख गुरू गोविंदसिंग यांची कर्मभूमी असलेल्या नांदेड येथे हे संमेलन घेतले आहे.

भाषा समितीकडून अकरा नवे कोश

इंग्रजीच्या वाढत्या प्रभावामुळे 'या शब्दाला मराठीत काय म्हणायचं?' हा प्रश्न हल्ली शाळांपासून विद्यापीठांपर्यंत सर्वच पातळ्यांवर विचारला जात आहे. या प्रश्नाचे उत्तर अगदी सहजपणे देता यावे म्हणून राज्य सरकारच्या मराठी भाषा सल्लागार समितीने नव्या अकरा विषयांवर परिभाषा कोश तयार करण्याचे काम हाती घेतले आहे.

मराठी भाषेसाठी वेगवेगळी कामे करता यावीत, म्हणून सरकारने भाषा

सल्लागार समिती स्थापन केली. मराठी भाषा धोरण तयार करून ते सरकारकडे सुपूर्द केल्यानंतर समितीने आता वेगवेगळ्या विषयांवर कोशनिर्मिती करण्याचे काम सुरू केले आहे. या विषयावर समितीची पहिली बैठक झाली. ज्या विषयांवर कोश करायचे आहेत, त्याबाबत प्रत्येकी एक समितीही स्थापन करून प्रत्यक्ष कामाला सुरुवातही करण्यात आली.

समितीचे अध्यक्ष डॉ. नागनाथ कोत्तापल्ले म्हणाले, “भाषा संचालनालयाने आतापर्यंत ४५ कोश प्रसिद्ध केले. त्यातील कृषी, शासन व्यवहार वगैरे विषयांवरील कोश अद्ययावत करण्यात येणार आहेत. याशिवाय आहारशास्त्र, योग, कृषी-अभियांत्रिकी, सागर विज्ञान, सूक्ष्मजीवशास्त्र, माहिती-तंत्रज्ञान, जनसंवाद, आपत्ती व्यवस्थापन, संगणकशास्त्र अशा अकरा विषयांवर कोश तयार करण्यात येणार आहेत.”

“हे कोश पूर्ण होण्यासाठी किमान दोन वर्षांचा कालावधी लागेल. कारण, प्रतिशब्द तयार करणे आणि त्यातून कोश निर्माण करणे हे कविता लिहिण्याइतकेच अवघड आहे; पण मराठी ही ज्ञानभाषा होण्यासाठी असे कोश आवश्यक आहेत.” असेही ते म्हणाले.

मराठीचे आकलन मर्यादितच

राज्यातील शालेय विद्यार्थ्यांची मराठी विषयातील प्रगती ही केवळ ज्ञानाच्या पातळीवरच मर्यादित राहत असून, मराठीचे आकलन आणि उपयोजनाच्या बाबतीत विद्यार्थी मागे पडल्याची बाब आता ठळकपणे समोर आली आहे. गणितातही हातच्याची गणिते सोडविणे, अपूर्णाक व अपूर्णाकांवरील क्रियांचा आढावा घेण्यात विद्यार्थी मागे पडत असल्याचे स्पष्ट झाले आहे.

महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन आणि प्रशिक्षण परिषदेतर्फे (एससीईआरटी) राज्यात करण्यात आलेल्या पाचवीच्या विद्यार्थ्यांच्या सर्वेक्षणामधून लक्षात आले आहे. त्यामुळे शिक्षण प्रशिक्षणामध्ये बदल करत ज्ञानरचनावादी शिक्षण पद्धतीवर भर देण्याची गरज आहे. ‘एससीईआरटी’चे संचालक एन. के. जरग आणि सहसंचालक डॉ. शकुंतला काळे यांच्या मार्गदर्शनाखाली संस्थेने केलेल्या पहिल्याच राज्यव्यापी सर्वेक्षणातून ही बाब समोर आली आहे.

मराठी

श्रवण, वाचन, शब्दसंपत्ती, कार्यात्मक व्याकरण आणि लेखन या बाबींची चाचणी.

श्रवण आणि वाचनाच्या बाबतीत विद्यार्थी 'ज्ञान' स्तरावरील प्रश्नांमध्ये पुढे, तर 'उपयोजन' स्तरावरील प्रश्नांमध्ये मागे.

शब्दसंपत्ती, कार्यात्मक व्याकरण आणि लेखनामध्ये ५० टक्क्यांपेक्षा कमी गुण.

मुलांची कामगिरी मुलींच्या तुलनेत लक्षणीयदृष्ट्या चांगली.

सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, परभणी व कोल्हापूर जिल्ह्यांची कामगिरी सर्वात चांगली; जळगाव, वर्धा व सोलापूर सर्वात वाईट.

गणित

संख्याज्ञान, अपूर्णाक, संख्या व अपूर्णाकावरील क्रिया, मापन, व्यावहारिक गणित, भूमिती, माहितीचे विश्लेषण यांची चाचणी.

हातच्याची गणिते सोडविण्यात विद्यार्थी मागे. भागाकारात कच्चे, बेरजेमध्ये पक्के.

अपूर्णाक व अपूर्णाकांवरील क्रियांमध्ये ५० टक्क्यांपेक्षा कमी. या दोन्ही क्षेत्रांमधील कामगिरी सर्वात कमी.

भंडारा, परभणी व सिंधुदुर्ग जिल्ह्यांची कामगिरी सर्वात चांगली; औरंगाबाद, मुंबई शहर व जळगाव जिल्ह्यांची कामगिरी सर्वात वाईट.

मुली आणि मुलांच्या कामगिरीमध्ये फारसा फरक नाही.

ग्रामीण विद्यार्थ्यांची आघाडी

मराठीसाठी १४ जिल्ह्यांची कामगिरी राज्याच्या सरासरीपेक्षा अधिक, तर १८ जिल्ह्यांची कामगिरी सरासरीपेक्षा कमी.

गणिताच्या बाबतीत १८ जिल्ह्यांची कामगिरी राज्याच्या सरासरीपेक्षा अधिक तर १५ जिल्ह्यांची कामगिरी सरासरीपेक्षा कमी.

मराठी विषयाची राज्याची टक्केवारी ५३.४८ टक्के, तर गणिताची ५०.७६ टक्के.

ग्रामीण भागातील विद्यार्थी शहरी विद्यार्थ्यांपेक्षा पुढे.

अनुसूचित जाती-जमाती, विमुक्त जाती व भटक्या जमातींमधील विद्यार्थी इतर सामाजिक गटातील विद्यार्थ्यांच्या तुलनेत मागे.

‘जीए’चे अनुवादित नाटक

मराठीतील श्रेष्ठ कथाकार आणि समर्थ अनुवादक जी.ए.कुलकर्णी यांनी अनुवादित केलेले ‘दिवस तुडवत अंधाराकडे’ हे नाटक सहा दशकांनंतर वाचकांच्या भेटीला आले आहे. जीएंनी १९५३ मध्ये अनुवादित केलेले हे नाटक ७ डिसेंबर २०१४ रोजी प्रकाशित झाले. एका दिवसाची, एका कुटुंबातील आणि एकाच खोलीत घडलेली कथा असे हे नाटक आहे.

‘काजळमाया’, ‘निळासावळा’, ‘हिरवे रावे’ यांसारख्या स्वतंत्र प्रतिभेच्या साहित्यकृतीतून आणि गूढरम्य लेखनातून जीए यांनी कथावाङ्मयामध्ये आपली नाममुद्रा उमटविली. ‘स्वातंत्र्य आले घरी’, ‘शिवार’, ‘गाव’ यांसारख्या साहित्यकृतींनी वाचकांवर गारुड केले होते. मात्र त्यांनी नाटक हा साहित्यप्रकार कधीही हाताळला नव्हता. ‘युजिन ओ’नील’ या नाटककाराचे ‘लॉग डेज जर्नी इन टू नाईट’ हे नाटक आवडल्याने त्याचा अनुवाद करण्याचा निर्णय जीएंनी घेतला आणि हा अनुवाद लगेच पूर्णही केला.

या नाटकाविषयी जीएंच्या भगिनी नंदा पैठणकर म्हणाल्या, नोबेल विजेते विल्यम गोल्डिंग यांच्यासारख्या अनेक इंग्रजी लेखकांच्या साहित्यकृती जीएंनी अनुवादित केल्या आहेत. युजिन ओ नील यांचे ‘लॉग डेज जर्नी इन टू नाईट’ या नाटकाचा अनुवाद पूर्ण झाला. त्यावर अखेरचा हात फिरवायचे काम जीएंच्या दृष्टीने बाकी होते.

पाच भारतीयांची पुस्तके अमेरिकेत बेस्टसेलर यादीत

इ.स. २०१४ वर्षातील १०० सर्वोत्तम पुस्तकांच्या यादीत भारतीय वंशाचे अमेरिकी डॉक्टर आणि लेखक अतुल गवांदे आणि इतिहासकार रामचंद्र गुहा यांच्यासह पाच लेखकांचा समावेश आहे.

बोस्टन येथे राहणारे गवांदे यांच्या ‘बीइंग मॉर्टल : मेडिसिन अँड व्हॉट मॅटर्स इन द एंड’ या पुस्तकाला न्यूयॉर्क टाइम्सच्या बेस्टसेलर लेखकांच्या यादीत ‘नॉन फिक्शन’ विभागात दुसरे स्थान मिळाले आहे. ‘वयाबरोबर येणारे दौर्बल्य, गंभीर आजार आणि समीप येणाऱ्या मृत्यूबरोबर राहणे शक्य करणारे माध्यम,’ असे न्यूयॉर्क टाइम्सने परीक्षणात नोंदवले आहे.

लेखक रामचंद्र गुहा यांच्या ‘गांधी बिफोर इंडिया’ या पुस्तकाचा समावेशही यादीत करण्यात आला आहे. भारतीय वंशाचे अमेरिकी लेखक आणि अखिल शर्मा यांच्या ‘फॅमिली लाइफ’ या आत्मकथनात्मक

कादंबरीलाही स्थान मिळाले आहे. भारतीय वंशाचे अमेरिकी लेखक विक्रम चंद्रा यांच्या 'गीक सब्लाइम : द ब्युटी ऑफ कोड, द कोड ऑफ ब्युटी' या पुस्तकाचा समावेश या यादीत आहे

निवडा तुमचे वैयक्तिक वृत्तपत्र

सोशल नेटवर्कवर प्रत्येकाचे अकाउंट वेगळे, प्रत्येकाची वॉल वेगळी व त्या वॉलवर येणारे न्यूज फीडही वेगळे. मग, युजरच्या आवडीनिवडी ओळखून त्याला साजेसे प्रत्येकासाठी वेगळे ऑनलाईन वर्तमानपत्र का तयार करता येऊ नये? ही कल्पना फेसबुकने गांभीर्याने घेतली असून त्यासाठी आवश्यक अल्गोरिदमच्या निर्मितीचे प्रयत्न मोठ्या प्रमाणावर सुरु आहेत. हे अल्गोरिदमच अशा प्रकारच्या 'पर्सनल न्यूजपेपर' मध्ये संपादकांची भूमिका बजावू शकेल.

सोशल नेटवर्किंग साइट्सच्या वाढत्या लोकप्रियतेमुळे मागील काही वर्षांमध्ये बातम्यांचे सर्वात वेगवान माध्यम म्हणून फेसबुकसारख्या साइट्सचा वापर होत आहे. अनेक सर्वेक्षणांमध्ये बहुतांश बातम्या या फेसबुकवरूनच समजत असल्याचे अनेक यूजर्स सांगतात. त्यामुळेच फेसबुकचे सर्वेसर्वा मार्क झुकेरबर्ग यांनी युजर्सच्या वॉलवर दिसणारे 'न्यूज फीड' हे आगामी काळात प्रत्येक युजरसाठी वेगळे करण्यासाठी प्रयत्न चालवले आहेत.

सध्या छापील स्वरूपात मिळणारी वृत्तपत्रे ही सर्वांना एकसमान बातमी देतात. फेसबुकचे वृत्तपत्र मात्र प्रत्येक वाचकानुरूप बदलणार आहे. वाचकांच्या आवडीनिवडी, त्यांच्याकडून लाईक केली जाणारी पेजेस, पाहिले जाणारे व्हिडिओज, शेअर केल्या जाणाऱ्या गोष्टी यानुसार त्यांच्यासाठी महत्त्वाच्या जागतिक घडामोडी व अन्य बातम्या या ऑनलाईन वृत्तपत्रांमध्ये समाविष्ट केल्या जातील, असे झुकेरबर्ग यांनी म्हटले आहे.

वृत्तपत्राविषयीची ही संकल्पना अभिनव आहे. ती यशस्वी ठरेल किंवा नाही, याविषयी आताच भाष्य करता येणे शक्य नसले तरी पारंपरिक वृत्तपत्रे जे करू शकत नाहीत, ते फेसबुकचे वृत्तपत्र साध्य करू शकेल, असे मत 'यूएसए टुडे'चे माजी संपादक केन पॉलमन यांनी व्यक्त केले.

महत्त्वाचे म्हणजे प्रत्येक युजरच्या वृत्तपत्रांमध्ये कोणत्या बातम्या, आशय असावा याविषयीचा निर्णय पत्रकार किंवा अन्य कोणी व्यक्ती घेणार

नसून अल्गोरिदमद्वारे बातम्यांची निवड करण्यात येईल. सध्याच्या पत्रकारितेस फेसबुकच्या या नव्या प्रकल्पामुळे स्पर्धेस सामोरे जावे लागेल.

पुस्तकपन्त्यांमुळे वाचनालय प्रकल्पातून सुधारतेय वाचन

पुण्यातील 'स्वाधार' संस्थतर्फे पिंपरी-चिंचवड महापालिकेच्या ४४ प्राथमिक शाळांमध्ये वाचनालय प्रकल्प राबविला जात आहे. या उपक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये वाचनाची आवड निर्माण होत आहे. शिक्षकदेखील हा प्रकल्प उपयुक्त असल्याचे सांगतात.

'स्वाधार'ने हा प्रकल्प २००७-०८ मध्ये सुरू केला. विद्यार्थ्यांमध्ये वाचनाची गोडी निर्माण करणे हा मुख्य उद्देश आहे. उपक्रमास कासारवाडीतील फोर्ब्स मार्शल कंपनीचे अर्थसाहाय्य मिळत आहे. पहिली ते चौथी आणि पाचवी ते सातवी या दोन विभागांत प्रकल्प चालतो. त्यात 'स्वाधार'च्या ४३ महिला प्रतिनिधी काम करीत आहेत.

पहिली ते चौथीसाठी वेळापत्रक तयार केले आहे. त्यानुसार पुस्तकपन्त्या वर्गात जाऊन 'वाचनवर्ग' घेतात. विद्यार्थ्यांना मुळाक्षरे, बाराखडी, काना, मात्रा, वेलांटीचे शब्द, छोटी वाक्ये, छोट्या गोष्टी अशी चित्रमय पुस्तके व तक्ते वाचायला शिकवतात, अभ्यासाची उजळणी होते. मुलांना गोष्टी सांगतात, गाणी शिकवतात. विरुद्धार्थी-समानार्थी शब्द सांगणे, दिलेल्या अक्षराने सुरू होणारे शब्द सांगणे, शब्द पाहून कृती करणे, जोड्या लावा' असे भाषिक खेळ शिकवले जातात. या अभ्यासावर आधारित स्पर्धा घेऊन विद्यार्थ्यांना बक्षीसही दिले जाते. विद्यार्थ्यांनी काय वाचन केले, त्यांच्यात काय सुधारणा झाली, याच्या नोंदी ठेवल्या जातात. हा अभ्यास मनोरंजक असल्याने मुले उत्सुकतेने समरस होतात.

पाचवी ते सातवीच्या विद्यार्थ्यांना विविध गोष्टींची माहितीपर पुस्तके आठवडाभर घरी वाचायला दिली जातात. या पुस्तकांचा भाषण करण्यासाठी उपयोग होतो. पुस्तकांमुळे चांगले विचार समजले, आमचे वाचन सुधारले.' असे विद्यार्थी सांगतात. मुलांचे पुस्तकपन्त्यांशी आपुलकीचे नाते निर्माण झाले आहे. -"विद्यार्थ्यांना शिक्षणात बदल हवा असतो. अवांतर वाचनासाठी हा उपक्रम चांगला आहे. पुस्तकपन्त्या शाळेत आल्याने मुले आनंदीत होतात. स्वाधारतर्फे वापरली जाणारी चित्रमय पुस्तके मुलांना आकर्षित करतात. पुस्तकपन्त्या छान वाचन घेतात."

महात्मा फुले समता पुरस्कार

फुले-शाहू-आंबेडकर यांच्या विचारांना पडता काळ आल्याचे चित्र सध्या दिसत आहे. राजकारणात असे होऊ शकते. पण, खरे विचारवंत हे फुले-शाहू-आंबेडकर यांच्या पायाशी असतात. त्यामुळे महात्मा फुले यांच्या कार्याचा राजकारणविरहित विचार झाला पाहिजे, अशी अपेक्षा ज्येष्ठ साहित्यिक 'कोसला'कार भालचंद्र नेमाडे यांनी व्यक्त केली. महात्मा फुले यांना केवळ ग्रंथात, तसबिरीत आणि पुतळ्यात गुंतवू नका. फुले सर्वांचेच आहेत, असेही नेमाडे म्हणाले.

अखिल भारतीय महात्मा फुले समता परिषदेतर्फे मनुष्यबळ विकासराज्यमंत्री उपेंद्र कुशवाह यांच्या हस्ते भालचंद्र नेमाडे यांना महात्मा फुले समता पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. एक लाख रुपये, स्मृतिचिन्ह, मानपत्र, फुले पगडी, उपरणे असे या पुरस्काराचे स्वरूप होते. छगन भुजबळ कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी होते.

फुले वाडा हा जगातील दीनदलितांचा केंद्रबिंदू व्हावा, असे सांगून नेमाडे म्हणाले, ज्या लघुपत्रिका (लिटिल मॅगझिन) चळवळीतून मी लिहिता झालो, तिचा जन्म फुले यांच्या पत्रिकेतूनच झाला आहे. सामाजिक जाणिवा पुढे नेण्याचे काम करित असल्याने लेखकाचे विचारधन कायमस्वरूपी टिकते. समग्र साहित्याची संकल्पना आली आहे. पण, समग्र साहित्य कोणी घेत नाहीत आणि जे घेतात त्यांना काय वाचायचे हे कळत नाही. त्यामुळे सुटे-सुटे ग्रंथ आले पाहिजेत, शूद्र आणि महिला यांच्यासाठी काम करित महात्मा फुले यांनी भारतीयत्वाची कल्पना दिली. त्यांच्या कार्याचे स्मरण करित आपले आदर्श तपासून घेतले पाहिजेत आणि आवश्यकता असेल तर आदर्श बदलले पाहिजेत.

फुलेंना जातीच्या बंधनात अडकवू नका असे शिकवणारे आज फुले यांना वंदन करायला का आले नाहीत, असा टोला छगन भुजबळ यांनी लगावला. समता भूमी आणि सावित्रीबाई फुले स्मारक यांना जोडणाऱ्या २५० मीटर रस्त्याचे काम तीन वर्षे प्रलंबित आहे. त्यासाठी राज्य सरकारने पाच कोटी रुपयांची तरतूद केली आहे.

हरी नरके यांनी नेमाडे यांच्या मानपत्राचे वाचन केले. कृष्णाकांत कुदळे यांनी प्रास्ताविक केले.

नेमाडे म्हणाले, “पुरोगामी असण्यासाठी जात चोरण्याची पद्धत आली

आहे. जात चोरण्यापेक्षा सांगणे महत्वाचे आहे. जात लपविण्याच्या अशा वृत्तीमुळे माणसाला दोन 'स्पेस' मिळतात. एक स्वतःचा अवकाश आणि दुसरा नावामुळे मिळणारा अवकाश. महात्मा फुले यांच्या 'गुलामगिरी' या पुस्तकाचा अनुवाद होत असून त्याचे टिपण मी पाहिले आहे. राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन आणि प्रशिक्षण परिषदेच्या (एनसीईआरटी) पुस्तकामध्ये सावित्रीबाईंचा धडा समाविष्ट करण्यात येत आहे. ”

ग्रुप अॅडमिनला मिळणार सहाय्यक

मुलगी पाहायला गेलेल्या मुलाला तिच्या घरचे विचारतात, काय काम करतोस? तो सांगतो, मी अॅडमिन आहे. खूष होऊन ते पुढे विचारतात, कुठल्या कंपनीत? तो म्हणतो, कंपनीत नाही, व्हॉट्स अॅपवर तीन-चार ग्रुपचा अॅडमिन आहे. अशा पोस्ट आणि त्यापुढे स्मायली टाकून अनेकदा ग्रुप अॅडमिनची टर उडवली जाते; परंतु आता तो एकटा पडणार नसून, यापुढे दोन व्यक्ती एकाच ग्रुपच्या अॅडमिन होऊ शकणार आहेत.

शाळा, महाविद्यालय, वसाहतीतल्या ते अगदी रेल्वे आणि कार्यालयातल्या मित्रांना-सहकाऱ्यांना एक धमाल कट्टा म्हणजे व्हॉट्स अॅप ग्रुप. विविध स्तरांतील मित्र स्वभावाच्या व्यक्ती याद्वारे एकत्र येतात. येथे कधी थड्या-मस्करी चालते, कधी समाजप्रबोधन; तर कधी एखादे भावनिक आवाहन. या सर्वांची मोट बांधण्याचे काम करतो तो अॅडमिन. त्यामुळे ग्रुपवर त्याला समर्पित पोस्टचा मुक्ताचार असतो. त्यात कधी त्याची प्रशंसा असते; तर कधी टिंगलटवाळी. या अॅपची लोकप्रियता आणि गरज ओळखून व्हॉट्स अॅपच्या विस्ताराच्या दृष्टीने एकेक पाऊल उचलले जात होते. आतापर्यंत केवळ ५० जणांनाच एका ग्रुपमध्ये सहभागी होता येत होते; परंतु काही दिवसांपूर्वीच त्यात वाढ करून ही संख्या १०० करण्यात आली. याच पार्श्वभूमीवर आता दोन अॅडमिनची सुविधा देण्यात येणार आहे, जेणेकरून दोघांच्या संपर्कातील जास्तीत जास्त सदस्य ग्रुपमध्ये दाखल होतील.

स्मार्टफोन विक्री ५.३० कोटींवर

मोबाईलच्या घसरत्या किंमती आणि इंटरनेटचा वाढता वापर यामुळे भारतात स्मार्टफोनची संख्या या महिनाअखेरपर्यंत एकूण ५.३० कोटींचा टप्पा ओलांडेल, अशी आकडेवारी देण्यात आली आहे. एकूण मोबाइल फोन बाजारपेठ ही ७५,००० कोटी रुपये तर स्मार्टफोन बाजारपेठ

५२,००० कोटी रुपयांची असेलही असेही नमूद करण्यात आले आहे.

२०१४ मध्ये जानेवारी ते सप्टेंबर या दरम्यान १४.७ कोटी मोबाइल फोनची विक्री झाली असून त्यामध्ये स्मार्टफोनचा हिस्सा ३.९० कोटी आहे. मूल्याबाबत ही रक्कम अनुक्रमे ५७,००० कोटी रुपये व ३९,००० कोटी रुपये आहे.

मोबाइलबाबतच्या आकडेवारीवर नजर असलेल्या 'जीएफके'नेही भारतातील स्मार्टफोन बाजारपेठेत कोरियन कंपनी सॅमसंगचाच ३४.२ टक्क्यांसह वरचष्मा असल्याचे म्हटले आहे. तर १७.९ व १६.३ टक्क्यांसह अनुक्रमे मायक्रोमॅक्स व नोकिया हे त्यामागे आहेत.

रुग्णालये 'सोशल मिडिया' ने कनेक्ट

ग्रामीण भागातील आरोग्य केंद्रे आता 'व्हॉट्सअॅप'वर येणार आहेत. राज्याच्या सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या 'कायापालट' अभियानाच्या मसुद्यात पुण्याचे जिल्हा रुग्णालय, तसेच बारामती, मंचर, पंढरपूर व कराड उपजिल्हा रुग्णालयात 'व्हॉट्सअॅप'चा वापर करणे प्रस्तावित आहे.

आरोग्य केंद्रे स्वच्छ व सुशोभित करणे, वैद्यकीय सेवेची गुणवत्ता सुधारणे आणि नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करणे, ही या अभियानाची प्रमुख उद्दिष्टे आहेत.

कार्यालयीन कामासाठी 'फेसबुक वेबसाईट'

सोशल नेटवर्किंग साइट्समध्ये सर्वाधिक लोकप्रिय असलेले फेसबुक आता केवळ कार्यालयीन कामासाठी एक नवे संकेतस्थळ विकसित करीत आहे. या साइटला 'फेसबुक अॅट वर्क' असे नाव देणार आहे.

या संकेतस्थळावर आपल्या सहकाऱ्यांशी चॅटिंग करण्याची सुविधा उपलब्ध राहणार असून संबंधित व्यवसायातील तज्ज्ञांशी थेट संपर्क करण्याची संधी आहे. "फेसबुकला मागील महिन्यात ६४ कोटी युरोचा नफा झाल्यामुळे भविष्यातील संधीनुसार त्यामध्ये भांडवल गुंतविण्याकडे कल आहे. भावी पिढीला कॉम्प्युटिंग प्लॅटफॉर्म उभारण्याचे काम सुरू आहे. या साइटमुळे विविध क्षेत्रांतील नामवंतांची ओळख त्या क्षेत्रातील सर्व कर्मचाऱ्यांना होईल." असे संस्थापक मार्क झुकेरबर्ग यांनी सांगितले. फेसबुकचे जगभरात सध्या १.३५ अब्ज अॅक्टिव्ह युजर्स आहेत. या

संकेतस्थळामुळे विविध क्षेत्रातील संधींची माहिती तरुणांना उपलब्ध होईल.

पुण्यात सायबर गुन्हेगारी वाढली

२०१३ मध्ये दाखल झालेल्या ६८१ सायबर गुन्ह्यांमध्ये सर्वाधिक ९७ गुन्ह्यांची नोंद राज्य गुन्हे अन्वेषण विभागाने (सीआयडी) केली आहे.

संगणक किंवा मोबाईलमधून प्रणाली निकामी करणे, नुकसान करणे, प्रणालीमध्ये बदल करणे, महत्त्वाची माहिती चोरणे, नष्ट करणे, अश्लील मजकूर प्रसारित करणे, ऑनलाइन बँकिंगद्वारे खातेदाराची फसवणूक करणे याचा सायबर गुन्ह्यांमध्ये समावेश होतो. पुण्यात देशी विदेशी आयटी कंपन्यांचे जाळे पसरले आहे. देशात बंगळूरुखालोखाल आयटी कंपन्या पुण्यात आहेत.

सेल्फीची वाढती लोकप्रियता

सेल्फी हा अलिकडचा लोकप्रिय प्रकार आहे. सेल्फी म्हणजे मोबाइलने स्वतःचा फोटो घेणे. सेल्फी हा शब्द शब्दकोशात अलिकडेच आला असला, तरी जगातील पहिले स्वचित्र १७५ वर्षांपूर्वी अमेरिकेचा छायाचित्रकार रॉबर्ट कॉर्निलियस याने घेतले आहे. तो अमेरिकेतील फार जुना छायाचित्रकार म्हणून ओळखला जातो. त्या काळात सेल्फी फोटो काढणे म्हणजे कसरत होती. सेल्फी घ्यायला त्याला सव्वातीन मिनिटे लागली होती. त्याच्या या फोटोमागे असे लिहिले होते की मंद प्रकाशात घेतलेला हा फोटो आहे. १८३९ मध्ये रॉबर्ट कॉर्निलियस याने वयाच्या तिसाव्या वर्षी हे छायाचित्र घेतले होते. छायाचित्राच्या रूपातील ही पहिली स्वछबी होती. त्याने हे सेल्फी छायाचित्र घेताना कॅमेरा वडिलांच्या फिलाडेल्फिया येथील दुकानात मागे लावला होता व भिंगाचे वेष्टण काढले होते व नंतर तो पळत मागे आला व पाच मिनिटे चालू कॅमेऱ्यासमोर स्थिर उभा राहिला व नंतर भिंगाचे वेष्टण लावले, त्याने त्या छायाचित्राच्या मागे १८३९ मध्ये घेतलेले छायाचित्र असा उल्लेख केला आहे.

पोर्नसाइटवर येणार सरकारी निर्बंध

इंटरनेटच्या उपलब्धतेमुळे माहिती व तंत्रज्ञानाची सफर करणे सर्वच स्मार्टफोन यूझर्सना सहज शक्य झाले आहे. या माहितीच्या जगात विहार

करणाऱ्यांपर्यंत अश्लील अर्थात पोर्नसाइटही पोहोचल्या आहेत. या पोर्नसाइट ब्लॉक करण्याचा विचार केंद्र सरकारने पुन्हा सुरू केला आहे.

यापूर्वी केंद्र सरकारने सर्वोच्च न्यायालयात पोर्नसाइट पूर्णतः ब्लॉक करणे अशक्य असल्याचे स्पष्ट केले होते. मात्र आता नव्याने प्रयत्न केला जात आहे. ब्लॉक करता येण्यासारख्या पोर्नसाइटची यादी तयार करण्यास सांगण्यात आले आहे. ही सर्व यादी इंटरनेट सर्किस प्रोव्हायडरला पुरवून त्याला या साइट्स त्यांना ब्लॉक करावयास सांगितले जाणार आहे. पोर्नसाइट ब्लॉक करण्याचे ब्रिटन, चीन यासारख्या देशांमध्ये प्रयत्न झाले. मात्र त्यात त्या देशांना यश मिळू शकलेले नाही. या पार्श्वभूमीवर भारताच्या प्रयत्नांना किती यश मिळणार याविषयी साशंकताच आहे. पोर्नसाइट ब्लॉक करण्याचा प्रयत्न उत्तर कोरियामध्ये झाला आहे. मात्र या देशात मुळात इंटरनेटचा वापरच मुक्तपणे करू दिला जात नसल्याने तिथे पोर्नसाइट ब्लॉक करणे शक्य झाले आहे. अनेक पालक शाळा-कॉलेजांमध्ये जात असलेल्या आपल्या पाल्यांसाठी स्मार्ट फोन घेऊन देतात. पाल्यांकडूनच अशा साईटचे सर्चिंग रोखण्यासाठी ब्लॉक पोर्नसाइट हे नवीन ॲप गुगल प्ले स्टोरवर उपलब्ध आहे.

मॉरिशसमध्ये मराठीविषयक संशोधन केंद्र

महाराष्ट्रात मराठी भाषेकडे दुर्लक्ष केले जात असले, तरी मॉरिशस सरकार मराठी भाषेच्या संवर्धनासाठी प्रयत्नशील आहे. मॉरिशस विद्यापीठाने मराठी पदव्युत्तर अभ्यासक्रम आणि संशोधन केंद्र नुकतेच सुरू केले आहे. विशेष म्हणजे त्यासाठी त्यांनी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाची मदत घेतली आहे.

मॉरिशसमध्ये एकूण लोकसंख्येच्या १८ टक्के मूळ मराठी असलेले नागरिक राहतात. तेथील व्यवहाराची भाषा क्रियाळ असली, तरी मराठी कुटुंबे घरात मराठी भाषेतच बोलतात. तेथे शालेय आणि पदवी स्तरावर मराठीचे प्राथमिक ज्ञान दिले जाते. परंतु मराठी पदव्युत्तर संशोधन (एम.फिल. पीएचडी) होत नव्हते.

मराठी भाषेबरोबर तमीळ, तेलुगु, पंजाबी या भाषाही तिथे शिकविल्या जाव्यात म्हणून मॉरिशस विद्यापीठाने संलग्न असलेल्या 'महात्मा गांधी इन्स्टिट्यूट'मध्ये 'स्कूल ऑफ इंडियन लॅंग्वेजेस' सुरू केले. पुणे

विद्यापीठातील प्रा. डॉ. मनोहर जाधव यांनी या केंद्राची रचना त्यांना करून दिली. त्याचा अभ्यासक्रमही तयार केला असून तेथील विद्यापीठाच्या अधिसभेत (सिनेट) मान्यता मिळाली आहे. यामुळे मराठी भाषेचे अभ्यासक्रम आणि संशोधन लवकरच सुरू केले जाईल.

‘फ्री’ मोबाईल ॲप्सपासून सावधान

स्मार्टफोनमुळे विविध ॲप डाऊनलोड करण्याचे प्रमाण वाढत आहे. त्यातही फ्री ॲप्सना वापरकर्त्याची अधिक पसंती असते. ॲप्स फ्री देण्याच्या मोबदल्यात वापरकर्त्याची वैयक्तिक माहिती, ठिकाण आदी हवे असते, असा निष्कर्ष अमेरिकेतील कार्नेजी मेलन युनिव्हर्सिटीच्या संशोधकांनी काढला आहे. गुगल प्ले स्टोरवरून सर्वाधिक डाऊनलोड केल्या जाणाऱ्या १०० ॲप्सचे संशोधकांनी विश्लेषण केले. ही ॲप्स डाऊनलोड करण्याच्या अटी तपासल्या. ‘फ्लॅशलाइट’, ‘पॅनडोरा’, ‘माऊस ट्रॅप’, ‘होरोस्कोप’, ‘गुगल मॅप्स’ आदी ॲप्सचा त्यात समावेश होता. गुगल व्हॉइस किंवा स्काइपसारख्या ॲपला वापरकर्त्याच्या वैयक्तिक माहितीची गरज असल्याने ती वैध ठरते. अशी माहिती मागणाऱ्या ॲपची खात्री करण्याचे आवाहन संशोधकांनी केले आहे.

जुने टिव्ଟ शोधता येणार

सोशल नेटवर्किंगमध्ये वर्चस्व प्रस्थापित करणाऱ्या टिव्टरने आपल्या वापरकर्त्यांसाठी आणखी एक सुविधा सुरू केली आहे. टिव्टरची सुरुवात झाल्यापासून (२००६) पासून करण्यात आलेली कोणतीही सार्वजनिक ‘टिपणी’ आता सहज शोधता येणार आहे.

टिव्टरने आपल्या संकेतस्थळावरील शोधसुविधा अधिक शक्तिमान करत वापरकर्त्यांसाठी मोठे दालन खुले केले आहे. त्यानुसार आठ वर्षांपूर्वीच्या एखाद्या टिव्टमधील केवळ एखादा शब्द टाकून शोध घेतला तरी ती टिव्ट वापरकर्त्याला पाहता येणार आहे. आतापर्यंत टिव्टरवरील ताज्या टिव्टस शोधता येत होत्या. मात्र आता अब्जावधी टिव्ट्स वापरकर्त्यांना खुल्या झाल्या आहेत. विशेष म्हणजे, हे टिव्ट्स शोधण्यासाठी सरासरी १००० मिलिसेकंदापेक्षाही कमी वेळ लागतो, असे कंपनीने म्हटले आहे.

मनोरुग्णांना सोशल मीडियाचा आधार

स्किझोफ्रेनिया, द्विव्यक्तिमत्त्व असे आजार असलेल्या व्यक्ती यू ट्यूबसारख्या सोशल मीडियावर सक्रिय होत असल्याचे संशोधकांना आढळून आले. डॉर्थमाऊथ इन्स्टिट्यूट फॉर हेल्थ पॉलिसी अँड क्लिनिकल प्रॉब्लेम्स येथे पीएचडी करत असलेल्या जॉन नासलौड आणि त्यांच्या सहकाऱ्यांनी हे संशोधन केले आहे. ऑनलाइन इंथनोग्राफी ही पद्धत वापरून केले आहे. “गंभीर मानसिक आजार असलेले लोक सोशल मीडियावर त्यांच्या आजाराबद्दल खुलेपणाने चर्चा करत असल्याचे आढळून आले. आमच्यासाठी हा आश्चर्याचा धक्का होता. एकटेपणा दूर करण्यासाठी आणि आशेचा किरण शोधण्यासाठी हे मानसिक रुग्ण एकमेकांना आधार देत यू ट्यूबसारख्या सोशल मीडियाचा वापर करत आहेत”, असे जॉन नासलौड म्हणाले.

‘द सीज’ पुस्तकाचा मराठी अनुवाद

देशासाठी ‘ब्लॅक वेन्सडे’ ठरलेला २६/११ चा दिवस... पोलिस कॉन्स्टेबल तुकाराम ओंबळे यांच्यामुळे पकडला गेलेला कसाब... त्यानंतर ९८ अधिकारी, अंमलदार यांनी पूर्ण केलेलं तपास कार्य... अन् त्यानंतर सादर झालेले सुमारे ११ हजार पानांचे आरोपपत्र अशा प्रकारे दहशतवादी अजमल कसाबच्या चौकशीतील तपास कार्याच्या आठवणी मुख्य तपास अधिकारी रमेश महाले यांनी सांगितल्या.

मेनका प्रकाशनतर्फे ब्रिटिश पत्रकार अँड्रियन लेव्ही आणि कॅथी स्कॉटक्लार्क यांच्या ‘द सीज’ पुस्तकाचा मराठी अनुवाद प्रकाशित झाला. ‘साम टीव्ही’चे ब्युरो चीफ अमित गोळवलकर, अविनाश धर्माधिकारी, प्रकाशक आनंद आगाशे, अभय कुलकर्णी उपस्थित होते.

महाले म्हणाले, “मुंबईच्या हल्ल्यात अतिरेक्यांनी वापरलेले मोबाईल, जीपीएस यंत्रणा, मोटार बोटमधील मशिन, नागरिकत्वाचे पुरावे हे सगळे पाकिस्तानमधील असल्याचे कागदोपत्री पुरावे आम्ही दिले. म्हणूनच या वेळी पहिल्यांदा पाकिस्तान सरकारला हा कट आमच्याकडे शिजल्याचे मान्य करावे लागले. या हल्ल्याशी संबंधित पाकिस्तानमधील सात आरोपींवर सध्या खटला सुरू असला तरीही ते सरकार त्याबाबत फारसे गंभीर नसल्याचे दिसते. त्यामुळे हा खटला किती दिवस चालेल हे सांगता येत नाही.”

धर्माधिकारी म्हणाले, “कसाबने शस्त्र घेऊन भारताची सीमा ओलांडली होती. हे कृत्य देश व आंतरराष्ट्रीय कायदानुसार युद्दाला आव्हान देणारे आहे. त्यामुळे त्याला न्यायालयात उभे करणे ही धोरणात्मक चूक होती. इस्लामिक दहशतवाद हे आज जगासमोरील आव्हान असून, त्याचे मुख्य केंद्र पाकिस्तानमध्ये आहे. देश-देशांमध्ये समन्वयाचा अभाव असल्याने हा दहशतवाद फोफावत आहे; परंतु हे रोखण्यासाठी आता इस्लाम आणि इस्लामिक दहशतवाद वेगळं करणे महत्त्वाचे ठरेल. हा बदल घडवून आणण्यासाठी भविष्यात भारत महत्त्वाची भूमिका बजावेल.”

गोळवलकर म्हणाले, “शोध पत्रकारिता, रिपोर्ताज आणि कादंबरीच्या अंगाने जाणारे हे पुस्तक आहे. यामध्ये पडद्यामागे राहून आपले कर्तव्य बजावलेल्या अनेकांच्या धैर्याचा उलगडा करते.” सूत्रसंचालन सुजाता देशमुख यांनी केले.

परखड आयुष्य मांडणे गरजेचे!

मराठी साहित्य विश्वात आत्मचरित्र व चरित्र यांना मानाचं स्थान आहे. मुळात आपल्याकडे खेळाडूंची आत्मचरित्रे कमी आहेत आणि असली तरी स्वतःच्या कारकिर्दीचा त्रयस्थ आणि परखडपणे आलेख मांडणारी त्याहूनही कमी आहेत. यशस्वी खेळाडूंची आत्मचरित्रे ही नेहमीच खेळामध्ये करिअर घडवू इच्छणाऱ्यांना स्फूर्तिदायक ठरत असतात. विशेषतः नव्या पिढीतील खेळाडूंना आत्मचरित्रे वाचल्यानंतर हे मोठे खेळाडूही अशा अनेक संकटातून गेले होते, त्यामुळे आपणही यातून बाहेर पडून पुन्हा नाव कमवू असा विश्वास त्यांना मिळतो. मात्र दुर्दैवाने मराठी साहित्यात खेळाडूंच्या आत्मचरित्रांची वानवा आहे. या स्थितीला साहित्यिक व खेळाडूमधील अंतर कारणीभूत आहे. असे असूनदेखील मराठी वाचकांकडून मात्र खेळाडूंच्या आत्मचरित्रांबाबत सकारात्मक प्रतिसाद मिळत आहे.

कपिलदेव, सुनील गावसकर, मिल्खासिंग, मेरी कोम, सायना नेहवाल या सर्वांचीच आत्मचरित्रे वाचकप्रिय आहेत. मात्र सचिन आणि सुनील गावसकर अशा काही खेळाडूंची चरित्रे अर्धवट आहेत. त्यामुळे आत्मचरित्र लिखाणाच्या चौकटीत न बसणारे हे वाङ्मय प्रकाशित होऊन वाचकांना संभ्रमावस्थेत टाकते. आत्मचरित्र पारदर्शी आणि प्रामाणिक असणे गरजेचे आहे.

इंग्रजी साहित्यविश्वात विविध स्तरांतील खेळाडूंची आत्मचरित्रे लोकप्रिय ठरली. शिवाय इंग्रजीत आत्मचरित्रे लिखाणाचा ओघही मराठीच्या तुलनेत कित्येक पटींनी पुढे आहे.

'डॉ. दत्तप्रसाद दाभोळकर - लेखन आणि जीवन' चे प्रकाशन

'मराठी लेखक नेहमी आपल्याच वर्तुळात राहून लेखन करतात. त्याबाहेर जाऊन कधी वेगळा विचारच केला जात नाही', अशी टीका ज्येष्ठ साहित्यिक डॉ. नागनाथ कोत्तापल्ले यांनी केली.

कॉन्टिनेन्टल प्रकाशनातर्फे 'रंग याचा वेगळा : दत्तप्रसाद दाभोळकर-लेखन व जीवन' या संपादित पुस्तकाचे प्रकाशन डॉ. कोत्तापल्ले यांच्या हस्ते झाले. महाराष्ट्र ज्ञान महामंडळाचे संचालक विवेक सावंत, पुस्तकाचे संपादक भानू काळे, प्रकाशक अमृता कुलकर्णी आदी या वेळी उपस्थित होते.

पुणे आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सव

'जागतिक शांततेचा संदेश आणि मानवता', अशी संकल्पना घेऊन यंदाचा तेरावा पुणे आंतरराष्ट्रीय चित्रपट महोत्सव ८ ते १५ जानेवारी २०१५ दरम्यान होणार आहे. पंचाहत्तरपेक्षा अधिक देशातील जवळपास दोनशेहून अधिक चित्रपट हे महोत्सवाचे वैशिष्ट्य आहे.

महोत्सवाचे अध्यक्ष-संचालक आणि ज्येष्ठ दिग्दर्शक डॉ. जब्बार पटेल यांनी ही घोषणा केली. या वेळी राष्ट्रीय चित्रपट संग्रहालयाच्या संचालिका अल्पना पंत शर्मा, फिल्म ॲण्ड टेलिव्हिजन इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडियाचे (एफटीआयआयटी) संचालक डी. जे. नारायण, पिंपरी-चिंचवड महापालिकेचे आयुक्त राजीव जाधव, चित्रपट समीक्षक समर नखाते, ज्येष्ठ अभिनेते डॉ. मोहन आगाशे, रवी गुप्ता, मकरंद साठे, संतोष उगेचा उपस्थित होते.

डॉ. जब्बार पटेल म्हणाले, "यंदा पहिल्या महायुद्धाला शंभर वर्षे, तर बर्लिनची भिंत पाडण्याच्या घटनेला २५ वर्षे पूर्ण होत आहेत. त्यामुळे 'शांतता आणि मानवता' ही महोत्सवाची संकल्पना आहे. पहिल्या महायुद्धाच्या विध्वंसात आणि परस्पर द्वेषात अनेक माणसांची मने होरपळली होती, तर दुसऱ्या महायुद्धानंतर जमीनदोस्त केलेली बर्लिनची भिंत, या ऐतिहासिक प्रवासाची नोंद जागतिक चित्रपटांनी घेतली आहे. त्यामुळे

संकल्पनेवर आधारित चित्रपटही रसिकांना पाहता येणार आहेत.” आंतरराष्ट्रीय आणि मराठी चित्रपट स्पर्धात्मक विभाग, आंतरराष्ट्रीय विद्यार्थी चित्रपट, जागतिक चित्रपट, देश विशेष (कंट्री फोकस), सिंहावलोकन, भारतीय सिनेमा, ट्रिब्युट, फिल्म डिव्हिजनचे माहितीपट, आजचा मराठी चित्रपट, अशा विभागांत चित्रपट पाहण्याची संधी रसिकांना मिळणार आहे. राज्य सरकारतर्फे दिल्या जाणाऱ्या प्रभात उत्कृष्ट जागतिक चित्रपट आणि चित्रपट दिग्दर्शक पुरस्कारासाठी जागतिक चित्रपट स्पर्धात्मक विभागात ८६ देशांतील ६०० हून अधिक चित्रपटांनी भाग घेतला आहे. तर मराठी आंतरराष्ट्रीय स्पर्धात्मक विभागात ‘संत तुकाराम मराठी आंतरराष्ट्रीय उत्कृष्ट चित्रपट’ या सन्मानासाठी यंदा ४१ चित्रपटांची नोंद झाली आहे. महोत्सवांतर्गत अखिल भारतीय मराठी चित्रपट महामंडळातर्फे मराठी स्पर्धात्मक विभागात उत्कृष्ट दिग्दर्शक, अभिनय, पटकथा, छायांकन यासाठी रोख पुरस्कार दिले जातील. विद्यार्थी चित्रपट स्पर्धात्मक विभागात यंदा ‘लाइव्ह ॲक्शन’ विभागात १२३ जणांनी, तर ॲनिमेशन विभागात २९ देशांतील ६८ जणांनी सहभाग घेतला आहे. यंदा प्रथमच या महोत्सवांतर्गत महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळातर्फे नैसर्गिक वारसा, मानवनिर्मित वारसा आणि महाराष्ट्राची संस्कृती या विभागात लघुपट स्पर्धा घेण्यात येणार आहे.

भाषांतर क्षेत्र प्रचंड विस्तारले

तंत्रज्ञान वेगाने बदलत असले, तरी अभियांत्रिकी आणि मूलभूत विज्ञान तेच असल्याने बदलाची चिंता करू नका. विद्यार्थीदशेत असताना आणि उद्योगांमध्ये काम करताना शक्य तेवढे अधिक मूलभूत ज्ञान मिळविण्यासाठी प्रयत्न करा, असा सल्ला प्रा. अरविंद जोशी यांनी दिला.

मुळचे पुणेकर असणाऱ्या जोशींनी विकसित केलेल्या भाषांतर यंत्रणेमुळे संसदेत खासदारांना इंग्रजीतील संभाषण हिंदीत आणि हिंदीतील संभाषण इंग्रजीमध्ये ऐकण्याची सुविधा उपलब्ध झाली. जोशी शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी आहेत. त्यांनी साठ वर्षांनंतर या महाविद्यालयास भेट देऊन विद्यार्थ्यांशी संवाद साधला. महाविद्यालयाचे संचालक डॉ. अनिल सहस्त्रबुद्धे या वेळी उपस्थित होते. आकलनशास्त्र विषयाचे अधिकाधिक ज्ञान मिळविण्याचा प्रयत्न करा. इतरांच्या मागे

जाण्यापेक्षा नव्या मार्गाने जाण्याचा प्रयत्न करा, असे ते म्हणाले.

“भाषांतर आणि भाषाविषयक क्षेत्रांचा विस्तार प्रचंड आहे. ही क्षेत्रे अभियांत्रिकी विद्यार्थ्यांसाठी महत्त्वाची असून, त्यात काम करण्यासाठी विद्यार्थ्यांनी त्यांची उद्दिष्टे निश्चित करावीत,” असे ते म्हणाले. जोशी हे १९४७ ते १९५० या काळात महाविद्यालयात होते, त्या वेळेच्या आठवणी त्यांनी सांगितल्या.

फेसबुकच्या डिसलाईकला झुकेरबर्गचाच विरोध

सोशल नेटवर्किंगच्या जगावर अधिराज्य गाजविणारे ‘फेसबुक’ दिवसेंदिवस अपडेट होताना दिसते. ‘एफबी’वर डिसलाईक बटन उपलब्ध करून द्यावे की नाही यावरून नेटविश्वात बरीच चर्चा झाली होती. खुद्द फेसबुकचे संस्थापक मार्क झुकेरबर्ग यांचाच याला विरोध होता.

मुळात ‘डिसलाईक’ बटन ही संकल्पनाच चुकीची असून, भविष्यातदेखील आमचा तिला विरोधच असेल, असे त्यांनी सांगितले. याआधीही अनेक लोकांनी फेसबुकवर ‘डिसलाईक’ हे स्वीच असावे, असा आग्रह धरला होता; पण हे स्वीच नसणेच अधिक योग्य असल्याने डिसलाईकचा ऑप्शनच बाजूला ठेवल्याचे झुकेरबर्ग यांनी नमूद केले.

एखादी पोस्ट चांगली आहे की वाईट यासाठी ऑनलाइन मतदान घेण्याची गरज नाही. त्यामुळे पूर्वीपासूनच आमचा या स्वीचला विरोध होता. युजर्सला आपल्या नकारात्मक भावना व्यक्त करण्यासाठी अन्य पर्याय उपलब्ध करून देण्याचा आम्ही गांभीर्याने विचार करत आहोत. एखाद्या व्यक्तीच्या निधनाची पोस्ट ‘एफबी’वर दिसली, तर तिच्यावर कॉमेंट करण्यासाठी वेगळे पर्याय उपलब्ध करून दिले जातील.

डॉ. यशवंत मनोहर साहित्यिक कलावंत संमेलन अध्यक्षपदी

साहित्यिक कलावंत प्रतिष्ठान आयोजित चौदाव्या साहित्यिक कलावंत संमेलनाच्या अध्यक्षपदी ज्येष्ठ साहित्यिक डॉ. यशवंत मनोहर यांची निवड करण्यात आली. हे संमेलन यशवंतराव चव्हाण नाट्यगृहात आयोजित करण्यात आले होते. मनोहर यांनी मराठी साहित्याच्या परिवर्तन चळवळीत योगदान दिले आहे. डॉ. मनोहर यांना यापूर्वी २०१२ सालचा मारवाडी फाउंडेशन, भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर पुरस्कार तसेच दादासाहेब

रुपवते प्रतिष्ठानचा २०११ सालातील समाजभूषण पुरस्कारही देण्यात आला होता.

प्रसारमाध्यमांसमोरील आव्हानांविषयी व्याख्यान

सत्य पत्रकारिता ही दोन टोकांवर नसून ती दोन टोकांच्यामध्ये असते. पत्रकारांनी त्या ठिकाणी पोहचण्याचा प्रयत्न करावा, असे आवाहन ज्येष्ठ पत्रकार निखिल वागळे यांनी केले.

बालशिक्षण मंदिर येथे आबासाहेब गरवारे महाविद्यालय आणि रोटरी क्लब ऑफ गांधी भवनतर्फे प्रसारमाध्यमांसमोरील आव्हाने या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले होते. यावेळी प्राचार्य डॉ. श्रीकांत गुप्ता, प्रा. विनय चाटी, अतुल जोशी, डॉ. उज्ज्वला बर्वे आदी उपस्थित होते. वागळे म्हणाले, सामाजिक बांधिलकी असणारी माध्यमे कधीच व्यावसायिक बनली आहेत. यंदाच्या लोकसभा निवडणुकीत माध्यमांचा वापर प्रचंड प्रमाणात करण्यात आला. ही निवडणूक अध्यक्षीय निवडणुकीप्रमाणे नरेंद्र मोदी आणि राहुल गांधी यांच्याभोवतीच लढली गेली. अपवाद वगळता आजही अनेक राजकारण्यांना निवडणुकीत माध्यमांचे महत्व कळालेले दिसत नाही.

मोना अॅडव्हर्टायझिंगच्या लोगोचे अनावरण

मोना अॅडव्हर्टायझिंग कंपनीच्या नवीन लोगोचे अनावरण विधानसभेचे माजी अध्यक्ष दिलीप वळसे पाटील यांच्या हस्ते करण्यात आले. यावेळी डॉ. राहुल शिलेदार, देवेंद्र शहा, दिनकर शिलेदार, प्राजक्ता शिलेदार आदी उपस्थित होते.

हॉबिटची कमाई ७३७ कोटींची

जगभरातील रसिकांची उत्सुकता ताणलेल्या 'द हॉबिट' या चित्रपटाचा सिक्वेल नुकताच प्रदर्शित झाला असून या चित्रपटाने १५ डिसेंबर पर्यंत जगभरात एकूण ११ कोटी ७६ लाख डॉलर्स म्हणजे सुमारे ७३७ कोटी रुपयांचा गल्ला जमविला. काल्पनिक कथेवर आधारित 'द हॉबिट : द बॅटल ऑफ द फाइव्ह आर्मीज' या सिक्वेलने जगभरातील रसिकांना मोठ्या प्रमाणावर आकर्षित केले आहे. पडद्यावरील बिल्बो आणि कंपनीचा पृथ्वीच्या मध्याकडे होणाऱ्या या अखेरच्या खडतर आणि साहसी प्रवासाचे साक्षीदार

होण्यासाठी ४९ देशांतील रसिकांनी जोरदार प्रतिसाद दिला. अद्याप उत्तर अमेरिकेत प्रदर्शित झालेला नाही. त्यामुळे हा चित्रपट सहा हजार कोटी रुपयांहून अधिक कमाई करेल, असा अंदाज आहे.

चंद्रमोहन कुलकर्णीच्या पेंटिंग्जचे प्रदर्शन

ऑइल पेंटपासून चारकोलपर्यंत आणि अॅक्रेलिकपासून जलरंगांपर्यंतच्या विविध माध्यमांतून आपली कला लीलया सादर करणारे चित्रकार चंद्रमोहन कुलकर्णी यांचे डिजिटल पेंटिंग्जचे पहिलेच प्रदर्शन दर्पण आर्ट गॅलरीत संपन्न झाले.

बदललेली जीवनशैली आणि त्या अनुषंगाने माणसांच्या वागण्या-बोलण्यातील आणि देहबोलीतील उपरोध, विसंवाद तसंच गमती-जमती टिपण्याचा, त्यावर भाष्य करण्याचा प्रयत्न या चित्रांमधून करण्यात आला आहे. ब्युटी पार्लर, जिम आणि 'माणूस आणि खुर्ची' या संकल्पनावर आधारित चित्रमालिका यात पाहायला मिळतील.

'चित्रकला ही एक भाषा आहे. तिचा वापर करून कलावंताने जीवनावर भाष्य करणे, संवाद साधणे महत्वाचे; मग माध्यम कोणतेही असो. त्यामुळेच विविध माध्यमांमधून वेगवेगळे प्रयोग करायला मला आवडते. यावेळी मी डिजिटल माध्यम निवडले, असे चंद्रमोहन कुलकर्णी यांनी सांगितले.

'प्रबोधनाची क्षितिजे' या लेखसंग्रहाचे प्रकाशन

"जागतिकीकरणाच्या पर्वात आधुनिक भांडवलशाहीत शेतकरी आणि औद्योगिक कामगार या सामाजिक घटकांचा न्हास झाला आहे. त्यामुळे आजघडीला त्यांच्यामध्ये सामूहिक शक्ती किंवा ऊर्जा उरलेलीच नाही," अशी खंत पुणे विद्यापीठाच्या राज्यशास्त्र विभागाचे प्रमुख डॉ. यशवंत सुमंत यांनी व्यक्त केली. आधुनिकतेची आश्वासक भाषाही 'हायजॅक' झाल्याचे ते म्हणाले.

ज्येष्ठ विचारवंत रा. ना. चव्हाणलिखित 'प्रबोधनाची क्षितिजे' या लेखसंग्रहाचे प्रकाशन संजय आवटे यांच्या हस्ते आले. या वेळी डॉ. बाबा आढाव, डॉ. सदानंद मोरे, रमेश चव्हाण, रवींद्र चव्हाण उपस्थित होते.

‘टाइमलेस’ शेक्सपिअर

‘नाटक आणि काव्याने माणसातली सौंदर्यदृष्टी प्रगल्भ होत जाते. ही सौंदर्यदृष्टीच हरवल्याचे दिसते, ती शोधण्याची वेळ आली आहे. असे मत प्रसिद्ध लेखक आणि सिनेनिर्माते सर्ईद मिर्झा यांनी ‘टाइमलेस शेक्सपिअर’ या फिल्म फेस्टिव्हलच्या निमित्ताने व्यक्त केले. पुणे इंटरनॅशनल सेंटरतर्फे शेक्सपिअर स्मृतिनिमित्त या फेस्टिव्हलचे आयोजन करण्यात आले होते. फिल्म अर्काइव्हच्या संचालिका अल्पना पंत-शर्मा, लतिका पाडगावकर, सुरेश छाब्रिया तसंच सेंटरचे प्रशांत गिरबाने आदी यावेळी उपस्थित होते. काव्य, नाट्य या गोष्टी जाणिव्या प्रगल्भ करणाऱ्या आहेत. जगण्यातल्या तणावांशी त्यामुळे दोन हात करता येतात. शेक्सपिअर फिल्म फेस्टिव्हल हा मानवतेचा संदेश देणारा त्यातलाच एक छोटा धागा आहे, असे मिर्झा म्हणाले.

जपानी प्राध्यापकाने दिले हिंदीत व्याख्यान

जपानमधील ओसाका विद्यापीठातील हिंदीचे निवृत्त प्राध्यापक तोमिओ मिझोकामी. यांनी ‘द्वितीय महायुद्धाचे दौरान जपानी सेनाद्वारा पूर्वी भारतमें हवाई जहाजसे बिखरे गए कार्टून-विज्ञापन और उसमें प्रयुक्त हिन्दी, उर्दू और बांगलाकी विशेषताएँ’ यावर व्याख्यान दिले.

दुसऱ्या महायुद्धाच्या इतिहासाचा एका वेगळ्या, इंटररेस्टिंग अंगाणे घेतलेला वेध असे या व्याख्यानाचे स्वरूप होते. दुसऱ्या महायुद्धाच्या दरम्यान पूर्व भारतात जपानी सैन्याने वितरीत केलेल्या पत्रकांचे त्यांनी भाषिक आणि राजकीय अंगांनी विश्लेषण केले. जपानी भाषेचे अभ्यासक आणि शिक्षक सलील वैद्य यांनी संयोजन केले होते.

बीडमधील विद्रोही संमेलन

मराठवाडा ही संतांची भूमी होती. मात्र काही प्रस्थापित मंडळींनी संतांच्या विचारांना भक्तिमार्गात अडकवून ठेवले होते. खऱ्या अर्थाने संतांचे विचार समतावादी होते. विद्रोही चळवळ ही परिवर्तनाची चळवळ आहे. त्यामुळे आगामी काळात ही चळवळ मजबूत करण्यासाठी सर्वांना पुढे येण्याची गरज आहे, असे मत स्वागताध्यक्ष हनुमंत उपरे यांनी व्यक्त केले. यावेळी संमेलनाध्यक्ष रूपा बोधी कुलकर्णी, धनाजी गुर्व उपस्थित होते.

यावेळी गुरव म्हणाले, 'विद्रोही चळवळापुढे काही आव्हाने उभी आहेत. त्यामुळे काळाचे आव्हान ओळखून विद्रोही चळवळ मजबूत करावी लागणार आहे.

भाषा धोरणावर हरकती, सूचनांसाठी मुदतवाढ

भाषा सल्लागार समितीने तयार केलेल्या मराठी भाषाविषयक धोरणाचा मसुदा शासनाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध करून देण्यात आला आहे. या धोरणाला मंजुरी देण्यापूर्वी मंत्रालयातील सर्व विभाग, उपविभाग, क्षेत्रीय कार्यालये तसेच मराठी भाषाप्रेमी, साहित्यिक, मराठी विषयक काम करणाऱ्या संस्था, मंडळे, महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठांचे मराठी भाषाप्रमुख आणि नागरिक यांच्याकडून धोरणाविषयी सूचना, सुधारणा, हरकती मागविण्यात येत आहेत. दि. २५ फेब्रुवारीपर्यंत आता अभिप्राय पाठविता येणार आहेत. यापूर्वी भाषा धोरणाच्या मसुद्यावर अभिप्राय पाठविण्याची अंतिम मुदत १५ डिसेंबर होती.

आजीचा धडा

आणि इतर कथा

लेखिका

शकुन्तला फडणीस

किंमत - ६०/-रु.

पोस्टेज - ३०/-रु.

वेदांतील गोष्टींकडे लक्ष्य वेधणारे बालसाहित्यकार वि. कृ. श्रोत्रिय

वि.कृ. श्रोत्रिय, एका शाळेचे प्रमुख, नामवंत बालसाहित्यकार आणि त्यांना पत्रमैत्रीची साद देणारा बारा-तेरा वर्षांचा मी, एक शाळकरी मुलगा - लेखनाची हौस असणारा - यांच्यात मैत्र जुळून आले ते साहित्यप्रेमामुळे. तेही साठ-पासष्ट वर्षांपूर्वी १९४८-४९ मध्ये.

कुमार-साहित्य-मंडळ ही संस्था १९४४ ते १९५२ या दरम्यान जोमात होती. बालांसाठी बालसाहित्य आहे. प्रौढांसाठी कथा-कादंबऱ्या आहेत पण १२ ते २० वर्षे या वयोगटातील कुमार-कुमारींसाठी फारसे साहित्य मराठीत नाही. ते लिहिले गेले पाहिजे. कुमारांच्या भावविश्वाचा आविष्कार झाला पाहिजे, मराठी साहित्यात तिसरी आघाडी उघडली गेली पाहिजे असा विचार मांडून वीरेंद्र अढिया यांनी फेब्रुवारी १९४४ मध्ये पुणे येथे ना. धों. ताम्हनकर यांच्या अध्यक्षतेखाली पहिले कुमार साहित्य संमेलन घेतले. दुसरे अलिबागला खेळगडीचे संपादक का. रा. पालणकर यांच्या तर तिसरे संमेलन मुंबईला आनंद या बालमासिकाचे संपादक गोपीनाथ तळवलकर यांच्या अध्यक्षतेखाली झाले.

चौथे संमेलन सानेगुरुजींच्या अध्यक्षतेखाली पुण्याला आणि पाचवे दादरला प्रा. ना. सी. फडके यांच्या अध्यक्षतेखाली झाले. सातवे अहमदाबादला १९५० मध्ये झाले. त्याचे अध्यक्ष होते कवी वसंत बापट, त्याला मी उपस्थित होतो. वसंत बापट यांनी माझ्या चतुर चंपा या पुस्तकाचा अध्यक्षीय भाषणात उल्लेख केला. (१९५१). त्याशिवाय विभागीय संमेलनेही अमरावती, नागपूर, मालवण, मध्यभारत येथे दादा धर्माधिकारी, पां. वा. गाडगीळ, पा. ना. मिसाळ, प्रभाकर माचवे यांच्या अध्यक्षतेखाली

याच काळात झाली.

हस्तलिखित स्पर्धा, रविवार पुरवण्यांमध्ये कुमार विभाग, कुमार साहित्याचे प्रकाशन यांनाही चालना देण्यात आली. चाळीसावर शाखा सुरू झाल्या.

मी महाबळेश्वरला शाखा काढली. दहा सदस्य, प्रत्येकी आठ आणे वार्षिक वर्गणी. त्यामुळे अवघड गेले नाही. वीरेंद्र अढिया यांनी गुजराती, बंगाली, हिंदी, तेलगू, कानडी भाषकांचीही कुमार साहित्य सम्मेलने भरवली. या चळवळीला खूप व्यापक अधिष्ठान दिले. सदस्यांमध्ये परस्पर संपर्क-संवाद साधला जावा म्हणून 'पत्रमैत्री' हे माध्यम वापरण्यावर भर दिला. 'कुमार' हे मासिकही काढले. १९४९ डिसेंबर मध्ये डहाणू येथे एक विशेष कुमार साहित्य संमेलन घेतले. सानेगुरुजी हे त्याचे उद्घाटक होते. त्या संमेलनाला मी महाबळेश्वरहून गेलो होतो. वय बारा तेरा वर्षे, सानेगुरुजींनाही माझे कौतुक वाटले. त्यांनी जेवताना मला शेजारी बसवले.

या संमेलनाहून परत महाबळेश्वरला आल्यावर मला वाटले, आपल्या बालकथांचे एखादे पुस्तक निघायला हवे. निरनिराळ्या बालमासिकांमधून आणि रविवार पुरवण्यांतून माझे लेखन त्यावेळी प्रसिद्ध झालेले होते. पत्रमैत्रीद्वारे साठ सत्तर कुमारांशीही संपर्क होता.

महाबळेश्वरला त्या काळी एकही मुद्रणालय नव्हते. पुस्तक छापण्याचे तर पुण्याला जायला हवे.

अशावेळी 'खूप खूप पैसा' हे पुस्तक हाती आले. ते मला आवडले. त्याचे लेखक होते. वि. कृ. श्रोत्रिय, विश्वनाथ कृष्ण श्रोत्रिय. त्यांची वेदांतील गोष्टी, वत्सराज उदयन वगैरे बरीच पुस्तके होती.

मी त्यांना पत्र लिहिले. "तुमचे खूप खूप पैसा हे पुस्तक मला आवडले. तुमची इतर पुस्तके वाचायची इच्छा आहे. ती मला व्ही.पी.ने. पाठवा. मला आपल्याशी पत्रमैत्री करायची आहे."

त्यांचे लगेच उत्तर आले. "पत्रमैत्रीची सुरुवात व्ही.पी.ने. कशाला ? माझी उपलब्ध पुस्तके पार्सलने पाठवत आहे. पोच घावी. ते पार्सल आले त्याची पोच पाठवली. त्या पत्रात, मलाही बालकथांचे एखादे पुस्तक काढावे असे वाटते. त्यासाठी काय करायला हवे, आपण त्याबाबत मार्गदर्शन कराल का ? असे विचारले.

त्यांचे उत्तर आले "तुझ्या काही गोष्टी पाठव. त्या वाचून काय ते

ठरवू.”

मी कथा पाठवल्या.

त्यांनी त्यापैकी पाच कथा निवडल्या, आणखी एखादी कथा पाठव. कारण पाने ३२ तरी व्हावीत. असे कळवले. मी एक नवीन कथा लिहून पाठवली.

“आता पुस्तक निघू शकेल. प्रत्येक कथेवर एका चित्र टाकू. मुखपृष्ठ रंगीत कागदावर देऊ म्हणजे एका रंगात दोन रंगाचा भास होईल. शेवटच्या कव्हरवर तुझा फोटोही छापू.” ‘चतुर चंपा चे बाललेखक’ असे फोटोखाली म्हटले

किती प्रती काढायच्या, किंमत, खर्च, विक्रीची व्यवस्था वगैरे तपशील ठरले. मी माझ्या वडिलांना सर्व कल्पना दिली. दोनशे पस्तीस रुपये खर्च, १५०० प्रती पुस्तक विकून ते वसूल करू, असेही म्हटले.

वडिलांनी आढेवेढे घेतले नाहीत. फोटो काढण्याची व्यवस्था त्यावेळी सातारलाच होती. त्यासाठीही सातारला जायला परवानगी दिली.

दीड दोन महिन्यांनी पुस्तकाच्या शंभर प्रतींचे पार्सल आले. पुस्तकाच्या प्रती नातलगांना, मित्रांना, शिक्षकांना भेट म्हणून दिल्या. वृत्तपत्रे-मासिके यांना अभिप्रायार्थ दिल्या.

श्रोत्रिय सरांना आभाराचे पत्र पाठवले. तोपर्यंत त्यांची माझी भेटही झालेली नव्हती. ते पुण्यातील कॅम्प एज्युकेशन सोसायटीच्या हायस्कूलचे मुख्याध्यापक आहेत हेही मला त्यानंतर कळले. पुस्तकाच्या दोनशे प्रती सरांनी हिंदमाता बुक एजन्सीकडे विक्रीसाठी दिल्या. बालसन्मित्रकार पा. ना. मिसाळ यांनी दोनशे प्रती मुंबईला नरेंद्र एजन्सीकडे पाठवण्यास सांगितले.

अहमदाबादला कुमार साहित्य संमेलन डिसेंबर १९५० मध्ये होणार होते. त्यावेळी मी पुण्याला माडीवाले कॉलनीतील त्यांच्या घरी प्रथम गेलो. तेथे विक्रम, अशोक आणि वसुंधरा यांची ओळख त्यांनी करून दिली. ते माझ्याच वयाचे होते. मला रेल्वे स्टेशनवर सोडायला ते आले होते. त्यांना माझे मोठे कौतुक वाटत होते. १९५१ मध्ये मी पुण्यालाच रमणबाग न्यू इंग्लिश स्कूलमध्ये प्रवेश घेतला. सरांची नवनवी पुस्तके प्रसिद्ध होत होती. मीही आणखी काही पुस्तके प्रसिद्ध केली. इ.स. २०११ मध्ये प्रसिद्ध झालेल्या ‘मराठी ग्रंथप्रकाशनाची २०० वर्षे’ या पुस्तकात लेखक शरद गोगटे यांनी माझ्या चतुर चंपा या पुस्तकाची नोंद घेताना म्हटले आहे.

“१९२० ते ५० या कालखंडाच्या शेवटच्या वर्षात शंकर रामलाल सारडा या १३ वर्षे वयाच्या माध्यमिक शाळेत शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांनि महाबळेश्वरहून चतुर चंपा आणि इतर गोष्टी हे स्वतःचे बालकथांचे पुस्तक प्रकाशित केले. हा मराठी ग्रंथ प्रकाशनाच्या क्षेत्रात सगळ्यात कमी वयात पुस्तक प्रकाशन करण्याचा प्रयोग असावा. शंकर सारडा हे मराठी ग्रंथजगात आजपर्यंत विविध भूमिकांतून वावरत आहेत.”

वि. कृ. श्रोत्रिय यांची पुस्तके ही कुमारवर्गात मानाचे स्थान पटकवणारी होती. ‘वेदातील गोष्टी’ या पुस्तकाचे प्रकाशन १९३७ साली झाले. तेही केशव भिकाजी ढवळे या मराठीतील एका आद्य प्रकाशन संस्थेकडून. त्याचा आवृत्त्या वरच्यावर निघत राहिल्या. वेद हे भारतातील आद्यग्रंथ, संस्कृत भाषेतले. भारतीय जीवनशैली आणि जीवनमूल्ये यांची अतूट परंपरा जपून ठेवणारे. धगधगत ठेवणारे. या वेदात काही गोष्टी, बोधकथा, इतिहास कथा, व्यक्तिचित्रे, नैतिक निष्ठांची जपणूक करताना उद्भवणाऱ्या समस्यांची उकल करणाऱ्या घटना यांचेही भांडार आहे. त्याकडे वाचकांचे प्रथम लक्ष वेधले ते श्रोत्रिय सरांनी ! संस्कृतमधील दशकुमार चरित्, वत्सराज उदयन, राजा हर्ष, भोजराजाच्या गोष्टी, वगैरे साहित्य त्यांनी मराठीत आणले. रामायण, महाभारत या ग्रंथाचे सार रसाळपणे कथन केले. संस्कृत सुभाषितांचे विषयवार संकलन आणि अर्थ-विवेचन केले. इंग्लिशमधील किडनॅड, डेविड कॉपरफील्ड, यांची स्वैर पुनर्कथने करून मराठी कुमारपिढीला विश्वसाहित्याची झलक दाखवली. सानेगुरुजींनी हेच काम केले. शब्दशः भाषांतराएवजी विश्वविख्यात कलाकृतींची कुमार वाचकांना झेपतील अशी स्वैर संक्षिप्त रूपांतरे करण्याचा मार्ग त्यांनी अवसरला. अंधश्रद्धेपेक्षा बुद्धिवादावर भर दिला.

त्यांच्या जन्मशताब्दीच्या कार्यक्रमाच्या वेळी मी परदेशात होतो. परंतु श्रोत्रिय सरांमुळे पुस्तकांच्या क्षेत्रात मी रमलो याचे नित्य स्मरण होत असते. त्यांच्या स्फूर्तिदायक स्मृतीला कृतज्ञतापूर्वक अभिवादन !

- शंकर सारडा
१० पाटील रिजन्सी, १५ एरंवडणे,
पुणे - ४११००४
दूरध्वनी - ९८२३२६१०२३

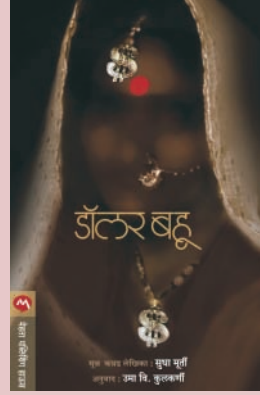
डॉलर बहू

मूळ लेखिका
सुधा मूर्ती

अनुवाद
उमा कुलकर्णी

किंमत - १४०/-रु.

पोस्टेज - ३०/-रु.

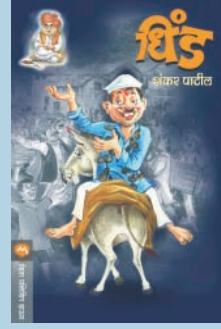

‘फार विचित्र आहे हा देश! ते एक रंगीबेरंगी कोळ्याचं जाळं आहे. तिथं नोकऱ्या आहेत, यंत्र-तंत्र आहे. सुख संपत्ती आहे, डॉलर्स आहेत. आपली माणसं त्यातल्या कशाला तरी बळी पडून तिथं जातात - पण माघारी यायला जमत नाही. तिथून जावं असा आपला देशही नाही. तिथून बाहेर पडण्यासाठी शेकडो खिडक्या आहेत, पण आत बोलावणारा एकही दरवाजा नाही. तिथल्या जीवनाची तुम्हाला कल्पना नाही. सेलमध्ये खरेदी करायची आणि डॉलरला चाळीसनं गुणायचं! असं जगणारी मंडळी सुखी असतात काय? तिथं हजार डॉलर्समध्ये सामान्य काम करत राहायचं आणि इथं चाळीस हजार रुपये पगार मिळतो असं सांगून भाव खायचा. तिथं डॉलर मिळविण्यासाठी आम्ही आपली माणसं, घर-दार सगळं सोडून, तिथल्या थंडी-वाऱ्याला तोंड देत राहतो, पण तिथल्या समाजाचं अविभाज्य अंग होऊ शकत नाही. फारच महाग पडतो हा डॉलर! पण हे भारतात कुणालाही समजत नाही. पैशाच्या दलदलीत सापडलोय आम्ही! आमच्या लायकीपेक्षा फार उत्तम नोकरी मिळते तिथे. जाती, भाषा यांचं राजकारण नाही तिथे. सुखानं आपलं आपण काम करू शकतो. तिथलं सगळं सोडून मी इथं आलो तर आणखी दुःखी होईन.’

धिंड

लेखक
शंकर पाटील

किंमत - ११०/-रु.
पोस्टेज - ३०/-रु.

“म्या दारूला शिवलो न्हाई. शप्पत सांगतो, मी घेतल्याली न्हाई.
उगा इनाकारणी माज्यावर अदावत घेऊ नका.”

राऊ खोतानं साफ झिडकारलं तशी ती सारी चावडी खालवर झाली.
लोक खदाखदा हसू लागले आणि राऊ खोतच म्हणाला,
“हसून दावू नका. खरं सांगतो. मी घेतल्याली न्हाई.”

रामभाऊ हसून म्हणाले –
“गड्या, तुझ डोळं सांगत्यात की रं!”
“अण्णा, डोळं काय सांगत्यात? गपा, उगच गप्पू बसा.”
“उतरंस्तवर गप्पू बसावं म्हणतोस व्हय राऊ?”
“अहो, काय चढलीया काय मला?”
“अजून चढली न्हाई म्हणतोस?”
“अहो, त्याचं नावसुदिक घेऊ नगा. शिवल्याला न्हाई म्या त्याला!”
एक सनदी पुढं झाला आणि मोठ्यानं म्हणाला,
“शिवल्यालं न्हाई, तर मग दडून का बसला होतास?”
“शेबास! मी काय दडून बसलो होतो काय?”
“दडला नव्हतास तर मग माळ्यावर काय करत होतास?”
“माळ्यावर काय करतोय! गडद झोपलो होतो?”
“मग खाली जागा नव्हती काय?”
“ते तुम्हाला काय करायचं? आम्ही खाली झोपू न्हाईतर वर झोपू!”
राऊ असं आडवं बोलला आणि संबंध चावडी पोट धरून हसू लागली.

माणदेशी माणसं

शब्दचित्रे

लेखक

व्यंकटेश माडगूळकर

किंमत - १२५/-रु.

पोस्टेज -३०/-रु.

स्वातंत्र्योत्तर मराठी साहित्यात जे अक्षर-ग्रंथ निर्माण झाले त्यात 'माणदेशी माणसं'चा समावेश होतो, या व्यक्तिचित्रांत जुन्या कथेतील गोष्ट तर आहेच पण जीवनाच्या अस्सल गाभ्यालाच स्पर्श करणारी नवलकथेची किमयादेखील आहे.

अंधारातून पहाट व्हावी, कळीचे फूल व्हावे इतक्या सहजतेने रेखाटलेली ही चित्रे अस्सल मराठी आहेत.

दरिद्री माणदेशातील, सामान्य जीवनातील न संपणारं दुःख निरागसपणे व्यंकटेश माडगूळकर सांगतात.

हे दुःख पाहिलं की मन भांबावतं. माणसं सुखासाठी धडपडतात, पण त्यासाठी ती जन्माला आलेली नसतात असा उदार विचार मनात येतो.

जीवनातील हे कारुण्य माडगूळकरांनी कलावंताच्या अलिप्ततेने टिपले आहे त्यामुळं त्यांची ही माणसं आपल्याला विसरता येत नाहीत.

त्यांची आठवण झाली की ती मनाला अस्वस्थ करून टाकतात...

पुरस्कार

डॉ. जयंत नारळीकर यांना साहित्य अकादमीचा पुरस्कार

प्रसिद्ध खगोलतज्ज्ञ, पद्मविभूषण डॉ. जयंत नारळीकर यांना साहित्य अकादमीचा प्रतिष्ठित पुरस्कार जाहीर झाला आहे. नारळीकर लिखित चार नगरांतले माझे विश्व या आत्मकथनपर ग्रंथासाठी हा पुरस्कार देण्यात येणार आहे. साहित्य अकादमीचे मुख्य सचिव डॉ. के. श्रीनिवास राव यांनी याबाबत घोषणा केली.

नारळीकर यांनी चार नगरांतले माझे विश्व या पुस्तकात बनारस, केंब्रीज, मुंबई व पुणे या महानगरांमधील वास्तव्याच्या आठवणी जागृत केल्या आहेत. एका मध्यमवर्गीय कुटुंबात जन्मलेल्या मुलाच्या कर्तृत्वाची ही वेधक कहाणी आहे. डॉ. नारळीकर यांची यक्षाची देणगी, वामन परत न आला, याला जीवन ऐसे नाव, टाईम मशिनची किमया ही पुस्तके वाचकप्रिय आहेत. नवी दिल्ली येथे दि. ९ मार्च २०१५ रोजी अकादमीचे अध्यक्ष विश्वनाथ प्रसाद तवारी यांच्या अध्यक्षतेखाली होणाऱ्या कार्यक्रमात पुरस्काराचे वितरण करण्यात येईल.

अरुण साधू यांना गदिमा पुरस्कार

गदिमा पुरस्कार ज्येष्ठ साहित्यिक अरुण साधू यांना देण्यात आला.

तसेच स्मिता परांजपे, संदीप खरे आणि ऊर्मिला धनगर यांनाही विविध पुरस्कारांनी गौरवण्यात आले. १४ डिसेंबर रोजी स्मृतिदिनानिमित्त टिळक स्मारक मंदिरात आयोजित कार्यक्रमात ज्येष्ठ दिग्दर्शक जब्बार पटेल यांच्या हस्ते गदिमा पुरस्कार देण्यात आला.

गदिमांच्या पत्नी विद्याताई यांच्या स्मरणार्थ देण्यात येणारा गृहिणी सखी सचिव पुरस्कार ज्येष्ठ चित्रकार रवी परांजपे यांच्या पत्नी स्मिता परांजपे यांना देण्यात आला. त्यात ११ हजार रुपये, सन्मानपत्र व सन्मानचिन्हाचा समावेश आहे. तसेच नव्या उभारीच्या प्रतिभावंतांना देण्यात येणाऱ्या चैत्रबन पुरस्कारासाठी कवी संदीप खरे यांची निवड करण्यात आली, तर विद्या प्रज्ञा पुरस्कार प्रसिद्ध गायिका ऊर्मिला धनगर यांना देण्यात आला. मराठी विषयात शंभरपैकी शंभर गुण मिळवणारी हातकणंगले येथील विद्यार्थिनी नेहा शांतिनाथ पाटील हिला गदिमा पारितोषिक देण्यात आले.

यावेळी 'माझी आवडती गदिमा गीते' हा कार्यक्रम प्रसिद्ध गायक उपेंद्र भट यांनी सादर केला. दरम्यान गदिमांच्या गीत रामायणास यंदा साठ वर्षे पूर्ण होत असून हीरक महोत्सवानिमित्त येत्या एप्रिलमध्ये गीत रामायणाचे भव्य सादरीकरण होणार आहे.

राज्यात तीन ठिकाणी गदिमांचे स्मारक उभारण्याचे आश्वासन राज्य सरकारने दिले आहे; मात्र शेटफळ वगळता माडगूळ आणि पुण्यातील स्मारकाची अजूनही प्रतीक्षा आहे असे आनंद माडगूळकर यांनी सांगितले. गदिमा आणि दिवंगत संगीतकार सुधीर फडके यांच्या नावाने करण्यात आलेल्या भुयारी मार्गाची दुर्दशा झाली आहे, याची खंत वाटत असून महापालिकेने त्याकडे लक्ष द्यावे. अशी अपेक्षा त्यांनी व्यक्त केली.

'लेवियाथन' चित्रपटास 'सुवर्णमयूर' पुरस्कार

गोव्यातील ४५ व्या आंतरराष्ट्रीय भारतीय चित्रपट महोत्सवात रशियाचे दिग्दर्शक आंद्रे इवागिनेत्सेव यांच्या 'लेवियाथन' या चित्रपटाला 'सुवर्णमयूर' पुरस्कार मिळाला आहे. 'एक हजाराची नोट' या मराठी चित्रपटाने शताब्दी (सेंटनरी) पुरस्कार पटकावला आहे. 'एक हजाराची नोट' हा चित्रपट विदर्भातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्यांवर आधारित असून त्याला परीक्षकांचा विशेष पुरस्कार मिळाला आहे. श्रीहरी साठे यांनी प्रथमच दिग्दर्शित केलेल्या या चित्रपटाला हा सन्मान मिळाला आहे. 'लेवियाथन' या

चित्रपटात ॲलेक्सेल सेरेब्रायाकोव यांना उत्कृष्ट अभिनेत्याचा पुरस्कार 'छोटोअेर छोबी' या चित्रपटातील कलाकार दुलाल सरकार यांच्या समवेत मिळाला आहे. माहिती व प्रसारण राज्यमंत्री राज्यवर्धनसिंग राठोड यांच्या हस्ते पुरस्कार वितरण झाले.

उत्कृष्ट अभिनेत्रीचा पुरस्कार क्युबाची अरिना रॉड्रिग्युझ हिला क्युबन स्पॅनिश चित्रपट बिहॅवियरसाठी, तर इस्त्रायली अभिनेत्री सरित लॅरी हिला 'द किंडरगार्टन टीचर' या चित्रपटासाठी विभागून मिळाला. उत्कृष्ट दिग्दर्शक पुरस्कार 'द किंडरगार्टन टीचर' चे दिग्दर्शक नदाफ लॅपीड यांना मिळाला आहे. त्यांचा 'एमिलीज गर्लफ्रेंड' हा चित्रपट यापूर्वी गाजला होता. जीवनगौरव पुरस्कार हाँगकाँगचे चित्रपट निर्माते वाँग कार-वाई यांना मिळाला आहे.

कीर्ती शिलेदार यांना किलोस्कर पुरस्कार

'शाकुंतल', 'सौभद्र', 'मानापमान', 'संशयकल्लोळ' अशा विविध संगीत नाटकांतून वैविध्यपूर्ण भूमिका साकारणाऱ्या अभिनेत्री कीर्ती शिलेदार यांना यावर्षीचा 'अण्णासाहेब किलोस्कर संगीत रंगभूमी जीवनगौरव पुरस्कार' जाहीर झाला आहे. संगीत रंगभूमीवर उत्कृष्ट कामगिरी केलेल्या ज्येष्ठ कलाकारांना हा पुरस्कार देण्यात येतो. पाच लाख रुपये, शाल, श्रीफळ, मानचिन्ह आणि स्मृतीचिन्ह असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे. पुरस्कारासंबंधीची बैठक सांस्कृतिक कार्यमंत्री विनोद तावडे यांच्या अध्यक्षतेखाली पार पडली.

कृष्णा कल्ले यांना लता मंगेशकर पुरस्कार

लता मंगेशकर आणि आशा भोसले यांनी गायकीला एका वेगळ्याच उंचीवर नेऊन ठेवले. कुणाचीही नक्कल न करता त्यांनी आपली स्वतंत्र शैली निर्माण केली. हेच कृष्णा कल्ले यांनाही लागू आहे; त्या स्वतःच्या आवाजात गायल्या आणि म्हणूनच त्यांनी गायकीच्या क्षेत्रात स्वतंत्र ठसा निर्माण केला, असे गौरवोद्गार ज्येष्ठ संगीतकार यशवंत देव यांनी काढले. ज्येष्ठ गायिका कृष्णा कल्ले यांना लता मंगेशकर पुरस्काराने गौरवण्यात आले. राज्य सरकारच्या सांस्कृतिक विभागातर्फे हा पुरस्कार दिला जातो. शाल, श्रीफळ, मानपत्र, मानचिन्ह आणि पाच लाखांचा धनादेश असे या पुरस्काराचे स्वरूप

आहे. या समारंभाला सांस्कृतिक कार्यमंत्री विनोद तावडे, सुलोचना चव्हाण, अरुण दाते, रवींद्र साठे, रवींद्र जैन आदी उपस्थित होते.

‘श्री - डी प्रोजेक्शन मॅपिंग’ मध्ये विशेष प्रावीण्य

चित्रपट रुपेरी पडद्यावर न दाखवता थेट एखाद्या इमारतीवर किंवा शिल्पकृतीवर दाखवला तर?... मोठमोठ्या कलाकृतींचा ‘पडद्या’सारखा वापर करण्याच्या या तंत्रामध्ये देशातील विद्यार्थीही कमी नाहीत हे ‘फिल्म अँड टेलिव्हिजन इन्स्टिट्यूट ऑफ इंडिया’च्या (एफटीआयआय) एका विद्यार्थ्याने दाखवून दिले आहे. ‘मॉस्को इंटरनॅशनल फेस्टिव्हल’मध्ये ‘श्री-डी प्रोजेक्शन मॅपिंग’ आणि ‘लाईव्ह व्हिडिओ मिक्सिंग’या तंत्रातील विशेष पुरस्कार यंदा एफटीआयआयच्या तेजस्वी मेश्राम याने पटकावला आहे.

“दृकश्राव्य माध्यमाचे विविध प्रकार हाताळून पाहताना मी प्रथम ओडिशातील पुरी येथे ‘श्री-डी प्रोजेक्शन’ कसे केले जाते हे पाहिले”, असे तेजस्वी याने सांगितले. तो म्हणाला, ‘एफटीआयआयमध्ये २०१२ मध्ये विद्यार्थ्यांच्या वार्षिक पुरस्कार प्रदान सोहळ्यात मला पहिल्यांदा या माध्यमाचा पाच मिनिटांचा प्रयोग करण्याची संधी मिळाली. यानंतर स्पेनमध्ये २०१३ मध्ये झालेल्या ‘लक्स ग्रेको श्री-डी प्रोजेक्शन मॅपिंग इंटरनॅशनल कॉन्फिडेंशन’ मध्येही मला पाचव्या क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले.’

राज्याचे वाङ्मय पुरस्कार जाहीर

मराठीतील उत्कृष्ट वाङ्मय निर्मितीसाठी राज्य सरकारतर्फे दिल्या जाणाऱ्या यंदाच्या २०१३-१४ स्व. यशवंतराव चव्हाण राज्य वाङ्मय पुरस्कारांची घोषणा करण्यात आली. पुरस्कार मिळालेल्यांमध्ये ‘महाराष्ट्र टाइम्स’चे श्रीकांत बोजेवार ऊर्फ तंबी दुराई, श्रीकांत देशमुख, प्रतिभा रानडे, डॉ. शोभा नाईक, के. रं, शिरवाडकर आदींचा समावेश आहे.

प्रौढवाङ्मयातील काव्य प्रकारासाठीचा कवी केशवसुत पुरस्कार श्रीकांत देशमुख यांच्या ‘बोलावे ते आम्ही’ या काव्यसंग्रहास जाहीर झाला.

अन्य पुरस्कार याप्रमाणे (वाङ्मय प्रकार, पुरस्काराचे नाव, विजेते लेखक आणि कंसात पुस्तकाचे नाव या क्रमाने)

प्रथम प्रकाशन काव्य-बहिणाबाई चौधरी पुरस्कार - केशव खर्दिंग (सालोसाल)

प्रौढवाङ्मय नाटक/एकांकिका - राम गणेश गडकरी पुरस्कार - मयुर देवल (कालिदास-एका गुराख्याचे महाकाव्य)

प्रथम प्रकाशन नाटक (शिफारस नाही)

कादंबरी हरी नारायण आपटे पुरस्कार - विश्राम गुप्ते (ईश्वर डॉट कॉम)

प्रथम प्रकाशन कादंबरी - श्री. ना. पेंडसे पुरस्कार (शिफारस नाही)

प्रौढवाङ्मय - लघुकथा - दिवाकर कृष्ण पुरस्कार - सतीश तांबे (मॉलमध्ये मंगोल)

प्रथम प्रकाशन - लघुकथा - ग. ल. ठोळक पुरस्कार - विभावरी वाकडे (बिन नात्याचा माणूस)

ललितगद्य - अनंत काणेकर पुरस्कार - मुकुंद कुळे (लोकरहाटी),

प्रथम प्रकाशन - ललितगद्य - ताराबाई शिंदे पुरस्कार - शुभांगी गोखले (रावा)

विनोद - श्रीपाद कृष्ण कोल्हटकर पुरस्कार - तंबी दुराई (दोन फुल एक हाफ)

चरित्र - न. चिं. केळकर पुरस्कार - प्रतिभा रानडे (ज्ञानकोशकार गणेश रंगो भिडे)

आत्मचरित्र - लक्ष्मीबाई टिळक पुरस्कार - सुप्रिया दीक्षित (अमलताश)

समीक्षा / संशोधन - श्री. के. क्षीरसागर पुरस्कार - डॉ. शोभा नाईक (मराठी कन्नड सांस्कृतिक सहसंबंध)

राज्यशास्त्र समाजशास्त्र - डॉ. आंबेडकर पुरस्कार - (प्रकाश पवार) भारतीय राजकारण आणि नेतृत्वाची वाटचाल,

इतिहास - शाहू महाराज पुरस्कार - गणेश मतकरी (होळकर रियासतीचा सांस्कृतिक इतिहास)

विज्ञान व तंत्रज्ञान महात्मा फुले पुरस्कार - राजा पटवर्धन (जैतापूरचे अणुमंथन)

शेती - वसंतराव नाईक पुरस्कार - डॉ. तानाजीराव चोरगे (शेतीपूरक उद्योग)

दलित साहित्य - अण्णाभाऊ साठे पुरस्कार - ल. सि. जाधव (सुंभ आणि पीळ)

तत्त्वज्ञान व मानसशास्त्र - नांदापूरकर पुरस्कार - के. रं. शिरवाडकर

(संस्कृती, समाज आणि साहित्य)

शिक्षणशास्त्र - कर्मवीर भाऊराव पाटील पुरस्कार - डॉ. शैलजा मंडले
(विमुक्त व भटक्यांची सद्यःस्थिती)

पर्यावरण - डॉ. पंजाबराव देशमुख पुरस्कार - मुकुंद धराशिवकर
(पाणी तुमचे - आमचे)

संपादित / आधारित - रा. ना. चव्हाण पुरस्कार - अरुण जाखडे
(भारतीय भाषेचे लोक सर्वेक्षण -महाराष्ट्र)

अनुवादित - लक्ष्मणशास्त्री जोशी पुरस्कार - नीलिमा भावे (पथेर
पांचाली)

संकीर्ण - माधवराव बागल पुरस्कार - सदानंद सिनगारे (संधिकाली या
आशा...)

बालवाङ्मय - कविता - बालकवी पुरस्कार - आबा गोविंद महाजन
(मन्हा मामाना गावले जाऊ) नाटक व एकांकिका - भा. रा. भागवत पुरस्कार
- डॉ. पूजा आकोटकर (बंडी ते वुंग), कादंबरी - साने गुरुजी पुरस्कार -
बबन मिंडे (कॅप्टन कावेरी मंगळावर) कथा लोककथा राजा मंगळवेढेकर
पुरस्कार - वर्षा गजेंद्रगडकर (खजिना लोककथांचा)

सर्वसामान्य ज्ञान (छंद व शास्त्रे) यदुनाथ थत्ते पुरस्कार - रमेश महाले
(चला अंतराळात) - संकीर्ण - ना. धों. ताम्हनकर पुरस्कार डॉ. भाग्यश्री
पाटसकर (गोपाल गोपाला देवकीनंदन गोपाला)

सरफोजीराजे भोसले बृहन्महाराष्ट्र पुरस्कार - सयाजी महाराज पुरस्कार
- गोपाळराव मयेकर (ज्ञानदेव सृष्टी)

आर.के. लक्ष्मण यांना 'कॉमन मॅन' पुरस्कार

“आर. के. लक्ष्मण यांच्या व्यंगचित्रांनी पन्नास वर्षांहून अधिक काळ लोकांच्या मनावर अधिराज्य गाजवले असून, त्यांच्या 'कॉमन मॅन'ने एका अर्थाने क्रांती घडविली.चित्रकाराच्या कुंचल्यात किती ताकद असू शकते हे 'आर. के.'नी दाखवून दिले.” अशी भावना डीएएसके समूहाचे संस्थापक संचालक डी.एस. कुलकर्णी यांनी व्यक्त केला. पद्मविभूषण आर. के. लक्ष्मण यांना डीएसके इंटरनॅशनल कॅम्पसतर्फे 'जीवन गौरव पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. यावेळी लक्ष्मण यांनी व्यासपीठावर 'कॉमन मॅन'चे चित्र रेखाटले.

महाराष्ट्र फौंडेशनचे पुरस्कार जाहीर

अमेरिकास्थित मराठी बांधवांनी स्थापन केलेल्या महाराष्ट्र फौंडेशनच्यावतीने दिले जाणारे पुरस्कार जाहीर करण्यात आले. यंदाचा साहित्य जीवनगौरव प्रसिद्ध साहित्यिक श्याम मनोहर तर समाजकार्य जीवन गौरव पुरस्कार पुष्पा भावे यांना जाहीर झाला आहे. दोन लाख रुपये व स्मृतीचिन्ह असे या पुरस्काराचे स्वरूप आहे. डॉ. नरेंद्र दाभोळकर स्मृती पुरस्कार पत्रकार निखिल वागळे यांना तसेच रमेश गावस, मनिषा तोकले, बिंदूमाधव खिरे यांनाही शनिवार, दि. १० जानेवारी रोजी पुरस्कारांचे वितरण करण्यात येणार आहे. रा. ग. जाधव यांच्या अध्यक्षतेखाली अरुणा ढेरे, अवधूत परळकर, मनोहर जाधव, दासू वैद्य यांच्या समितीने पुरस्कारासाठी निवड केली.

संदीप खरे यांना वि. वि. बोकील यांना पुरस्कार

कवी संदीप खरे यांना अग्गोबाई ढग्गोबाई या बालकविता संग्रहाबद्दल महाराष्ट्र साहित्य परिषदेच्यावतीने वि. वि. बोकील पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. यावेळी संदीप खरे म्हणाले, बालसाहित्य हे मुलांना रुचेल या पध्दतीनेच लिहण्यात यावे. अन्यथा मुले त्या साहित्याकडे दुर्लक्ष करण्याची शक्यता असते. कार्यक्रमास मराठी साहित्य मंडळाच्या अध्यक्षा डॉ. माधवी वैद्य, रमेश बोकील, अंजली महागावकर आदी उपस्थित होते.

डॉ. पुष्कर शास्त्री यांना पुरस्कार

महाराष्ट्र साहित्य परिषदेचा 'महामहोपाध्याय दत्तो वामन पोतदार पुरस्कार' डॉ. पुष्कर रमेश शास्त्री यांच्या 'पेशवेकालीन पुणे शहरातील कोतवाली' या ग्रंथास देण्यात आला.

“एखादे भूत मानगुटीवर बसावे तसा इतिहास आपल्या मानगुटीवर बसला आहे. त्यामुळेच या विषयात अजूनही इतके संशोधनकार्य होताना दिसत आहे. खरं तर इतिहास हे महाराष्ट्राला लागलेले एक प्रकारचे वेडच आहे,” असे मत इतिहासाचे अभ्यासक व भारत इतिहास संशोधक मंडळाचे चिटणीस श्री. मा. भावे यांनी व्यक्त केले.

स्मृती विशेष

प्रा. मंदाकिनी खांडेकर

मंदाकिनी खांडेकर यांनी मजवर दोन जबाबदाऱ्या सोपवलेल्या होत्या. एक वि.स. खांडेकर स्मृती संग्रहालयाची उभारणी आणि दुसरी वि.स. खांडेकरांच्या समग्र अप्रकाशित नि असंकलित साहित्याचं संपादन. पैकी पहिली सन २०१२ला पूर्ण करून संग्रहालयातून मी स्वेच्छा निवृत्ती स्वीकारली. दुसरी २५ पुस्तकांचे संपादन. योगायोग असा की मी त्यांचं शेवटचं पुस्तक 'वैनतेय' हातावेगळं केलं आणि दुसऱ्या दिवशी त्यांचं देहावसान झालं.

माझं मन सांगत होतं..... हे शेवटचं पुस्तक व्हावं म्हणूनच त्या आपले प्राण कुडीत साठवून होत्या. मंदाताई गेल्याचं कळलं नि मी कोसळलो. तरी श्रद्धांजलीला माझे पाय वळले नाहीत. लोकशाहीला शह देत मी निमूट राहिलो. प्रियजनांनी आपल्याशी तात्त्विक अबोला धरला तेव्हा आपली श्रद्धांजलीही अबोलच असायला हवी.

मंदाताई बी.टी. कॉलेजच्या प्राध्यपिका, त्या आमच्या आंतरभारती विद्यालयात बी.टी. कॉलेजचे विद्यार्थी घेऊन पाठासाठी, पाठ निरीक्षणासाठी येत. साडीवर कोट घालून लुनावर फिरणाऱ्या कोल्हापूरातील पहिल्या आधुनिक महिला म्हणून माझ्या पिढीला कुतूहल असायचं. वि. स. खांडेकर हे आमच्या संस्थेचे अध्यक्ष होते.

त्यांच्याशी संपर्काचा दुवा म्हणजे मंदाताई. सन १९५८ मध्ये भाऊंच्या पत्नी वारल्या. पाच मुला-मुलींचं घर भाऊंनी धैर्यानं सांभाळलं, थोरला

मुलगा अविनाश लग्न होऊन स्वतंत्र राहू लागला. त्यानंतर मंदाताईनी तितक्याच समर्थपणे भाऊंना आणि अन्य भावंडांना आधार दिला.

भाऊंना सांभाळायचं म्हणून त्यांनी अनेकांचा रोष पत्करला. भाऊंना दीर्घायुष्य लाभलं ते मंदाताईच्या डोळ्यात तेल घालून घेतलेल्या काळजीनं. मंदाताईनी लग्नही उशिरा केलं, ते भाऊंच्या काळजीतूनच.

वि.स.खांडेकरांच्या साहित्यास प्रकाशकीय न्याय मिळावा म्हणून पूर्व प्रकाशकांशी मंदाताईनी न्यायालयीन लढाईही केली. मराठी साहित्यिकांना आणि त्यांच्या वारसांना आर्थिक वरदान देणारी ही लढाई न्यायक्षेत्रात मैलाचा दगड ठरली. अलिकडे भारत सरकारने 'इंटरनेट युअल प्रॉपर्टी अॅक्ट' मध्ये दुरुस्ती केली, तिला ही लढाई आधार ठरली. या लढाईच्या काळात भाऊंच्या साहित्याला न्याय मिळावा म्हणून मंदाताईनी 'विष्णु प्रकाशन' सुरू करून 'सूर्यास्त', 'मध्यरात्र', 'घरटे', 'आस्था', 'यज्ञकुंड' वगैरे कथासंग्रह प्रकाशित केले. पुण्याच्या अनमोल प्रकाशनमार्फत 'मृगजळातले कमल' दुर्मीळ पुस्तक हे पुनःप्रकाशित केले त्यातील सौ. मं.व. निवसरकर', 'मंदाकिनी खांडेकर' अशा पल्लेदार स्वाक्षरीसह त्यांनी मला कितीतरी पुस्तके भेट दिली. मंदाताईनी 'अमृतवेल' कादंबरीवर दूरदर्शन मालिका बनवली. भास्कर जाधव यांनी त्या मालिकेचं दिग्दर्शन केलं. शिवाजी विद्यापीठात खांडेकर वस्तुसंग्रहालय उभारलं आहे, त्याची सुरुवातही मंदाताईच्या पत्रांनी झाली होती. मंदाताई नुसतं पत्रे लिहून थांबल्या नाहीत तर, त्यांनी 'अश्रू' कादंबरीची हस्तलिखित आणि 'पद्मभूषण' पदवी प्रशस्तीपत्र प्रदान करून वस्तुसंग्रहालयाचा प्रारंभ केला नंतर त्यांनी खांडेकरांचे पुरस्कार, मानपत्रे, दैनिक वापरातील वस्तू हे सर्व प्रदान करून संग्रहालयास पूर्णत्व आणून दिलं.

भाऊंचा मंदाताईवर जन्मापासून जीव होता. मंदाताईचा जन्म दि. ६ ऑगस्ट, १९३७ रोजी झाला. या जन्मापूर्वीच महिना-दोन महिने भाऊंना त्यांच्या 'छाया' चित्रपटाच्या पटकथेसाठी 'कल्पकता फिल्म जर्नालिस्ट असोसिएशनचं 'गोहर गोल्ड मेडल' मिळालेलं होतं. आपल्या पहिल्या कन्यारत्नाला बाळलेणं (सोन्याच्या मुद्या) घालता यावं म्हणून भाऊंनी उषाताईकडे ते मेडल दिलं. ते मोडून बाळलेणं केलं होतं. ते भारतीय चित्रपट सृष्टीचं पहिलं पदक होतं. नंतर 'फिल्मफेअर' इत्यादी पुरस्कार सुरू झाले. मंदाताईचं शिक्षण ग.ल.ग. हायस्कूल, राजाराम महाविद्यालयातून झालं. मंदाताईच्या घडणीत भाऊंचा मोठा प्रभाव होता. मंदाताईपण. २०००च्या सुमारास मंदाताई आजारी होत्या. त्यांना पूर्णवेळ काळजीवाहिकेची गरज होती.

आमच्या बालकल्याण संकुलातील द्रौपदीला आम्ही मंदाताईना जोडून दिलं. काम झालं की तिनं अभ्यास करावा म्हणून त्या आग्रही असायचा. द्रौपदीला त्या पुस्तकं, फीची मदत करत. द्रौपदी पुढे एम्.ए; एम्. एस् डब्ल्यू झाली. अशी अनेक उदाहरणं मंदाताईची उदारता अधोरेखित करतात. लोकांनी मंदाताईचा कठोरपणा पाहिला. त्यांची उदारता ज्यांना अनुभवता आली ते त्यांचे आत्मीय बनले. वि.स. खांडेकरांचे चित्रपट सृष्टीतील लेखनिक कवी ग.दि. माडगूळकर होते तर साहित्यिक लेखनिक म्हणून रा.अ. कुंभोजकर, डॉ. एस्.एस्. भोसले, बालसाहित्यकार रा.वा. शेवडे गुरुजी होते खरे पण त्यानंतरच्या काळात मंदाताई भाऊंच्या लेखनिक बनल्या. 'मला लेखनिक कुणीही मिळेल, पण तू वेळेवर लग्न कर' म्हणून भाऊंचा लकडा असे.

मंदाताईमधला शिक्षक भाऊंनी घडवला. मंदाताईनी त्याची उतराई अनेक शिक्षक, प्राध्यापक घडवून केली. मंदाताईचं सारं आयुष्य शिक्षण क्षेत्रात गेलं. प्रारंभी त्या शासकीय सेवेत शिक्षणशास्त्र विषयाच्या प्राध्यापिका म्हणून रूजू झाल्या. शासकीय सेवेत बदली अटळ असते. वडिलांचं वृद्धत्व, दृष्टीची पराधीनता यामुळे सुरक्षित शासकीय सेवा सोडून त्या असुरक्षित खासगी सेवेत आल्या. न्यू कॉलेजमध्ये काही काळ शिकवून त्या 'आंतरभारती'त मराठी शिकवू लागल्या. पुढे आमच्या महावीर कॉलेजमध्ये ज्युनिअरला मराठी घेऊ लागल्या. मंदाताईची योग्यता सिनिअर प्राध्यापकाची पण केवळ कौटुंबिक जबाबदारीमुळं त्यांनी करीअर गौण मानलं.

मंदाताई गेले तपभर आजारपणामुळे शयनमुद्रेत होत्या. भाऊंचं सारं उर्वरित पाथेय त्यांनी माझ्या हवाली केलं. खांडेकरांचं सर्व साहित्य (संकलन, संपादन, प्रकाशन) त्यामुळे उपलब्ध आहे. याचे मला समाधान आहे. मंदाताईना ७७ वर्षांचं दीर्घायुष्य लाभलं. त्यांनी त्यांच्या वडिलांची सेवा केली. त्यांची जीवश्चकंठस्य मैत्रीण असलेल्या श्रीमती आशा ताम्हणकर-भागवत यांनी मंदाताईची शुश्रूषा केली. मंदाताई म्हणजे पितृसेवेचा नंदादीप !

मंदाकिनी आकाशात विज्ञत असताना एक समाज मंगल, अविनाश, सुलभ, कल्पलता जिवंत ठेवणं. साऱ्यांचं चिरंतन कल्याण, हित सामावलेलं. ते जपू, जोपासू तर श्रद्धांजली. सक्रिय, सहवेदनेचा त्रतोत्सव बनेल.

- डॉ. सुनीलकुमार लवटे

९८८१२५००९३

तप्तपदी

लेखक
वपु काळे

किंमत - १५०/-रु.
पोस्टेज - ३०/-रु.

वधूने शालू नेसलेला असतो.
वराने उपरणं पांघरलेलं असतं.
त्यामुळे ते उपरणं तो केव्हाही उतरवू शकतो.
वधूला ते उपरणं गाठीसकट सांभाळावं लागतं.
ते उपण्याचं ओझं झटकून टाकायचं तिने ठरवलं
तर अजूनही ह्या समाजात तिला
जबर किंमत मोजावी लागते.

‘सखा सप्तपदी भव’ - एका ओळीच्या ह्या
अष्टाक्षरी कवितेतल्या ‘सखा’ ह्या शब्दाचा अर्थ
ज्या ज्या पुरुषांना समजला,
त्या त्या संसारांच्या बाबतीत
सात पावलांनी स्वर्ग पृथ्वीवर अवतरतो.
उरलेल्या संसारांची ती
तप्तपदीच!

आमची ताई

आमच्या मंदाताईने (मंदाकिनी विष्णू खांडेकर - वय वर्षे - ७७) जीवनाच्या रंगमंचावरून २३ नोव्हेंबरला एकझीट घेतली खरी! पण सर्वांच्या मनातल्या ताईला कोण पुसून टाकणार? तिला विसरता आले, तरच मी आठवणी लिहिणार ना!

कै. भाऊंच्या (माझ्या वडिलांच्या) सहवासात राहिल्यामुळे ती प्रत्येक गोष्टीचा साधकबाधक विचार करूनच मग योग्य तो निर्णय घेत असे. काही वेळा प्रकृतिअस्वास्थ्यामुळे तिला नको असलेले निर्णय घ्यावे लागले; हे अगदी खरे! पण तेही तिने स्वतःच निभावून नेले हेही तितकेच खरे! मी तिच्यापेक्षा ४-४॥ वर्षांनी लहान, त्यामुळे लहानपणाच्या तिच्या आठवणी माझ्याजवळ फारशा नाहीत. पण एवढे मात्र खरे, की तिला माझ्या आईने नेमून दिलेले काम - विशेषतः केरफरशी करणे आणि रात्री सर्वांचे बिछाने घालणे, ही कामे ती अगदी न चुकता वेळच्यावेळी करित असे. त्यात कधीही चूक होत नसे. तसेच आईपाशी रात्री रोजचा हिशोब डायरीत लिहिणे हे ही तिचेच काम होते. त्यामुळेच की काय, अगदी १९-२० नोव्हेंबरपर्यंत तिची डायरी लिहिलेली आढळते. स्वतः अशक्तपणामुळे ती जरी लिहू शकत नसली तरी आपल्या मैत्रीणीकडून - सौ. गंधाली भागवत (पूर्वाश्रमीची आशा ताम्हणकर) लिहून घेई. त्या दोघींची मैत्री तर एवढी घट्ट की माणूस एकवेळ देवळात जायचे चुकेल, पण सौ. आशा संध्याकाळी ताईकडे ५ ते ७ नाही, असे कधी झाले नाही. तिची सर्व खाजगी कामे तीच करित असे. संध्याकाळचा मंदाताईचा चहा, तिचे तोंड पुसणे, केस विंचरणे वगैरे केल्याशिवाय सौ. आशाला अखेरपर्यंत करमले नाही. त्यामुळे आम्ही बहिणी निर्धास्त होतो.

मंदाताई स्वभावाने थोडी हट्टी असली, तरी त्याचा वापर ती चांगल्या गोष्टींसाठीच करित असे. अव्यवस्थितपणा तिला कधीच खपला नाही. प्रत्येक गोष्ट जागच्या जागी सापडायला हवी. आपण ती जागेवर ठेवली, तरच दुसऱ्याला ती जागेवर नेमकी सापडेल असे तिचे म्हणणे होते. गेली १८ वर्षे ती आमवातामुळे बिछान्यावरच पडून होती. तिचा सोशिकपणा तर कमालीचा होता. आपल्या शारीरिक वेदना दुसऱ्याला जाणवू देत नसे. बिछान्यावर पडून असली, तरी घरात काय चालेले आहे, बाहेर काय चालले आहे, माळीमामा आले की नाही, या सर्वांची नोंद तिच्या डोळ्यात असे. अगदी शेवटपर्यंत

तिचा मेंदू तल्लख होता, यात काही शंकाच नाही.

आपल्या आजारपणाचा बाऊ तिने कधी केला नाही. आपल्याला दुसऱ्यावर अवलंबून राहावे लागते, याचे मात्र तिला स्वतःला फार वाईट वाटत असे. तिने कधीही, कोणापुढेही आपल्या आजाराचे, दुखण्याचे रडगाणे गायले नाही. उलट सर्वांशी हसतमुखाने बोलणे, गप्पा मारणे तिला खूपच प्रिय होते. तिचा दूरध्वनीवरून ज्यांनी आवाज ऐकलेला आहे, त्यांनी मंदाताई बिछान्यावर पडून आहे, हेही खरे वाटत नसे. तिचा आवाज अगदी खणखणीत होता.

आम्हा बहिणींचे माहेरपण पण तिने आपणहून केले. आमची आई तर आम्ही कॉलेजमध्ये शिकत असतानाच गेली. पण भाऊ गेल्यानंतरही तिने आम्हाला कशालाही कमी केले नाही. सर्वांना भरभरून देणे, हाच तिचा स्थायीभाव होता. अगदी जाताना सुद्धा सर्वांना तिने भरभरून दिलेले आहे. मला आठवते त्याप्रमाणे ती पुण्याला राहून एम.एड. शिकत होती. त्याचवेळी लताला व मला दिवस गेल्याचे तिला कळले. तिला आपण मावशी होणार याचा कोण आनंद झाला! त्याभरातच एका प्रदर्शनात जाऊन तिने आम्हा दोघींसाठी काश्मिरी भरतकाम केलेल्या साड्या खरेदी करून पाठविल्या. त्याबरोबरच मला एक सुंदर पत्रही लिहिले होते. माझ्या आणि लताच्या मुलांचे म्हणजेच अतुल-मुकुलचे लहानपणी तिने खूपच लाड केले. तिच्या पगारादिवशी ही मुले ती कॅडबरी घेऊन येणार म्हणून पायरीवर बसून राहायची. प्रत्येकाचे वाढदिवस, लग्नाचे वाढदिवस, मुलांचे म्हणजेच तिच्या नातवंडांचे वाढदिवस लक्षात ठेवून ती सर्वांना फोन करित असे. हजर असलेल्यांना काही ना काही भेटवस्तू मिळत असे. तिने स्वतःच्या मनाला तशी शिस्तच लावून घेतलेली होती. स्वच्छता, शिस्त हे सर्व गुण तिने आईकडून उचलले असावेत.

तिने बी.एड. कॉलेजमध्ये आणि इतरही कॉलेजिसमध्ये अध्यापनाचे काम केले. तिचे शिकविणे विद्यार्थ्यांना खूपच आवडत असे. ती एक विद्यार्थीप्रिय शिक्षिका होती. अभ्यास केल्यावाचून, नोट्स काढल्याशिवाय ती केव्हाच तासाला उभी राहिली नाही. तिला भेटायला येणाऱ्या विविध स्तरातील माणसांवरूनच तिची लोकप्रियता काळून येत असे. लहानपणच्या शाळेतील मैत्रिणी अगदी शेवटपर्यंत तिला भेटत असत. तिच्यासाठी काही खाऊ आणत. भेटवस्तूही आणीत. त्याचे तिला फार अप्रूप होते. अनेकजण

तिच्या सहवासात स्वतःला 'रिचार्ज' करीत असत.

टी.व्ही. वरील मालिकांमध्ये फारसे स्वारस्य तिला नसले, तरी बातम्या आवर्जून ऐकत असे. जीवनातील सर्व चांगल्या गोष्टींचा उपभोग घेण्याचा तिचा स्वभाव होता. एखादा चांगला कार्यक्रम टी.व्ही वर लागला, तर मला लगेच ती फोनवरून कळवत असे. अशा माझ्या या ताईची अखेरीस थोडीफार सेवा करण्याचे भाग्य आम्हा सर्वांना मिळाले, हेही नसे थोडके!

आम्हा बहिणींना तर कै. भाऊंच्या जाण्यानंतर (१९७६ पासून) मंदाताईचे घर हेच आमचे माहेर होते! आता तोही दरवाजा बंद झाला आहे. घराची बेल वाजल्यावर "कोण आहे?" असे आता कोण विचारणार? ताई तर कॉटवर झोपलेली दिसणारच नाही. हे पचविणे थोडे अवघडच आहे. पण अखेर नियतीपुढे मानवाचे काय चालणार? 'पराधीन आहे जगती पुत्र मानवाचा' हे ग.दि.मां. चे शब्दच खरे आहेत.

- सौ. सुलभा कापडी
संस्कृती-पूर्व, फ्लॅट क्र. ३०९,
१३वी गल्ली, राजारामपुरी, कोल्हापूर
दूरध्वनी ०२३१/३२९२३८०

आजीचं घर

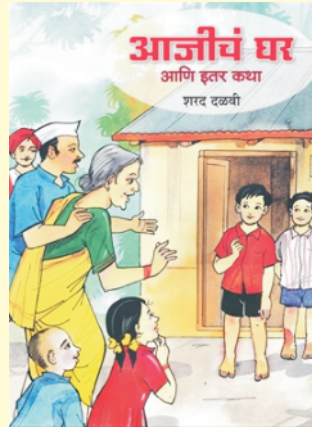
आणि इतर कथा

लेखक

शरद दळवी

किंमत - ६०/-रु.

पोस्टेज - ३०/-रु.

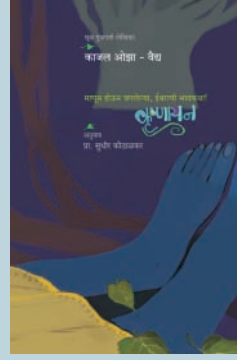

कृष्णायन

मूळ लेखिका
काजल ओझा-वैद्य

अनुवाद
प्रा. सुधीर कौठाळकर

किंमत - २२०/-रु. | पोस्टेज -३०/-रु.

“स्त्रिया एकमेकीपेक्षा वेगळ्या का बरं नसतात....?” अश्वत्थाखाली बसलेल्या कृष्णाच्या मनात द्रौपदीच्या महालात घडलेली घटना डोळ्यांसमोर येऊन, अनेक विचार येत होते....

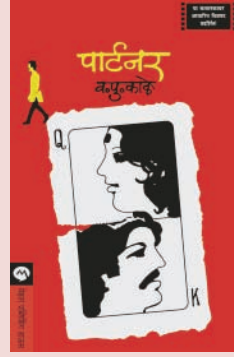
“कोणत्याही युगात, कोणत्याही वयाची स्त्री का बरं एकसारखाच विचार करते? एकसारखाच अनुभव घेते? समान बाबतीत वेदना अनुभवते? का बरं एकसारख्या गोष्टींबद्दल रागावते? राग व्यक्त करण्याची रीत पण का बरं एकसारखीच असते....?” कृष्णाच्या मनात प्रश्न आले आणि त्यावर तो स्वतःच हसलाही. या प्रश्नांना आता काही अर्थ होता का? आयुष्य जगून झालं होतं...

“आपल्या जीवनात आलेल्या महत्त्वाच्या तीनही स्त्रिया आपल्याबद्दल का बरं एकसारख्याच संवेदना अनुभवत होत्या? का बरं एकाच पद्धतीनं दुःखी होत होत्या? आणि का एकसारख्याच तीव्रतेनं आपल्यावर प्रेम करत होत्या?...” खरं तर असा विचार करण्याची वेळही आता निघून गेली होती. आता होतं ते... केवळ स्मरण...! प्रत्यक्ष दृष्टीसमोर त्या स्त्रिया नव्हत्याच. तरीही त्या तिघींचे डोळे त्याच्याकडे बघत होते... आशेनं, अपेक्षेनं, उपहासानं आणि ... निखळ प्रेमानंही! तीन नद्यांचा प्रवाह मिळून त्याच्या दृष्टीसमोरून सागराकडे जात होता. लाटांवर खाली-वर नाचणारे प्रकाश-किरण जणू अस्पष्ट रेषांद्वारा त्या तिन्ही स्त्रियांचे चेहरे चितारित होते.... प्रेयसी... पत्नी... आणि सखी... त्या तिघी जणी... खळाळणाऱ्या प्रवाहाबरोबर वाहात जणू म्हणत होत्या... “तुझ्यात विलीन होण्यातच आमच्या जीवनाचं सार्थक आहे. तुझा खारटपणा स्वीकार्य आहे. कारण तूच आम्हाला विशालता दिलीस, अमर्याद पसरण्याचा तो अस्तित्वबोधही तूच दिल्यास... आमचं प्रखर तेज सामावून घेऊन आम्हाला शीतलता दिलीस तू... आमचं स्त्रीत्व स्वीकारून अखंड प्रेम दिलंस तू....”

पार्टनर

लेखक
वपु काळे

किंमत - १५०/-रु.
पोस्टेज - ३०/-रु.

तुला मी हाक कशी मारू?
पार्टनर ह्याच नावाने.
आपल्याला खरं तर नावच नसतं.
बारशाला नाव ठेवतात ते देहाचं.

पोरगी म्हणजे झुळूक.
अंगावरून जाते.
अमाप सुख देऊन जाते.
पण धरून ठेवता येत नाही.

आपल्याला हवा तेव्हा.
तिसरा माणूस न जाणे.
हाच नरक!

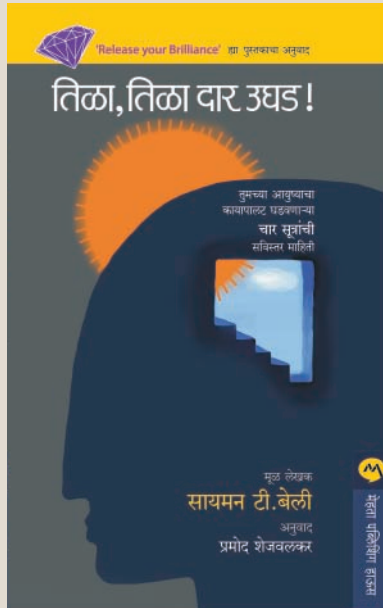
लक्षात ठेव दोस्त,
तुला मी हवा आहे
म्हणून मला तू हवा आहेस.

पुरस्तक परिचय

तिळा, तिळा दार उघड!

आगामी

“आपल्यातील प्रत्येक व्यक्ती एखाद्या हिऱ्यासारखी असते, आणि आपल्यापैकी प्रत्येक व्यक्तीकडे हिऱ्याप्रमाणेच चमकण्याचे सामर्थ्य असते.”

मूळ लेखक : सायमन टी. बेली
अनुवाद : प्रमोद शेजवलकर

तुमच्यातील प्रखर बुद्धिमतेची पारख करा

आश्चर्यकारक घडणीतून रूपांतर घडणे म्हणजे एका साध्या निम्न दर्जापासून उच्च दर्जात विशिष्ट आणि सुघटित रूपांतर घडणे होय. रूपांतर म्हणजे रूपात, कार्यात आणि स्वभावात बदल होणे होय.

अनघड हिरा

हे पुस्तक तुमचा कायापालट करणारे आहे. हे मला कसे कळले? असा प्रश्न तुम्हाला पडला असेल. हे मला माहित असण्याचे कारण म्हणजे या पुस्तकातील कल्पनांनी आणि योजनांनी माझ्या आयुष्याला संपूर्ण कलाटणी दिलेली आहे.

‘रिलीज युवर ब्रिलियन्स’ ही एक संपूर्ण कायाकल्प घडवणारी प्रणाली आहे – गुटिका आहे. ज्याप्रमाणे एखादा कसबी कारागीर अनघड अशा कार्बनच्या दगडातून सुघड हिरा घडवितो, त्याप्रमाणे तुम्हीदेखील ही प्रणाली वापरून तुमच्या जीवनाला सुंदर आकार देऊ शकाल. तुमच्यातील सुप्त बुद्धीची कुपी उघडून हिऱ्याप्रमाणे लखलखणारी तुमची हुशारी प्रकट करू शकणारे हे पुस्तक तुमच्यातील अनघड खड्याला पैलू पाडून तुमच्या इच्छेनुसार, चमचमणाऱ्या हिऱ्यात रूपांतर करणारे आहे.

ज्याला-ज्याला किंवा जिला-जिला....

- जीवनाच्या अंतरंगातील दैवी गुणांचा साक्षात्कार अनुभवायचा आहे.
- व्यक्तिशः व्यावसायिक पद्धतीने अक्षरशः आणि पूर्ण सामर्थ्यानिशी या जगाला बेधडक धक्का द्यायचा आहे.
- स्वतःच्या आयुष्यात काहीतरी भव्यदिव्य करण्याची क्षमता आपल्यात आहे, याची ज्याला खातरी आहे, पण ते नेमकं काय हे कळत नाही.
- या सतत बदलत्या जागतिक रंगभूमीवर काहीतरी नवीन शोधण्याची आणि त्या जगाला काहीतरी देण्याची आस लागून राहिली आहे.
- चिरंतन साहचर्याची ओढ लागून राहिली आहे.
- उर्वरित आयुष्य हे अत्युत्तमच असणार आहे. असा आत्मविश्वास आहे.

- आपल्या आयुष्याची इतिकर्तव्यता कशात आहे, हे ओळखून तुम्ही समाधानी आहात; पण त्याहूनही जास्त असे काहीतरी तुम्हाला करायचे आहे.
- केवळ पाट्या टाकून महिन्याच्या महिन्याला पगार आणि इतर फायदे घेण्यापेक्षा आपले आयुष्य कुठेतरी अपूर्ण आहे, याची जाणीव आहे.
- जीवनातील मजा आणि मानसन्मान यांचा अभाव जाणवतो आहे.
- कायम आपण दुर्लक्षित उपेक्षित आहोत, अशी टोचणी लागून राहिली आहे.
- काहीतरी किंवा काहीही करून एक 'संपूर्ण' माणूस म्हणून जगायचे आहे.

अशा प्रत्येकाला आणि प्रत्येकीला, हे सर्व घडवून आणण्यासाठी मी ही साद घालतो आहे.

काही लोकांना सर्व गोष्टी अगदी सहज मिळतात, ते दिसायला सुंदर असतात, जीवनातल्या सर्व सुवर्णसंधी त्यांनाच प्राप्त होतात, ते इच्छा करतील त्या सर्व गोष्टीत त्यांना सहज यश प्राप्त होते, या सर्व गोष्टींबद्दल तुम्हाला कधी आश्चर्य वाटले आहे का? हे असेच का हा प्रश्न तुम्हाला पडला आहे का? मला नेहमी नवल वाटते की, यांना भेटणारी सर्व माणसे यांनाच धार्जिणी कशी असतात? हे सर्व त्यांच्याबाबत घडते, माझ्याबाबत का घडत नाही?

त्या काळात मी निराशेने ग्रासलो होतो. आयुष्याशी झगडत होतो, अशी बत्तीस वर्षे मी सारे सहन करित राहिलो. आयुष्य हे भरकटलेले तारू आहे, असे मला वाटत होते. मी एकटा, एकाकी, जगापासून, समाजापासून तुटलेला आहे, असे मला वाटत असे. मी लोकांत मिसळण्याचा प्रयत्न करत असे. त्यांना मी आवडावा म्हणूनही प्रयत्न करत असे, पण खरे तर मीच माझ्यापासून दुरावलो होतो. मला माझीच किंमत वाटत नव्हती, मी आत्मविश्वास गमावला होता, माझे स्वत्वच नाहीसे झाले होते. मरण आले तर बरे असे मला वाटत असे.

मी अशा एका जगात राहत होतो, जिथले तरुण हबशी (काळे) लोक व्यसनाधीन, गुन्हेगार, बहिष्कृत समजले जात होते. त्या वेळी अमेरिकेत काळ्या लोकांच्या प्रगतीला मारक अशीच एकूण परिस्थिती होती. माझा

काळा वर्ण हाच या स्थितीला कारण आहे, असे मला वाटत होते. लहान असताना एका मुलाने म्हटले होते, तू अगदी डांबरासारखा काळा आणि किळसवाणा आहेस.' अशा शब्दांनी जखमा होत नाहीत, असे जे कोणी महाभाग म्हणत असतील, ते अगदी धादांत खोटे बोलत असतात, हे लक्षात घ्यायला हवे.

माझी खातरीच होती, जर आपली कातडी गोरी असती, माझे केस सोनेरी असते, माझे डोळे जर निळे असते, तर मी अगदी ताबडतोब स्वीकारार्ह ठरलो असतो. मी माझ्या पालकांचा तिरस्कार करत होतो. गोऱ्या कुटुंबातच जन्मायला हवे होते, असे मनाशी घोकत होतो. गोरे लोक जे करतात तेच बरोबर आहे आणि काळे लोक जे करतात ते सर्व चुकीचे आहे, असेच चित्र माझ्या नजरेसमोर चितारले जात होते.

मी ज्यूंच्या वस्तीत राहत होतो. मी नुसता शरीरानेच नव्हे; तर मानसिकदृष्ट्याही गर्तेत अडकलो होतो. आपण कशातही यशस्वी होऊच शकणार नाही, असा माझा समज होता. आपण पुढे कोण होणार, काय होणार याचा विचार करत मी घराच्या आढ्याकडे पाहत रात्र-रात्र जागून काढत होतो.

माझे मार्गदर्शक आणि गुरू डॉ. मार्क चिरोन्ना मला भेटले आणि माझा पूर्ण कायापालट झाला. त्यांनी मला साक्षात्कार घडविला की, तुझ्या कातडीच्या काळ्या रंगाच्या न्यूनगंडामध्ये तू आणि तुझे भावविश्व पूर्णपणे गाडले गेले आहे. त्यात गुंतून पडण्यासाठी तुझा जन्म झालेला नाही. तू एक लखलखता हिरा आहेस. त्यांनी माझ्या जीवाची उलघाल बघितली आणि मला विश्वास दिला की, आता आपल्या उज्ज्वल भवितव्याचा मार्ग तुला शोधायचा आहे. माझे अंतर्मन मला बजावत होते की, याहून चांगल्या कारणासाठी मी जन्मलो आहे. पण त्या गर्तेतून बाहेर कसे पडायचे, हे मला उमजत नव्हते.

काळा रंग हा इतर कुठल्याही रंगाप्रमाणेच एक सुंदर रंग आहे, हे त्रिकालाबाधित सत्य आहे, असा विश्वास मला डॉ. चिरोन्ना यांनी दिला. त्यांची स्वतःची तशी धारणा होती. कारण ते स्वतः गोऱ्या त्वचेचे असूनही त्यांनी, त्यांच्या पत्नीने दोन आफ्रो-अमेरिकन मुलांना दत्तक घेतले होते. त्यांनी माझ्यातील उपजत आणि अंगभूत कौशल्याचा, हुशारीचा शोध घेण्याकरता, त्याची जाणीव करून देण्याकरता आणि योग्य वळण

देण्याकरता मला प्रोत्साहन दिले. तो दिवस मी कधीही विसरणार नाही. त्या दिवशी मी एखाद्या लहान मुलासारखा रडलो, अगदी माझ्या मनातील दुःखाचे सर्व कढसंपेस्तोवर मनसोक्त रडलो.

त्यांच्या आवाहनाला मी अनुकूल प्रतिसाद दिला. माझ्या भावी आयुष्याला नवे वळण देण्यासाठी एक नवा धाडशी आराखडा – नवा आकृतिबंध तयार करायला सिद्ध झालो. मी अनेक पुस्तके वाचली, एक रोजनिशी बाळगू लागलो. जीवनाला नवा आयाम देणाऱ्या अभ्यास वर्गात उत्साहाने भाग घेऊ लागलो आणि माझ्या आत खोलवर दडलेल्या दुःखावर मात करण्याचा निर्धार केला. स्वतः अंतर्बाह्य बदलल्याशिवाय काहीही चांगले घडणार नाही, हे माझ्या ध्यानात आले होते. माझे सर्व विचार माझ्या जीवनातील सर्व महत्त्वाच्या घटनांचा परामर्श आणि जबाबदारी घेण्याची गरज आहे. हेही माझ्या लक्षात आले होते. मी रडलो, झगडलो, हसलो, जीवनाचा त्रयस्थ नजरेने अभ्यास केला. सात वर्षे मी प्रचंड अभ्यास केला, काम केले.

माझा हा कायापालट आश्चर्यकारक होता. माझ्या भरकटलेल्या जीवनाला मी एका शिस्तीच्या मार्गावर आणले. माझ्या मनातील दुष्ट आणि टाकाऊ विचारांवर ताबा मिळवला. माझ्याच सर्व चुकांना माफ करून पुन्हा त्या गर्तेत न पडण्याचे तंत्र शिकलो. माझ्यात एक नवा 'मी' तयार झाला. आत्मविश्वास आणि भविष्यात काहीतरी खास करून दाखविण्याची उर्मी दाटून आली. आज मी मागे वळून पाहतो तेव्हा जाणवते की, आपण आयुष्य नुसते घालवत नाही; तर एका प्रेरणेने जगत आहोत. दिवसाचा प्रत्येक क्षण नवनवोन्मेषी पद्धतीने जगण्याची उर्मी माझ्या मनात सतत उसळत असते. परमेश्वरकृपेने या पृथ्वीतलावरील काही अत्यंत असामान्य अशा लोकांबरोबर माझे गणगोत जमले आहे. खरोखरीच माझा प्रत्येक दिवस लाखमोलाचा ठरत आहे.

डॉ. चिरोत्रांनी सांगितल्यानुसार या सात वर्षांच्या कायाकल्पाच्या प्रवासात, “माझा जन्म हा काहीतरी खास करून दाखविण्यासाठी झालेला आहे, या वाक्याचा मागोवा घेण्यात गेला.” माझे गेल्या बत्तीस वर्षांचे आयुष्य आळशीपणाने काळवंडलेले असूनही, मी एक देदीप्यमान हिरा म्हणून जन्मलो आहे, असे डॉ. चिरोत्रा म्हणतात त्याचा मथितार्थ काय?

रसेल कॉनवेलचे ‘अेकर्स ऑफ डायमंड्स’ हे पुस्तक वाचताना एके

दिवशी मला त्याचे उत्तर सापडले. आपण प्रत्येकजण हिऱ्यासारखेच असतो आणि प्रत्येकात त्याच्यासारखी देदीप्यमान बनण्याची पात्रता असते. या त्यांच्या सहजसुंदर निवेदनाने माझा विचारप्रवाह बदलला आणि मला जीवनाचे सूत्र सापडले.

माझी जिज्ञासा जागृत झाली आणि मी हिऱ्यासंबंधी अधिक संशोधन करू लागलो. जसजसा मी अधिक अभ्यास करू लागलो, तसतसा मला उलगाडा होत गेला की, आपण ठरवले, तर त्यानुसार घडत जाऊ शकते, हे पडताळण्यासाठी हिऱा हे अगदी योग्य असे उदाहरण आहे.

कोळशाच्या खाणीत पृथ्वीच्या अगदी खोलवर आढळणारा लान्हारसाने तयार झालेला ओतीव दगड म्हणजे हिऱा. एका अत्यंत आश्चर्यकारक पद्धतीने अनघड दगडात रूपांतर होते आणि नंतर त्याचा कायापालट होऊन अमूल्य अशा हिऱा निर्माण होतो.

एका सामान्य कार्बनच्या संयुगापासून एक अनघड दगड बनतो आणि त्यापासून चमकता हिऱा बनण्याची प्रक्रिया होते, तसेच आपणही एका उत्क्रांतिकारक प्रक्रियेतून रूपांतरित होऊ शकतो. माणसाशिवाय या पृथ्वीतलावरील कुठलाही इतर प्राणी स्वतःचा कायापालट करू शकत नाही. तुम्ही कोठून सुरुवात करता यापेक्षा किती मोठे होणार, चांगले होणार हे महत्त्वाचे आहे. तुमच्यात तेवढे मोठे होण्याची, एक चमकता हिऱा होण्याची क्षमता असते. या व्यतिरिक्त बाकी कुठल्याही गोष्टीचा अर्थाअर्थी काहीही संबंध नाही.

या अभ्यासामुळे माझ्यापुढे आणखीही काही प्रश्न उभे राहिले.

बुद्धिमत्ता म्हणजे काय? तिला एवढे महत्त्व कशासाठी? तिच्यामुळे जीवनात नेमका काय फरक पडतो?

थोडक्यात सांगायचे तर, 'रिलिजिंग युवर ब्रिलियन्स' म्हणजे तुमच्यातील प्रखर बुद्धिमत्तेची पारख करा. बुद्धीला धार द्या, त्या हुशारीला फुलू द्या. तुमच्या अंतःशक्तीला साद घाला. त्या शक्तीचा शोध घ्या आणि तिचा साक्षात्कार इतरांना घडवा. तुमच्यातील असामान्यत्वाची, तुमच्या बुद्धीची चमक, तुमच्यातील देवदत्त हुशारीचा शोध घ्या आणि तिची प्रगल्भता सर्वांना दिसू द्या.

हिऱ्याचे तेज हा त्याचा गुणधर्म त्याच्या इतर कुठल्याही वैशिष्ट्यांपेक्षा महत्त्वाचा आहे, दुसरे काहीही नाही. तेज हेच त्याचे सामर्थ्य आहे, त्यातून

फाकणारी प्रभा आपले लक्ष वेधून घेते. त्याची दीप्ती हा सर्वांच्या आकर्षणाचा विषय बनतो. त्यातून निघणारे तेज पाहूनच त्याची प्रशंसा आणि वाहवा होत असते.

तुमच्यातील हुशारीचे – बुद्धिमत्तेचे तेज जेव्हा लोकांसमोर येते. तेव्हा हेच सर्व घडते. तुमच्यातील त्या आगळ्या तेजाकडे सर्व जण आकर्षित होतात. तुमच्यात वसत असणारे 'ते' म्हणजेच एक विशिष्ट वेगळी अशी गोष्ट असते. तिचे अस्तित्व, त्यातील चमत्कृती आणि उत्साहाचे कारंजे नव्हे, त्याहूनही पलीकडचे काहीतरी आहे.

ते खूप सखोल आणि भव्य-दिव्य आहे. आपल्यातील हुशारीचे तेज बाहेर काढणे, हे आपले ध्येय असते आणि दुसऱ्या कुणापुढील तरी अंधकार (बुद्धिमांद्य) नाहीसा करणे, हा हेतू असतो.

तुमच्यातील बुद्धिमत्तेचे तेज बाहेर येणे एवढे महत्त्वाचे का असते? कल्पना करा की, तुमच्यातील हुशारीला तुम्ही बाहेर पडू दिले नाही तर काय होईल? तुमच्या त्या बुद्धिमत्तेच्या अभावी तुम्ही चैतन्यहीन व्हाल. तुम्ही केवळ तुमची दैनंदिन कामकाज करत राहाल. याहून काहीही जास्त करणार नाही. केवळ पाट्या टाकत राहाल. ध्येयहीन आणि अचेतन आयुष्य जगत राहाल. त्यामुळे तुमची ती अंतर्गत धग आतल्याआत दबून जाईल. तुमच्या हुशारीला धुमारे फुटणार नाहीत.

असे आयुष्य जगण्यात काय अर्थ आहे ? तुमच्या बुद्धिमत्तेचा योग्य वापर जेव्हा तुम्ही करू लागता, तेव्हाच तुम्हाला खरे जीवन कळू लागते. जीवनाला उभारी येऊ लागते. तुमची हुशारी, तुमच्यातील देवदत्त बुद्धिमत्ता या हुशारीचा उपयोग तुमचे कुटुंब, परिवार, मित्रमंडळी, सहकारी एवढेच नव्हे, तर तुम्ही काम करत असलेल्या संस्थेलाही होतो.

माझ्या बुद्धिमत्तेला खरे तेज कसे चढेल हे मला उमजले आणि माझ्यातील ती चमक अनादी अनंत असीम असल्याचे माझ्या ध्यानात आले.

माझ्या कामाच्या स्वरूपामुळे हजारो लोकांशी माझा संपर्क असतो. अनेक तेजस्वी स्त्री-पुरुष जीवनाविषयी निराश दिसतात. खूप उत्साही आणि तेजःपुंज हुशार म्हणून गणले गेलेले लोक काळाच्या ओघात निस्तेज झालेले मी पाहिले आहे.

फार थोडे लोक चमकतात, बाकीचे का नाही चमकत? या प्रश्नांनी मला आत्मपरीक्षण आणि आत्मचिकित्सा करणे भाग पाडले. शेवटी मला पटणारे

उत्तर मला सापडले. ते म्हणजे आपण कसे चमकू शकतो, याचाच आपल्याला विसर पडलेला असतो. **आपण प्रत्यक्षात अनमोल असा एक स्वयंभू हिरा आहोत, हेच आपण विसरून गेलो आहोत.**

प्रत्येक मूल ठासून भरलेली हुशारी घेऊनच जन्माला आलेले असते. या हुशारीचा, तेजाचा परिसस्पर्श तुम्हाला व मला सर्वानाच झालेला आहे. आपण जेव्हा लहान असतो, तेव्हा आपल्यातील या तेजाची तारीफ आणि वाखाणणी सर्व जग करत असते. आपण मोठे होत जातो, तसतशी या हुशारीची लकाकी फिकी पडत जाते.

वीस वर्षांहून अधिक काळ या हुशारी संदर्भात संशोधन करणारे हॉर्वर्डमधील प्रशिक्षण तज्ज्ञ हॉर्वर्ड गार्डनर यांनी बालपणापासून प्रौढपणापर्यंतच्या अनेकांगी बुद्धिमत्तेसंबंधात काही कसोट्याही तयार केल्या आहेत. (या संबंधात आणि अनेकांगी बुद्धिमत्तेच्या संकल्पनेसंबंधी अधिक माहितीसाठी त्यांचे 'फ्रेम्स ऑफ माइंड : दि थिअरी ऑफ मल्टिपल इंटेलिजन्सेस' हे पुस्तक वाचावे.) त्यांच्या या संशोधनातून असे आढळून आले की, जवळजवळ सर्वच मुले वयाच्या चौथ्या वर्षीपर्यंत अलौकिक बुद्धिमत्तेची असतात. परंतु विसाव्या वर्षी त्यातील फक्त १० टक्केच मुले हुशार राहतात. विसाव्या वर्षानंतर ही टक्केवारी दोन टक्क्यांपर्यंत घसरत जाते.

त्यांच्या हुशारीला होते तरी काय? ती हुशारी कुठे नाहीशी झाली? खरे सांगू? प्रत्यक्षात ती हुशारी कुठेही गेलेली नसते. तर ती त्यांच्या आत खोलवर लपून बसलेली असते. **लोक जन्मतः हुशारच असतात. उर्वरित आयुष्यात त्यांच्या भोवतालचे लोक त्यांची ही बुद्धिमत्ता दडपून टाकतात.**

मूल लहान असताना जगातील वेगवेगळ्या गोष्टींचा उलगडा करायचा प्रयत्न करत असते. पण सर्वप्रथम पालकच मुलांतील तेच आपल्यातील या हुशारीचा गळा घोटत असतात. सारखं 'चांगलं वागा!' 'ते घेऊ नकोस, जागेवर ठेव.', 'तू हे-हे करायचं नाहीस.', 'तुला काय वाटतं, याच्याशी मला घेणं-देणं नाही. मी सांगतो तेच आणि तसंच झालं पाहिजे.' असं बजावत असतात. पुढे आपण शाळेत जातो. तिथेही शिक्षक आणि वर्गमित्र तेच करतात. "आखून दिलेल्या रेषेतच रंगव.' 'हे असंच झालं पाहिजे.', 'काय मूर्खासारखे प्रश्न विचारतोयस.' 'तू हे काम बरोबर करत नाहीस (तुला ते येत

नाही.),’ इत्यादी. मुले शाळेत असतात तेव्हा चौकस बुद्धीची असतात. पण शाळा या चौकसपणाला नख लावतात. कारण तिथे फक्त, ‘सांगतो ते ऐक.’ या पद्धतीने शिकवले जाते. त्यामुळे मुलांमधील चौकसपणा निर्मितीक्षमता ओहोटीला लागते.

दुःखाची गोष्ट ही आहे की, आपल्या या तथाकथित पारंपरिक शिक्षणपद्धतीमध्ये यशस्वी होण्याच्या धडपडीत आपल्यातील उपजत बुद्धिमत्तेकडे आपण दुर्लक्ष करू लागतो. जेवढे जास्त शिकत जातो, तेवढी ही बुद्धिमत्ता आक्रसत जाते. आर.एस. इंगरसोल या लेखकाने एके ठिकाणी म्हटले आहे की, **“गारगोट्यांना जिथे चकाकी आणली जाते आणि हिऱ्यांची चमक जिथे घालवली जाते, अशा संस्था म्हणजे महाविद्यालये होत.”**

वास्तविक आपल्या पालकांना आणि शिक्षकांना मुद्दाम अशी हानी पोहचवायची नसते. प्रत्यक्षात त्यांना अगदी उलट वाटत असते. आपल्याला पुरेसे संरक्षण देऊन आधार देण्याचाच त्यांचा हेतू असतो. हेही सत्य आहे की, त्यात ते बहुतांशी यशस्वी होत असतात. परंतु त्याच वेळी अशाही गोष्टी घडत असतात. जेणेकरून आपल्या विकासाला खीळ पडून आपल्या हुशारीला कुंपण पडत जाते. हळूहळू आपण हे एवढेच करू शकतो. याहून जास्त काही करायला आपण अपात्र आहोत. असेच आपल्याला वाटू लागते. आपण कधीकाळी आपल्या हुशारीने तळपलो होतो. हे आपण विसरू लागतो. अर्थातच त्यामुळे कोण्या एके काळी आपण बुद्धिमान होतो, आपल्यात काही वेगळी हुशारी होती, याचाही आपल्याला विसर पडत जातो.

आपला अंतरात्मा मात्र हे विसरत नाही.

तुमच्यातील असामान्यत्वाची गरज या जगाला आहे, हे तर सर्वज्ञातच आहे. त्यामुळे तुमच्यातील हुशारी तुमच्या आत गाडून टाकली जाते – कुठपर्यंत? तर तिला पुन्हा उजाळा मिळत नाही तोपर्यंत!

जसजसे दिवस लोटतात तसतशी तुमची साहेबमंडळी, मित्रपरिवार, बायको किंवा नवरा एवढंच काय; तुमची मुलेदेखील तुमच्या हुशारीला काही किंमत नाही हे तुमच्या मनावर ठसवत असतात. कुणीही तुमची हुशारी खिजगणतीत धरत नाही. एवढेच कशाला, तुम्हाला स्वतःलाही त्याची जाणीव राहत नाही.

कालांतराने अशी काही सुप्त शक्ती तुमच्यात आहे, हे तुम्हीदेखील विसरता.

तुमचे जीवितकार्य काय आहे. हे सर्व विसरून, जे काय दृग्गोचर होत आहे तेवढेच काय ते सत्य; असे तुम्हीही मानू लागता. तुम्ही 'कळपातले एक मेंढरू' होऊन जाता. आणि इतर सामान्यांशी स्वतःची तुलना करू लागता. 'एन एनिमी कॉल्ड ॲव्हरेज'चा लेखक जॉन मेसन म्हणतो त्याप्रमाणे – "तुम्ही एक स्वतंत्र वाघ म्हणून अस्तित्व घेऊन जन्मलेले असता. पण मरता मात्र किडामुंगीसारखे!"

कधीतरी दबलेल्या खजिन्याच्या फटीतून कवडसा दिसावा, तशी तुमची बुद्धिमत्ता तिचे अस्तित्व जाणवून देते, त्या हिऱ्याचा प्रकाश क्षणभर चमकतो. त्या साक्षात्काराच्या वेळी तुम्हाला पुन्हा उल्लसित वाटते. जीवनाच्या मुख्य स्रोतात आल्यासारखे वाटते आणि... आणि ते कवाड पुन्हा अचानक बंद होते. त्या दरवाजाची किल्ली तुमच्याकडे नसल्यामुळे तुम्ही ते दार पुन्हा उघडू शकत नाही. तुम्ही पुन्हा पूर्वीच्याच त्या सुरक्षित आणि सुखासीन कोशात परतता आणि चैतन्यहीन जीवन कंटू लागता. या सर्वांत दैवदुर्विलासाची गोष्ट आहे की, तुम्ही ज्या दैदीप्यमान जीवनासाठी जन्मला आहात; त्याला स्पर्श होतो न होतो, तोच ते तुमच्या हातून वाळूसारखे निसटून जाताना तुम्हाला बघावे लागते.

तर तुमच्या लक्षात आले का की, हाच तो थांबा आहे, 'खोडा' आहे. तुमच्या आत खोलवर ती हुशारी दडून बसली आहे आणि या खजिन्याची चावी शोधण्याची तसदी घेणेसुद्धा तुम्ही कधीच थांबवलेले आहे. त्या खजिन्याची चावी शोधून तो खुला करण्यासाठी तुम्हाला कुणीही मदतनीस किंवा प्रेषित मिळत नाही. पण हे फक्त आजपर्यंत या क्षणापर्यंत....

तुमच्यात वसत असलेल्या अमूल्य खजिन्याचा आणि हुशारीचा हा सुप्त ठेवा खुला करण्यासाठी आणि तुमच्या जीवनाचा कायापालट करण्यासाठीच मी हे पुस्तक लिहिण्याचा घाट घातला आहे, हा सगळा प्रपंच केला आहे. तुमच्यातील त्या हुशारीला पुनरुज्जीवित करण्याची माझी ही धडपड आहे. तुमच्या लुप्त होत चाललेल्या प्रज्ञेला चेतना देणे, त्या चेतनेला जागृत करणे, हीच माझी तुमच्याप्रती इतिकर्तव्यता आहे. हेच माझ्या जीवनाचे कार्य आहे. तुमच्या या सुप्त शक्तीला तुम्हीच जागृत करू शकता. तो वन्ही तुम्हीच चेतवू शकता. हे माझ्या आजवरच्या

अनुभवातून मला ज्ञात आहे. पण ते करण्यासाठी तुमच्या जीवनाचा लेखाजोखा तपासावा लागेल. तुमच्या श्रद्धांचा अभ्यास करावा लागेल आणि तुमच्या अंतरंगात डोकवावे लागेल. मग हा सुप्त खजिना उघडण्याची किमया तुम्ही स्वतःच करू शकता, ती तुमच्या अंतरंगातूनच उकलली पाहिजे. हे बोधवाक्य कायम लक्षात ठेवा.

‘यश’ ही एक दुर्मीळ गोष्ट आहे, असे तुमच्या मनावर बिंबवणारी बरीच मंडळी असतात. बहुशः हिरे हे फारच दुर्मीळ असतात, असे म्हणणारेच हे लोक असतात. या असल्या भाकडकथांवर अजिबात विश्वास ठेवू नका. खरं तर इतर अनेक मूल्यवान रत्नांपेक्षा नैसर्गिक हिरे कितीतरी अधिक प्रमाणात उपलब्ध असतात. त्याचप्रमाणे यशही दुर्मीळ नाही आणि ती काही खास आणि नशीबवान लोकांची मिरासदारी नाही. ‘तुम्ही’ एक खास असा दीप्तिमान हिरा आहात आणि जीवनात घवघवीत यश मिळवण्याची पूर्ण क्षमता तुमच्यात आहे. ही काळ्या दगडावरची पांढरी रेघ आहे. फक्त ती क्षमता, ती पात्रता पूर्णपणे धसास कशी लावावी, हे शिकण्याचीच काय ती खोटी आहे.

अनघड हिरा ही संज्ञा तुम्ही नक्की ऐकली असेल. याची मला खातरी आहे. ‘ज्या हिऱ्याला विलक्षण दर्जा आणि क्षमता आहे; परंतु त्याला अजून पैलू पाडलेले नाहीत, त्याच्यावर लकाकी आणणे इत्यादी संस्कार झालेले नाहीत, असा ओबडधोबड हिरा म्हणजे अनघड हिरा,’ अशी व्याख्या मेरिअम-वेबस्टर कॉलेजिएट डिक्शनरीमध्ये दिलेली आहे. हे दगड खाणीतून जेव्हा सापडतात किंवा काढले जातात. तेव्हा ते अगदी प्राथमिक अवस्थेत ओबडधोबड असतात. नुसत्या नजरेने त्याच्यातील अंगभूत तेजावर, दीप्तीवर तुमचा विश्वासही बसणार नाही; पण त्याला पैलू पाडल्यावर आणि योग्य लकाकी आणल्यावर त्याच्यातील तेजस्वीपणा बघत राहण्यासारखा दिसतो.

अगदी तसेच माणसातही ते तेज, क्षमता, आधीपासूनच अस्तित्वात असते. आपण सर्वच जण असे हिरो असतोच. काही अजून त्या खाणीतच लाव्हाच्या रूपात अनघड हिरे बनण्याच्या प्रक्रियेत असतात. काही अनघड हिरे बनलेले असतात; परंतु त्यांना पैलू पाडण्याचा आणि लकाकी आणण्याच्या स्थितीत असतात. असे विज्ञान शिक्षक हिथर बॉनहॅम यांनी अलीकडेच एका लेखात म्हटले आहे.

तर मित्रांनो, तुमच्यातील हिऱ्याला लकाकी आणण्याच्या आणि त्याला अधिक दीप्तिमान करण्याच्या तुमच्या प्रवासात या पुस्तकाचा तुम्हाला कोठे ना कोठे, उपयोग झाल्याशिवाय राहणार नाही. संधीची नवनवीन दालने उघडण्याच्या आणि नवनिर्मितीच्या या प्रक्रियेच्या, पुनरुज्जीवनाच्या पर्वात मी तुमचे स्वागत करतो. जीवनातील या कालखंडात तुम्ही करणार आहात....

- ♦ तुमचे जीवनकार्य काय आहे, याचा पुनर्विचार करा.
- ♦ तुमच्यातील आशावाद जीवन-आस, प्रेम, आनंदीपणा व विश्वास पुन्हा जागृत करा.
- ♦ नाहीशा होत चाललेल्या तुमच्यातील अंतःप्रेरणेचा पुनर्शोध घ्या.
- ♦ जीवनात येणाऱ्या नवनवीन संधीची दारे ठोठावून तुमच्यातील आत्मविश्वासाला नवा मुलामा द्या.
- ♦ तुमच्या उज्ज्वल भवितव्यासाठी तुमच्यातील सुप्त शक्तींचा परिपोष करा.

जीवनात काहीतरी भव्यदिव्य करा, असे सांगणारे, तसा विश्वास आपल्यात निर्माण करणारे, आपल्याला जीवनात फारच क्वचित वेळा भेटतात. आज मी तुम्हाला तसे आवाहन करत आहे. 'रिलिज युवर ब्रिलियन्स!'

मौक्तिक

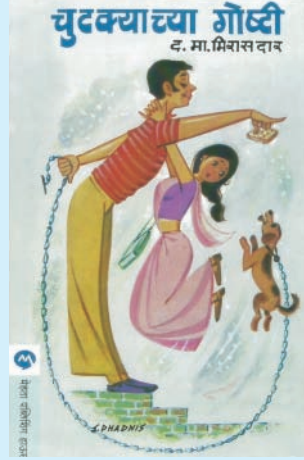
तुम्ही कोठे राहता आणि तुम्ही कोण आहात,
कसे आहात, यावर तुमचे भवितव्य ठरत नाही.

चुटक्याच्या गोष्टी

लेखक
द.मा. मिरासदार

किंमत - १२५/-रु.
पोस्टेज - ३०/-रु.

गावात आलेल्या भोंदू 'महाराजा'ची साक्ष शिवा जमदाडेबाबत खरी ठरते, तेव्हा...

घरात शिरलेल्या चोरांना एक 'धोरण' ठरवून रामभाऊ किल्ल्या देतात, तेव्हा...

गावाचा 'विकास' करायला विकास-योजना अधिकारी नकार देतो, तेव्हा...
अपघातात सापडलेल्या तलाठ्याविषयी गावकऱ्यांना वाटणारी 'हळहळ'
तिरस्कारात बदलते, तेव्हा...

पैज लावणाऱ्या दामूची फजिती होते अन् ती त्याच्या जीवावर बेतते, तेव्हा...
बायको आजारी पडावी यासाठी खटाटोप करणाऱ्या नवऱ्याच्या प्रयत्नांना यश
येते, तेव्हा...

पारावरच्या पाटलांची श्राप खरी ठरते, तेव्हा...

ग्रामसुधार योजनेच्या माध्यमातून शाळेची 'प्रगती' होते, तेव्हा...

'हेळातील भीषण प्रकार' पोरखेळ ठरतो, तेव्हा...

भविष्य बघण्याचा 'नाद' असलेल्या दत्तूचं भविष्य खरं ठरतं, तेव्हा....

द.मां.च्या 'चुटक्याच्या गोष्टी'मधून मानवी स्वभावाचे विविध पैलू आपल्या
समोर येतात. त्यातील काही आपल्याला अंतर्मुख करतात...

तर काही हसवतात...!

वाचनाची आवड सर्वांनाच असल्यामुळे प्रत्येकाच्याच संग्रही काही पुस्तके, ग्रंथ, आत्मचरित्रे, विश्वकोश नक्कीच असतात. आवडीची पुस्तके अधून-मधून खरेदीही केली जातात. या पुस्तकांची खरेदी करताना ते तपासून घेऊन पाने क्रमवार आहेत की नाही, एखादे पान जोडलेले आहे का व पुस्तकाची अस्सल प्रत असल्याची खात्री करूनच खरेदी करा.

१. पुस्तकाला शक्यतो आटोपशीर प्लॅस्टिक कव्हर घाला, तसेच त्यामध्ये घरातील टाकाऊ पुढ्यापासून केलेला बुकमार्क ठेवायला विसरू नका.
२. जुन्या, नवीन सर्वच पुस्तकाची पाने हलक्या हाताने उलटा. पाने जोरात उलटायला गेल्यास ती फाटण्याची शक्यता असते.
३. पुस्तक वाचून झाल्यावर योग्य ठिकाणी व्यवस्थित ठेवा. तुम्ही एखादे पुस्तक कोणाला वाचायला दिल्यास त्याची नोंद अवश्य ठेवा.
४. पुस्तके कपाटात ठेवताना ती शक्य असल्यास आडवी म्हणजे पुस्तकाचे नाव दिसेल अशी ठेवावीत अथवा उभी ठेवायची झाल्यास जास्त उंचीची पुस्तके मागे आणि मग त्यापुढे छोटी पुस्तके ठेवा.
५. पुस्तकांवरील, पुस्तकाच्या कपाटातील धूळ महिन्यातून एकदा साफ करा. पुस्तकाचे कपाट शक्यतो हवेशीर खोलीत असावे.
६. तुमच्या संग्रहातील पुस्तकांची एक यादी कपाटात चिकटवून ठेवा. त्यामुळे तुमच्याकडे कोणते पुस्तक कोणत्या कप्प्यात व रांगेत आहे, हे लगेच समजू शकेल.

माझा गाव

लेखक
रणजित देसाई

किंमत - २५०/-रु.
पोस्टेज - ३०/-रु.

‘माझा गाव’ या माझ्या कादंबरीतील बरीच पात्रं आणि प्रसंग तर माझ्या घरचेच आहेत. कादंबरीतील वाडा हा अप्रत्यक्षपणे आमचाच आहे. जयवंताचं पात्र हे माझ्या प्रत्यक्षातील भावभावनांतून, अनुभवांतून आकाराला आलेलं आहे. इतर पात्रं मी प्रत्यक्ष पाहिलेली आहेत. त्यांचे स्वभाव मी हेरलेले आहेत; त्यांची मांडणी मात्र नव्यानं केली आहे. तिथंच तेवढं कल्पनेचं साहाय्य घेतलं आहे.

कादंबरीतील मुख्य पात्र आहे अप्पासाहेब इनामदार. हे पात्र मी वास्तवातूनच उचललं आहे. माझ्या वडिलांवरून ते सुचलं. पण कादंबरीतील त्या पात्राच्या जीवनात घडणाऱ्या घटना माझ्या वडिलांच्या जीवनातील मुळीच नाहीत. त्यांतील काही मी ऐकलेल्या आहेत. काही पाहिलेल्या आहेत.

स्वातंत्र्यपूर्व काळातील एक जुनं गाव उभं करावं, असा एक हेतू या कादंबरी-लेखनामागं होता. जुन्या ग्रामरचनेतील माणूस कसा होता, कसा जगत होता, स्वतःला समाजाशी कसा वाहून घेत होता, हे दाखविण्यासाठी मी ही कादंबरी लिहिली आहे.

आज सगळं ग्रामजीवनच बदलत चाललं आहे. समाज बदलतो आहे, संस्कारही बदलत आहेत; पण हरवलेल्या जीवनाची रुखरूख मात्र मनात घर करून होती. ती वाढतच होती. ती रुखरूख हीच या कादंबरी-लेखनामागची मूळ प्रेरणा आहे...

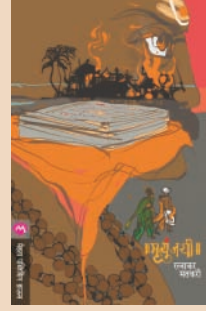
मृत्युंजयी

लेखक

रत्नाकर मतकरी

किंमत - १८०/-रु.

पोस्टेज - ३०/-रु.

मरणाला जिंकता यायला हवं. हे मरण भयंकर असतं.

या मरणानं मला दोनदा निराधार केलं.

मी— मी त्याचा सूड घेईन! मी जिंकेन मरणाला!

मला कैवल्यवाणी येते..... निरामयीनं पोथी समोर धरली आणि हात जोडले.

तत्क्षणी काळ्याभोर आकाशात वीज कडाडली.

कोसळली ती नेमकी पंडितांच्या वाड्यावर!

वाडा गदगदा हलला. क्षणमात्र!

आणि दुसऱ्याच क्षणी त्याचं छप्पर ढासळलं.

बाजूच्या भिंतींना मोठमोठे तडे गेले.

निरामयीच्या डोक्यावरची तुळई एका बाजूनं सुटली

आणि खाली येऊ लागली.

भयचकित होऊन निरामयी त्या तुळईकडे पाहतच राहिली.

त्या भयानक क्षणी तिला बाजूला व्हायचंही भान राहिलं नाही.

वरून खाली येणाऱ्या मृत्यूकडे ती डोळे विस्फारून

बघत राहिली. तिनं मृत्यूला डिवचलं होतं.

ती पोथी वाचायची असा निश्चय करून!

म्हणून मृत्यू तिच्या रोखानं चाल करून येत होता.

मतकरींच्या गूढकथा हा त्यांच्या कलानिर्मितीचा एक अत्यंत वेधक,

लोभसवाणा आविष्कार आहे. मतकरींच्या गूढकथांना उदंड यश लाभले

आहे. त्यांच्या गूढकथांतून जीवनाचे आणि मानवी मनाचे असेच खोल,

अर्थपूर्ण आणि समृद्ध दर्शन घडत राहावे.

गर्भसंस्कार

लेखिका
डॉ. गौरी बोरकर

किंमत - १३०/-रु.
पोस्टेज -३०/-रु.

‘गर्भसंस्कार’ म्हणजे आयुर्वेदशास्त्राच्या आधारे वर्णन केलेली गर्भवती स्त्रीसाठीची आचारसंहिता (Code of Conduct) आहे.

गर्भवती स्त्रीचा आहार-आचार-विचार यासंबंधीचे मार्गदर्शन, तसेच गर्भाच्या प्रत्येक महिन्याच्या वाढीनुसार व उत्कृष्ट अवयवनिर्मितीसाठी गर्भशास्त्रात सांगितलेली औषधे इत्यादींचा या पुस्तकात समावेश आहे.

डॉ. गौरी बोरकर यांचे गर्भसंस्कारविषयक संशोधन पुस्तकरूपाने येत आहे.

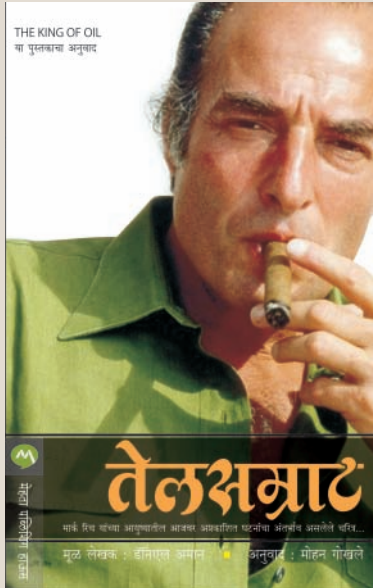
आजच्या ‘हम दो हमारे दो’ किंवा ‘हमारा एक’च्या जमान्यात हे पुस्तक Pregnancy Guide म्हणून नक्कीच उपयुक्त ठरेल.

पुरस्तक परिचय

तेलसम्राट

आगामी

मार्क रिच यांच्या आयुष्यातील आजवर अप्रकाशित घटनांचा
अंतर्भाव असलेले चरित्र...

मूळ लेखक : डॅनिएल अमान
अनुवाद : मोहन गोखले

अमेरिकेच्या प्रत्येक शत्रूशी व्यापार करणारा मार्सेल रिच

मला या सगळ्या दंतकथांमागचा, वावड्यांमागचा, कहाण्यांमागचा माणूस शोधायचा आहे. बेल्जियमहून आलेला एक गरीब, निर्वासित ज्यू तरुण मार्सेल रिच पृथ्वीतलावरील सर्वात श्रीमंत आणि सर्वात ताकदवान वायदे व्यापारी” असे वर्णन केलेला आताचा मार्क रिच कसा बनला हे मला शोधायचे आहे. तेच या पुस्तकात वाचायला मिळणार आहे.

निर्विवाद तेलसम्राट

क्रुडतेल, काळे सोने हे जगातील एक अत्यंत वादग्रस्त खनिज. त्याच्या जोरावर ‘रॉकफेलर’ आणि ‘गेट्टी’ यांची प्रचंड आर्थिक आणि औद्योगिक साम्राज्ये उभी राहिली. याच्यामुळेच सद्दाम हुसेनसारख्या हुकूमशहांना दुसऱ्या देशावर हल्ला करण्याचा मोह पडला आणि याच्यामुळेच इराणच्या शाहसारख्यांच्या राजवटी धुळीला मिळाल्या. जीवनावश्यक अशा तेलाच्या साठ्यांवर मालकी हक्क प्रस्थापित करण्यासाठी आजही कित्येक देश युद्धाच्या तयारीत आहेत. तेल नसले तर आकाशात विमाने उडणार नाहीत की रस्त्यांवर मोटारी धावणार नाहीत. हॉस्पिटलमध्ये रोग्यांवर उपचार होणार नाहीत आणि सगळे मॉल्स रिकामे होतील. तेलाशिवाय आजच्या आर्थिक व्यवस्थेचा विचारच करता येणार नाही. क्रुडतेल हा आज जगातील सर्वात मोठा आणि महत्त्वाचा “ऊर्जेचा स्रोत” (Source of Energy) आहे. क्रुडतेल आज औद्योगिक जगतातला सर्वात मोठा आणि महत्त्वाचा घटक आहे. आपण आज “तेलयुगात” राहात आहोत. आजचा मानव हा “हायड्रोकार्बन मानव” आहे. तेलाशिवाय आज या “हायड्रोकार्बन मानवाच्या” अस्तित्वालाच धोका निर्माण झाला आहे.

क्रुडतेलाच्या वायदे व्यवहारात किंवा सौदे व्यवहारात तत्काळ किंमत चुकवण्याच्या स्पॉट मार्केट व्यवस्थेची संकल्पना ही व्यापारक्षेत्रात क्रांतिकारक ठरली आहे. पूर्वी मार्क रिच यांनी बलाढ्य तेल कंपन्यांकडून धंदा खेचून

ध्यायला सुरुवात केली तेव्हा तेलाच्या प्रति बॅरलची किंमत होती २ डॉलर. इ.स. २००८च्या उन्हाळ्यामध्ये त्याच तेलाच्या प्रति बॅरलची किंमत १४० डॉलर्स इतक्या विक्रमी पातळीला पोहोचली होती. मार्क रिच यांची ही खेळी एकाचवेळी क्रांतिकारी आणि फायदेशीरही होती. मार्क रिच यांनी, सन १९७०मध्ये आपल्या काही मोजक्या विश्वासू सहकाऱ्यांच्या मदतीने तेल जगतातील बड्या धेंडांच्या साम्राज्याला सुरंग लावायला सुरुवात केली होती. या मूठभर कंपन्यांची तेल जगतावर पोलादी पकड होती. अगदी तेल विहिरी, तेल उत्खननापासून ते तेल वाटप आणि पेट्रोल पंपांच्या साखळीपर्यंतच्या सर्व गोष्टींवर त्यांची निर्विवाद पकड होती.

मार्क रिच यांनी प्रथमच एक सर्वस्वी वेगळी आणि स्वयंपूर्ण यंत्रणा उभी करून त्यांच्या वर्चस्वाला आव्हान दिले होते. त्यांनी क्रुडतेलाच्या उद्योगात प्रथमच “तत्काळ व्यवहाराचा” स्पॉट मार्केटचा प्रयोग केला. या एकाच गोष्टीमुळे अमेरिकेत निर्वासित म्हणून आलेला मार्क रिच नावाचा एक ज्यू बघता-बघता जगातल्या सर्वांत श्रीमंत व्यक्तींच्या पंक्तीत जाऊन बसला. जीवनावश्यक वस्तूंच्या वायदे बाजारातला मातब्बर असामी झाला. मार्क रिच यांच्या डोक्यावर ‘तेलसम्राटा’चा मुकुट निर्विवादपणे चढला होता.

यशाच्या, कर्तृत्वाच्या अत्युच्च शिखरावर असतानाच अशा काही घटना घडल्या की, त्या घटनांमुळे मार्क रिच यांची बदनामी झाली, कंपनी आणि बायको गमवावी लागली. मार्क रिच यांच्या अद्भुत वाटाव्या अशा व्यावसायिक यशोगाथांची जगाला फारशी ओळख नव्हती. नाही. आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या जागतिकीकरणाची मुहूर्तमेढत्यांनी रोवली. छळ-छावणीतून वाचलेला एक निर्वासित ज्यू तरुण अमेरिकेतील सर्वांत श्रीमंत व्यक्तीपैकी एक झाला असला तरी त्यांची यशोगाथा एक नमुनेदार किंवा आदर्श यशोगाथा म्हणून ओळखली जात नाही.

मार्क रिच धनाढ्य होते, त्यांच्याकडे अमाप पैसा होता तरी त्यांच्या नावावर लागलेला बदनामीचा शिक्का काही त्यांना पुसता आला नाही. आज मार्क रिच यांची ओळख काय आहे? इराणमधील अमेरिकन वकिलातीतील कर्मचाऱ्यांना ओलीस ठेवले जात असतानाही त्या देशाशी बेकायदेशीर व्यापारी करार करणारा, कर चुकवेगिरीसाठी १९८३ मध्ये अमेरिका सोडावी लागणारा, एक अब्जाधीश अशीच मार्क रिच यांची प्रतिमा आहे. बिल क्लिंटन यांनी जानेवारी २००१मध्ये अध्यक्षपदावरून पायउतार होताना

अगदी शेवटच्या क्षणी त्यांना माफी देऊन उपकृत केले. “फोर्ब्स” मासिकाने बिल क्लिंटन यांच्या या कृतीचे एक अत्यंत “घृणास्पद कृती” असे वर्णन केले होते. श्री. डॅन बर्टन, अध्यक्ष, “हाउस कमिटी ऑन गव्हर्नमेंट रिफॉर्म्स (HOUSE COMMITTEE ON GOVERNMENT REFORMS) १९९७-२००२’ यांच्या मते “अमेरिकेच्या प्रत्येक शत्रूशी व्यापार करणारी व्यक्ती” अशीच मार्क रिच यांची ओळख होती.

आंतरराष्ट्रीय व्यापारात प्रचंड धोके पत्करणारा, मोठमोठ्या रकमा पणाला लावणारा, मोठे डाव खेळणारा, युद्ध, लढाया, क्रांत्या यांसारख्या घटनांकडे व्यापाराची एक संधी म्हणून बघणारा हा माणूस खरोखरच कसा होता? जगातल्या सर्वात ताकदवान देशाच्या गुप्तहेर संघटनेला २० वर्षे गुंगारा देणाऱ्या या माणसाचे खरे रूप कसे होते?

मार्क रिच हे विसाव्या शतकातले वायदे/सट्टे बाजारातले एक वादग्रस्त व्यक्तिमत्त्व होते तरी आत्तापर्यंत त्यांच्यावर चरित्रात्मक असे केवळ एकच पुस्तक लिहिले गेले आहे आणि ते सुद्धा जवळ-जवळ २५ वर्षांपूर्वी. त्यामुळे त्या पुस्तकालाही आता कालबाह्यच म्हणावे लागेल. मार्क रिच यांच्याविरुद्ध फौजदारी गुन्हे आणि तत्संबंधी खटले दाखल केल्यामुळे त्यांना अमेरिका सोडावी लागली आणि “नको असलेली व्यक्ती” हा शिक्का त्यांच्यावर बसला. दुसरेही एक कारण असण्याची शक्यता आहे. मोठ्या प्रमाणावरचे, रकमांचे व्यवहार/करार हे नेहमीच गुप्तपणे केले जातात आणि त्यातून मार्क रिच ज्या वस्तूंचा व्यवहार करत होते, त्या अत्यंत ‘संवेदनशील’ प्रकारच्या होत्या. कित्येक वर्षे कोणी त्यांचा फोटोपण पाहिला नव्हता. वृत्तपत्रे, मासिकांनाही त्यांच्यावरच्या लेखांसाठी चित्रकारांनी काढलेली त्यांची रेखाचित्रे वापरावी लागत होती. मार्क रिच अगदी पद्धतशीरपणे वार्ताहरांना टाळायचे. मार्क रिच यांनी शेवटची, बऱ्यापैकी विस्तृत म्हणता येईल अशी मुलाखत देऊनपण वीस-एक वर्षांचा कालावधी उलटून गेला होता. त्यामुळे मार्क रिच यांच्या आयुष्यातली गुपितेही अजून कोणाला कळलेली नाहीत.

आणि तीन वर्षांपूर्वी मी नेमके तेच करायचे ठरवले. “प्रिय श्री. रिच...” डिसेंबर २००६मध्ये मी त्यांना भेटीसाठी विनंती करणारे एक पत्र लिहिले. त्या पत्रात मी लिहिले होते, “मला तुम्हाला जाणून घ्यायला आवडेल, तुमचे विचार, व्यवसायामागची तुमची तत्त्वे, तुमच्या प्रेरणा इत्यादी इत्यादी.” माझ्या पत्रासोबत मी प्रश्नांची मोठी यादीच जोडली होती.

इराणचे अयातुल्ला खोमेनी, क्युबाचे फिडेल कॅस्ट्रो किंवा वर्णविद्वेषी दक्षिण आफ्रिका वगैरे भ्रष्टाचारी, अतिरेकी, हुकूमशाही व्यक्तींशी/राजवटींशी व्यापार/व्यवसाय करणे योग्य आहे, असे त्यांना का वाटले? त्यांच्यावरच्या 'कर चोरी'च्या आरोपासंबंधी आणि खटल्यासंबंधी विचारायचे होते. कर चोरीचा आरोप तर रुडॉल्फ गुलियानीसारख्यांनी त्यांच्यावर उघडपणे केला होता. अमेरिकेत परत येऊन त्यांच्या विरुद्धच्या आरोपांचे खंडन का केले नाही? खटल्यात स्वतःचा बचाव का केला नाही? बिल क्लिंटन यांनी त्यांच्या अध्यक्षपदाच्या अगदी शेवटच्या दिवशी त्यांच्या विशेषाधिकारात त्यांना कोणत्या परिस्थितीत माफी दिली? मला त्यांना विचारायचे होते की त्यांनी त्यांच्या मुलीच्या मृत्यूचे दुःख, जिच्या आजारपणात तिला बघण्यासाठीही ते अमेरिकेला येऊ शकले नव्हते, ते दुःख त्यांनी कसे पचवले? आणि शेवटी अर्थातच मला त्यांच्या उत्तुंग यशाचे रहस्यही जाणून घ्यायचे होते.

या पत्राला उत्तर येण्याची अपेक्षाच मला नव्हती. कारण मार्क रिच याआधी कधीच या प्रश्नांची उत्तरे देण्याच्या भानगडीत पडले नव्हते. त्यामुळे त्यांचे भेटीला होकार देणारे पत्र आले तेव्हा मला आश्चर्याचा धक्काच बसला. कदाचित एक वार्ताहर गेली दहा वर्षे त्यांच्यावर लक्ष ठेवून आहे आणि माहिती गोळा करतो आहे याचेच त्यांना विशेष वाटले असावे. मी वृत्तपत्रीय लिखाणात नेहमीच तोल सांभाळून योग्य आणि न्याय्य भाष्य कटाक्षाने करणे माझे कर्तव्य समजतो. जेव्हा-जेव्हा मी मार्क रिच यांच्यावर काही लिखाण केले तेव्हा-तेव्हा उत्तर देण्याची, त्यांची बाजू मांडण्याची संधी मी त्यांनापण दिली होती. त्याहीपेक्षा मार्क रिच यांनी, माझ्या पुस्तकातील मजकुरामध्ये ते काही ढवळाढवळ करणार नाहीत, बदल करणार नाहीत असे आश्वासन देणे ही तर आश्चर्याची परमावधी होती. एखाद्या वादग्रस्त मुद्द्यावर 'अंतिम मत' किंवा 'अंतिम निर्णय' माझाच असेल हेही त्यांनी मान्य केले. मला 'मार्क रिच यांना मान्य असलेले' चरित्रवजा पुस्तक लिहिण्यात काही स्वारस्य नव्हते, तर सर्वस्वी स्वतंत्र संशोधन करून वेळप्रसंगी त्यांना आवडणार नाहीत अशाही गोष्टी लिहिण्याची मुभा मला हवी होती. मार्क रिच यांनी माझ्या सर्व अटी मान्य केल्या, पण त्यांनी त्यांचीही एक अट मला घातली. त्यांना पुस्तक छपाईला जाण्याआधी, हस्तलिखित वाचायला पाहिजे होते. कारण तपशिलात काही चूक असेल तर ती सुधारण्याची संधी त्यांना हवी होती. पण

यावरही मला जर वाटले की माझीच माहिती बरोबर आहे तर त्यात बदल न करण्याची माझी अटही त्यांनी मान्य केली. पुस्तकाचे हस्तलिखित वाचून झाल्यावर त्यांची प्रतिक्रिया अगदी त्रोटक होती. मला लिहिलेल्या पत्रात “अत्यंत संतुलित” लिखाणाबद्दल त्यांनी माझे आभार मानले होते आणि काहीही बदल सुचवले नव्हते.

मार्क रिच यांच्याबरोबर झालेल्या प्रदीर्घ मुलाखतीमधून मिळालेल्या माहितीचा उपयोग हे पुस्तक लिहिताना मला झाला. मी विचारलेल्या प्रश्नांची मनमोकळेपणाने आणि सविस्तर उत्तरे तर त्यांनी दिलीच पण आणखीही खूप माहिती दिली. कित्येक विषयांवर त्यांनी प्रथमच मतप्रदर्शन केले. फक्त जेथे काही कायदेशीर प्रश्न उपस्थित होण्याचा संभव होता असेच प्रश्न त्यांनी टाळले. जगातील अत्यंत अस्थिर आणि अशांत देशांशी व्यापार केल्याचे त्यांनी मोकळेपणाने मान्य केले. इराण, दक्षिण आफ्रिका, अंगोला, क्युबा यांसारख्या देशांशी जीवनावश्यक वस्तू पुरवण्यासंबंधी व्यापारी करार केल्याचे खुलेपणाने मान्य केले. प्रथमच ते त्यांच्यावरील खटल्याबद्दलही संबंधीपण मोकळेपणाने बोलले. पण आपण काहीही कर चुकवला नाही आणि कोणता कायदाही मोडला नाही, यावर ते ठाम राहिले.

गेल्या ४० वर्षांत मार्क रिच यांच्याबरोबर या ना त्या पदावर आणि अनेक प्रकारचे काम केलेल्या, अमेरिका, आफ्रिका, युरोप आणि आशियामधील डझनावारी तेल आणि जीवनावश्यक वस्तूंच्या वायदे व्यापाऱ्यांशी मी बोललो, आणि त्यांच्या मुलाखती घेतल्या. त्यांनी मला मार्क रिच यांच्या आयुष्यातील महत्त्वाच्या टप्प्यांची, घडामोडींची मोकळेपणाने माहिती दिली. मार्क रिच यांच्या व्यवसायातील भागीदारांची माहिती सांगितली, त्यांच्या दृष्टीने निर्णायक ठरलेल्या करारमदारांची माहिती दिली. आंतरराष्ट्रीय पातळीवरच्या जीवनावश्यक वस्तूंच्या वायदे बाजाराची ओळख करून दिली. अर्थातच त्यातील बहुतेकांना त्यांचे नाव कोठेही यायला नको होते आणि त्यांची ही अट मला मान्य करणे भागच होते. या सर्वांतून मला एक गोष्ट कळून चुकली की ‘स्विस बँका’पेक्षाही “वायदे व्यापारी” प्रसिद्धी टाळण्यास जास्त उत्सुक असतात. योग्य-अयोग्य गोष्टींची उत्तम पारख असणे आणि करता येणे हे या धंद्यातील यशाचे गमक आहे. कारण बहुतेक वेळा या धंद्यात एकमेकांशी काहीही देणे-घेणे नसलेल्या व्यक्ती करारमदार करण्यासाठी समोरासमोर येतात. मार्क रिच यांच्यावरील खटल्यासंबंधी

आणि त्यांच्या कंपन्यांसंबंधी कित्येक गोपनीय दस्तऐवजपण मला बघायला वाचायला मिळाले.

मार्क रिच यांच्या खासगी आयुष्यासंबंधी अधिक जाणून घेण्यासाठी मी त्यांच्या दोन्ही मुली 'डॅनिएला' आणि 'आयोना' यांच्याशीपण बोललो. त्याचप्रमाणे त्यांच्या काही जवळच्या मित्रांशी अगदी "हेज फंड (Hedge Fund)" हाताळण्यात आख्यायिका होऊन बसलेल्या "मायकेल स्टाईनहार्ड" (Michael Steinhardt) सारख्या त्यांच्या मित्राशीपण बोललो. या मुलाखतींच्या दरम्यान डेनिस रिच (Denise Rich) हिच्याबरोबर झालेले संभाषण खास करून महत्त्वाचे होते. डेनिस रिच यांचे व्यक्तिमत्व छाप पाडणारे आहे. ती पण तिच्या गत आयुष्यावर अगदी मोकळेपणाने माझ्याशी बोलली. मार्क रिच यांच्याबरोबरचे तिचे आयुष्य; त्यांचा झालेला दुःखदायक घटस्फोट, मार्क रिच यांना माफी मिळवून देण्याच्या प्रयत्नातला तिचा सहभाग, इत्यादीवर ती अगदी मोकळेपणाने बोलली. उर्सुला सॅन्टो डॉमिंगो (Ursula Santo Domingo), मार्क रिच यांची स्पॅनिश राजघराण्याशी संबंधित असलेली पहिली सेक्रेटरी, हिनेपण मार्क रिच यांच्या वायदे बाजारातल्या उमेदवारीच्या दिवसांसंबंधी माहिती अगदी मोकळेपणाने मला सांगितली. इस्त्रायलच्या गुप्तहेर खात्यामधील (Mossad) एका निवृत्त अधिकाऱ्याने, मार्क रिच यांच्या इस्त्रायल सरकारशी असलेल्या खास संबंधांवर आणि नव्याने स्थापन झालेल्या, अस्तित्वात आलेल्या एका ज्यू देशाला त्यांनी वेळोवेळी केलेल्या विशेष मदतीवर प्रकाश टाकला. बिल क्लिंटन यांचे व्हाइट हाउसमधील तेव्हाचे सल्लागार आणि वकील जॅक क्विन (Jack Quinn), रॉबर्ट फिंक (Robert Fink), आणि आन्द्रे विकि (Andre A Wiki) यांनी त्यांच्यापरीने मला मार्क रिच यांच्यावरील खटला मुळातच चुकीचा होता आणि त्यांच्यावरील आरोपांत तथ्य नव्हते हे पटवून घायचा प्रयत्न केला.

अर्थातच मी मार्क रिच यांच्या विरोधकांशी, शत्रूंशीपण बोललो. सर्वात अग्रभागी असलेली व्यक्ती म्हणजे मॉरीस (सॅन्डी) विनबर्ग (ज्युनियर) (Morris Weinberg Jr.) दक्षिण न्यूयॉर्कमधील एक तरुण, उत्साही सरकारी वकील. यानेच रिच यांच्या व्यवहारांसंबंधी सखोल तपास करून मार्क रिच यांच्या पापाचा पाढा वाचला होता. मार्क रिच यांना अटक करण्याचे, वेळप्रसंगी अगदी त्यांना पळवून नेण्याचेही सतत १४ वर्षे प्रयत्न

केलेल्या अमेरिकेच्या पोलीस खात्यातील केन हिल (Ken Hill) यांच्याशीपण मी संवाद साधला. अमेरिका आणि स्वित्झर्लंड येथील दूतावासातले अधिकारी, प्रत्यक्ष राजदूत, तसेच न्यायव्यवस्थेतील अनेक जणांशी मी संपर्क साधला आणि बातचीत केली. त्यांनीपण मला, जे ते एरवी उघडपणे बोलू शकणार नाहीत, अशी बरीच माहिती दिली. मी मार्क रिच यांच्या प्रतिस्पर्ध्यांशीही बोललो, मार्क रिच यांच्याबरोबर काम केलेल्या पण नंतर काही कारणाने वितुष्ट आल्यामुळे त्यांना सोडून गेलेल्या अशा अनेक कर्मचाऱ्यांशीपण बोललो.

या सर्व मुलाखतींचा, चर्चांचा, संभाषणांचा परिपाक म्हणजे मार्क रिच यांची ही महाकथा. ही महाकथा आहे एका कल्पक, चतुर माणसाची. ही कथा आहे सत्ता-संपत्तीच्या खेळाची व नीती-अनितीच्या द्वंद्वाची. ही कथा आहे वरवर दिसणाऱ्या घटनांचे वास्तव दाखवणारी. ही कथा आहे एका व्यक्तीच्या खासगी जीवनाची आणि जागतिक राजकारणाच्या सरमिसळीची. आणि ही कथा आहे या आयुष्यातच दंतकथा होण्याचे भाग्य लाभलेल्या मार्क रिच नावाच्या एक अद्भुत माणसाची

मार्क रिच याचे एकमेव लक्ष्य नफेखोरी

सेंट मॉरिट्झमधील त्या वर्षातली ती बहुधा सर्वात थंड सकाळ असावी. मी माझ्या कारकडे चाललो आहे. पायाखाली, सकाळीच पडलेल्या, ताज्या-ताज्या बर्फाचा चिरडण्याचा आवाज येतो आहे. माझ्या तोंडासमोरच माझ्याच श्वासोच्छ्वासाचे धुके तरंगते आहे. स्वित्झर्लंडमधील सेंट मॉरिट्झ हे ठिकाण जगातील अतिश्रीमंतांचे क्रीडांगण (प्लेग्राउंड) म्हणून ओळखले जाते. जगातील सर्वात जुने आणि सर्वात आकर्षक “स्कि-रिसॉर्ट” तेथे आहे. सकाळचे तपमान उणे २२ सेल्सिअस (से.) इतके आहे.

त्या शांत आणि सुन्न सकाळी हवेला तडे जाण्याचा आवाजपण जणू ऐकायला आला असता. माझ्या कारवर चांगल्यापैकी बर्फाचा थर जमा झाला आहे आणि तो बाजूला करून कारमध्ये शिरणेही एक दिव्यच आहे. मनातली चलबिचल लपवण्यासाठी मनातल्या मनात त्या थंड हवेला मी शिव्या देतो

आहे आणि अशा थंडीत ती व्यवस्थित चालू व्हावी म्हणून प्रार्थनापण करतो आहे. कारची चावी फिरवता-फिरवता परत एकदा मी देवाचा धावा करतो. देवा कृपा कर, देवा खरंच कृपा कर. कारण मी मोठ्या महत्प्रयासाने ज्या माणसाची भेट मिळवली आहे आणि ज्याच्याबरोबर आल्प्सच्या उतारावर मी “स्कींग” साठी जात आहे.

त्याला सगळ्यात तिटकारा कशाचा असेल तर माणसांनी उशिरा येण्याचा आणि ताटकळत ठेवण्याचा. एवढी त्याच्याबद्दलची माहिती मला नक्की आहे. कारण घटस्फोटित पत्नीविषयी विचारले तेव्हा तो म्हणाला होता, “ती नेहमीच उशिरा यायची, अगदी नेहमीच.” त्याच्या या बोलण्यात अजिबात उपरोध नव्हता, आज जरासुद्धा उशीर होऊन चालणार नव्हते आणि अशा परिस्थितीत तर नाहीच. अजून अर्ध्या-एक तासात मी मार्क रिच यांना भेटणार आहे. विसाव्या शतकातील सर्वात प्रभावशाली, सर्वात महत्त्वाचा, आणि तितकाच कुख्यात आणि वादग्रस्त क्रुडतेलाचा वायदे व्यापारी. त्यांच्या आधीपण आणि त्यांच्या नंतरपण क्रुडतेलाच्या वायदे व्यापारात,

सौंदे बाजारात त्यांची उंची कोणीच गाठलेली नाही किंवा जगभरात त्यांच्या इतक्या टोकाच्या भावनिक प्रतिक्रियांचा धनीपण कोणी झाला नाही. ज्या पद्धतीने त्यांनी आंतरराष्ट्रीय व्यापारात आमूलाग्र बदल घडवून आणला त्या त्यांच्या अलौकिक बौद्धिक कामगिरीबद्दल आणि कर्तृत्वाबद्दल त्यांच्या मित्रांना, सहकाऱ्यांना त्यांच्याबद्दल नेहमीच आदर वाटत आला आहे. त्याउलट त्यांचे शत्रू नेहमीच त्यांना पाण्यात पाहात आले आहेत, त्यांचा तिरस्कार करत आले आहेत. त्यांच्याबद्दल त्यांच्या विरोधकांची मते फारच तीव्र होती. विरोधकांच्या मते त्यांना खऱ्याखोटेच्याची अजिबात चाड नव्हती आणि त्यांचे एकमेव उद्दिष्ट नफेखोरी हेच होते.

एखादा व्यवहार जर चांगला फायदेशीर असेल तर ते स्वतःच्या आईलापण विकायला कमी करणार नाहीत, इतक्या उलट्या काळजाचे ते आहेत. अशा टोकांच्या प्रतिक्रियांवरून, आज वय वर्षे ७४ असलेल्या मार्क रिच यांचे चित्र जणूकाही फक्त काळ्या-पांढऱ्या रंगातच काढता येईल. अमेरिकेचे अध्यक्ष बिल क्लिंटन यांनी जानेवारी २००१मध्ये, त्यांच्या अध्यक्षीय काळाच्या अगदी शेवटच्या दिवशी विशेषाधिकारात मार्क रिच यांना दिलेली माफी, अमेरिकेच्या इतिहासातील सर्वात वादग्रस्त माफी

ठरलेली आहे.

मार्क रिच यांच्या शत्रूंचा दावा होता की मार्क रिच यांच्याकडे काहीही विकत घेण्याची ताकद आहे, अगदी अध्यक्षीय माफीसुद्धा! त्या दाव्याच्या समर्थनार्थ त्यांच्या शत्रूंना एक कोलीतच मिळाले.

२०वी आवृत्ती

झोंबी

लेखक
आनंद यादव

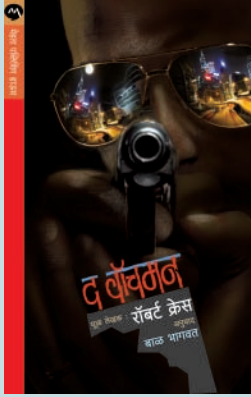
किंमत - ३२०/-रु.
पोस्टेज - ३०/-रु.

आजच्या आर्थिक आणि सामाजिक परिस्थितीत अस्वस्थ होऊन धुमसणे हाच ग्रामीण जीवनाचा स्थायीभाव आहे. त्या अस्वस्थपणाचा स्फोट मराठी साहित्यात सुरू झालाच आहे. हे व्हायला हवेच होते. शिवाय, साऱ्या जगातलं साहित्य समृद्ध केलं आहे ते या 'झोंबी' सारख्या वाचकाला अस्वस्थ करणाऱ्या ग्रंथांनीच!

- पु. ल. देशपांडे

अभिप्राय

द वॉचमन

अमेरिकेतल्या लुईझियाना प्रांतातील रॉबर्ट क्रेस हे रहस्यमय कादंबरी लिखाणातलं जगप्रसिध्द नाव. एल्विस कोल आणि जो पार्इक हे दोन त्यांनी निर्माण केलेले दोन भन्नाट नायक. द वॉचमन ही अशीच एक सुंदर कादंबरी. आपल्याला प्रत्येक क्षणी गुंगारा देणाऱ्या या कादंबरीतील कथेचे नायकही अर्थातच लॉस एंजल्स येथे खाजगी गुप्तहेर म्हणून व्यवसाय करणाऱ्या एल्विस कोलचा भागीदार जो पार्इक. त्याचं गूढपणे वागणं वाचकाच्या मनात प्रत्येक क्षणी कुतूहल निर्माण करतं. गुप्तहेर म्हणून काम करताना एखाद्या घटनेची उकल करावी, याचं ज्ञान आपल्याला जो पार्इकच्या वागण्यातून येतं. बाळ भागवत यांनी या कादंबरीचा अनुवाद अतिशय नेमकेपणाने पेलला आहे.

—महाराष्ट्र टाईम्स

मूळ लेखक : रॉबर्ट क्रेस । अनुवाद : बाळ भागवत

प्रकाशक : मेहता पब्लिशिंग हाऊस

पृष्ठे : ३०४, किंमत : ३०० रुपये

वॉरन बफे

शेअर मार्केटसारख्या अत्यंत बेभरवशाच्या क्षेत्रात आपलं आयुष्य घालवून आपली गुंतवणूक नेमकेपणानं करून जगातील श्रीमंतांच्या यादीत अग्रस्थानी पोहोचणारे व्यक्तिमत्व म्हणजे वॉरन बफे होय. अतुल कहाते यांनी बफे यांच्या याच यशोगाथेचा मागोवा पुस्तकातून घेतला आहे. बेंजामीन ग्रॅहम यांच्याकडून गुंतवणुकीचे धडे घेतलेल्या बफे यांनी पुढे त्यांनाच मागं टाकलं. बफे यांच्या कामाची पद्धत या पुस्तकातून सहजपणाने कळते.

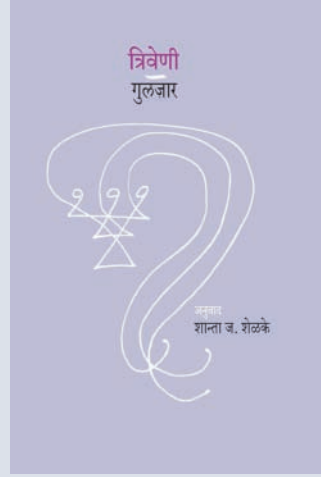
– सकाळ
लेखक : अतुल कहाते
प्रकाशक : मेहता पब्लिशिंग हाऊस
पृष्ठे : २०२
किंमत : २२० रुपये

त्रिवेणी

मूळ लेखक
गुलजार

अनुवाद
शान्ता ज. शेळके

किंमत - ६०/-रु.
पोस्टेज - ३०/-रु.

‘त्रिवेणी’ हा गुलजारांनीच निर्माण केलेला कवितेचा नवा आकृतिबंध. कोणत्याही भारतीय भाषांतील कवितेत हा रचनाबंध नाही.

ही त्यांची कवितेला देणगीच!

या अल्पाक्षरी कवितेत पहिल्या दोन कवितापंक्तींचाच गंगायमुनेप्रमाणे संगम होऊन कविता पूर्ण होते. मात्र या दोन प्रवाहांखालून जी सरस्वती गुप्तपणे वाहते, ती ते अधोरेखित करतात, तिसऱ्या काव्यपंक्तीने.

गुलजारांच्या कवितेतून प्रामुख्याने भिडते ती त्यांच्या अंतरातील ‘खामोशी’.

या ‘खामोशी’चं अंगभूत सामर्थ्य असं, की ती त्यांच्या अनुभूतीतूनच पूर्णत्वाने व्यक्त होते; त्यांची कविता यामुळेच मिताक्षरी व तरलआहे.

कधी ती प्रिय व्यक्तीच्या हरवण्याने व्याकूळ असते, तर कधी सामाजिक विसंगतींची खंत करते.

सोबत असतं समृद्ध आकलनातून येणारं भाष्य आणि जगण्यातलं निखळ सत्य!

वाचकांचा प्रतिसाद

मेहता मराठी ग्रंथजगतच्या माध्यमातून आपण करित असलेल्या साहित्यसेवेस मनापासून शुभेच्छा. ग्रंथजगत परिवाराचा सभासद बनल्याबद्दल मला मनापासून अभिमान वाटत आहे. लेखन आणि साहित्यक्षेत्रात स्वतःस नव्याने सिद्ध करू पाहणाऱ्या माझ्यासारख्या नवसाहित्यिकास ग्रंथजगतचा प्रत्येक अंक मार्गदर्शक आणि एखाद्या प्रेरणास्रोताप्रमाणेच असतो.

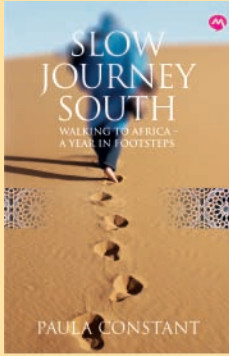
बालदिनाच्या निमित्ताने आपणातर्फे आयोजित चित्रकला स्पर्धा हा खरोखरच एक स्तुत्य उपक्रम आहे. लहान मुलांच्या सर्वांगीण विकासासाठी, त्यांच्यातील कलागुणांना व्यासपीठ मिळण्याची गरज आहे. त्यामुळे त्यांना त्यांच्यातील सुप्त कलाविष्कार होत असतो. साहित्यवार्ता या सदराच्या माध्यमातून साहित्यक्षेत्रातील विविध घडामोडींची संपूर्ण माहिती मिळत असते. नोव्हेंबर महिन्याच्या अंकात प्रकाशित करण्यात आलेल्या इंग्रजी कादंबरीच्या समीक्षणामुळे आंतरराष्ट्रीय साहित्यक्षेत्रातील नवीन प्रवाहांबाबत माहिती मिळाली. साहित्यक्षेत्राच्या माध्यमातूनच देशादेशातील विचारसंस्कृतीची देवाणघेवाण सुलभ होत असते.

साहित्यक्षेत्रात बहुमोल कामगिरी करणाऱ्या साहित्यिकांची विविध संस्थांनी पुरस्काराच्या माध्यमातून घेतलेली दखल आपल्या पुरस्कार या सदराच्या माध्यमातून प्रतिबिंबित होत असते. साहित्यिकाला प्रत्येक पुरस्काराबरोबर नवनिर्मितीची प्रेरणा मिळत असते.

साहित्यविश्वाविषयी नियमितपणे इत्यंभूत माहिती देणारे 'मेहता मराठी ग्रंथजगत' हे एकमेव मासिक आहे. ग्रंथजगतचा हा साहित्यप्रवाह असाच कायम राहो, ही सदिच्छा.

- श्रीकांत नरेंद्र पाटील

इंग्रजी पुस्तक परिचय

SLOW JOURNEY SOUTH

Book Review

People travel for a variety of reasons – leisure, business, meeting family members and so on. But how many travellers really travel to ‘meet themselves’? To find out what they really want from life? To find out what they really want to do in life? And more so, how many of them are willing to risk their entire future in this search of the self?

Paula Constant and her husband Gary are two such adventurous souls who not only decided to risk their entire future (and present) in a bid to pursue their innermost dream but also went a step ahead and decided to ‘walk’ in pursuance of the same!

Yes, you read that right. ‘Slow Journey South’, the first of two books written by Paula Constant, is a narration of

the first leg of the couple's walk to the outskirts of Africa, from where they decide to savour the African desert life by walking through the Sahara desert. Avid travellers as a couple, Paula and Gary have backpacked to a bevy of places. It was always their common dream to discover themselves and enrich their minds & souls by exposing themselves to various cultures. Having travelled over most of the world, they try settling down

into a sedentary lifestyle in Australia, but soon the travel-lust takes over and Paula starts dreaming about a trip to Africa. After much soul-searching she realises that she would like them to see Africa not as a tourist, but as a local. That is to say, they would rather bypass the typical tourist locales in favour of 'walking' through the Sahara desert to savour the Bedouin way of life and the parallel African cultures.

Unrealistic as the idea seems vis-à-vis its vast scope, Paula keeps getting increasingly haunted by the idea. Funds are on a shoestring, they both are unfit physically to actually take a walk of such a magnitude, and they have no idea of how to actually do the walk – but despite these problems, Paula believed that things will work out somehow. She gets obsessed with the idea and starts planning things in a frenzy – some realistic and many unrealistic.

He is worried about their physical unfitness, lack of money, lack of a firm direction in which to earn money, plan this huge expedition and so on. They decide to first go to London, earn for a year or so and then take off on the sojourn. Accordingly, Paula takes up a job as a teacher and Gary starts doing odd jobs in London. However, they both hate being tied to humdrum routines. Fights ensue between the couple as Paula blames Gary for being unenthusiastic about the venture and Gary blames her for blowing up money when she should be being thrifty about it.

All in all, 'Slow Journey South' is certainly worth a read for those who like to travel – and more so for those who do not. It is bound to enhance and change the perspectives of both sets of readers, respectively.

– RESHMA S KULKARNI

श्रद्धांजली

बॅ. ए. आर. अंतुले यांचे निधन

शेतकऱ्यांची कर्जमाफी, बेरोजगारांना भत्ता, पोलिसांसाठी फूलपॅण्ट यासारखे अनेक धडाकेबाज निर्णय घेणारे, पण भ्रष्टाचाराच्या आरोपामुळे राजकीय कारकिर्दीवर परिणाम झालेले माजी मुख्यमंत्री बॅ. अब्दुल रेहमान अंतुले यांचे दीर्घ

आजाराने ४ डिसेंबर रोजी निधन झाले, ते ८५ वर्षांचे होते. त्यांच्या पार्थिवावर आंबेत या त्यांच्या मूळ गावी अंत्यसंस्कार करण्यात आले.

त्याच्या पश्चात पत्नी, दोन मुली, जावई व माजी राज्यमंत्री मुश्ताक अंतुले असा परिवार आहे.

आपल्या १८ महिन्यांच्या मुख्यमंत्रीपदाच्या कारकिर्दीत त्यांनी अनेक महत्त्वपूर्ण निर्णय घेतले होते. लातूर आणि सिंधुदुर्ग जिल्ह्यांची निर्मिती आणि कुलाबा जिल्ह्याचे रायगड हे नामांतर त्यांनीच केले होते. कर्जबाजारीपणामुळे अकोला जिल्ह्यात एका शेतकऱ्याने आत्महत्येचा इशारा दिला तेव्हा राज्यातील सर्व शेतकऱ्यांना त्यांनी कर्जमाफी जाहीर केली होती. बेरोजगारांसाठी 'संजय गांधी निराधार योजना' त्यांनीच सुरू केली. कोकणचा कॅलिफोर्निया करण्याची घोषणा अंतुले यांचीच होती. राज्यातील प्रस्थापितांचा विरोध डावलून अंतुले यांची इंदिरा गांधी यांनी मुख्यमंत्रीपदी निवड केली होती. तेव्हा सिमेंट वाटपावर शासकीय नियंत्रण होते. अंतुले यांनी त्यासाठी देणगी घेणे सुरू केले. या देणग्यांवरून पक्षांतर्गत विरोधकांचे फावले. त्यांना मुख्यमंत्रीपद सोडावे लागले. १७ वर्षांच्या न्यायालयीन लढ्यात ते निर्दोष ठरले तरी डाग कायम राहिला.

अभिनेता देवेन वर्मा यांचे निधन

सहज संवाद साधण्याचे कौशल्य, अचूक टायमिंग आणि विनोदी अभिनयाचा वेगळा बाज याच्या जोरावर 'अंगूर', 'खट्टामिठा' या चित्रपटांतील विनोदी अभिनयाने रसिकांच्या मनात घर करून राहिलेले ज्येष्ठ अभिनेते देवेन वर्मा यांचे हृदयविकाराच्या झटक्याने निधन झाले. ते ७८ वर्षांचे होते. त्यांच्या पश्चात पत्नी व ज्येष्ठ अभिनेते अशोककुमार यांच्या कन्या रूपा गांगुली आहेत.

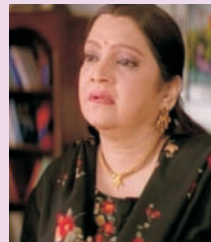

बी. आर. चोप्रा निर्मित 'धर्मपुत्र' (१९६१) हा त्यांचा पहिला चित्रपट होता. बासू चटर्जी, हृषीकेश मुखर्जी आणि गुलजार या दिग्दर्शकांच्या चित्रपटांतील त्यांच्या भूमिका संस्मरणीय झाल्या. अभिनयाबरोबर त्यांनी 'यकीन', 'नादान' आणि 'बेशरम' अशा काही चित्रपटांची निर्मिती आणि दिग्दर्शन केले.

चोरी मेरा काम, रंगबिरंगी, बुड्ढा मिल गया, कोरा कागज, बेमिसाल, अंदाज अपना अपना, दिल, आणि कलकत्ता मेल या चित्रपटांतील भूमिका गाजल्या होत्या. 'दोस्त असावा तर असा' या मराठी चित्रपटातही त्यांनी काम केले होते. 'खट्टे मीठे अंगूर' या त्यांच्या आत्मकथनपर पुस्तकाचे सुभाषचंद्र जाधव यांनी शब्दांकन केले आहे. बालपण आणि पदवी शिक्षणानिमित्ताने पुण्याशी असलेले त्यांचे भावनिक नाते अखेरपर्यंत कायम होते. पुण्यातच गेली १८ वर्षे त्यांचे वास्तव्य होते आणि अखेरचा श्वासही त्यांनी पुण्यातच घेतला. त्यांच्या पार्थिवावर येरवडा स्मशानभूमीत अंत्यसंस्कार करण्यात आले. अशोककुमार यांचे चिरंजीव अनुपकुमार, अभिनेत्री अनुराधा पटेल, सुभाष सणस, महेंद्र कारिया यांनी त्यांना श्रद्धांजली अर्पण केली.

अभिनेत्री नयनतारा यांचे निधन

ज्येष्ठ नाट्य व चित्रपट अभिनेत्री नयनतारा यांचे ठाणे येथे ३० नोव्हेंबर रोजी दीर्घ आजाराने निधन झाले. त्या ६४ वर्षांच्या होत्या. 'शांतेचं कार्ट चालू आहे' या नाटकासह 'बाळा गाऊ कशी

अंगाई', 'अशी ही बनवाबनवी', 'धांगडधिगा' आदी चित्रपटांत त्यांनी भूमिका केल्या होत्या.

नाट्यअभिनेते श्याम पोंक्षे यांचे निधन

'जादू तेरी नजर', 'एका लग्नाची गोष्ट', प्रियतमा', टिळक आगरकर' वगैरे नाटकांमधून विविधांगी भूमिका रंगवणारे ज्येष्ठ अभिनेते श्याम पोंक्षे यांचे पुण्यात निधन झाले. त्यांच्या पश्चात पत्नी, मुलगा आणि मुलगी असा परिवार आहे.

विनोदाची उत्तम जाण आणि वाचनाची अफाट आवड असलेला कलाकार म्हणून ते रंगकर्मीमध्ये परिचित होते. अभिनेता प्रशांत दामले यांच्याबरोबर अनेक नाटकांमधून श्याम पोंक्षे यांनी काम केले होते. 'एका लग्नाची गोष्ट' या नाटकात त्यांनी दामले यांच्या वडिलांची भूमिका केली होती. 'जादू तेरी नजर', 'प्रियतमा' आणि 'एका लग्नाची गोष्ट' या नाटकांमध्ये प्रशांत दामलेंबरोबर, तर अभिनेता अतुल परचुरे यांच्याबरोबर 'बे दुणे पाच' या नाटकात काम केले होते. नाटकाच्या दौऱ्यावर असताना सहकलाकारांची काळजी घेणे. आपल्याला आवडलेल्या पुस्तकाविषयी गप्पा मारणे त्यांना आवडत असे.

लेखिका पद्मजा फाटक यांचे निधन

कथा, ललित लेखन, बालसाहित्य, प्रवासवर्णनपर, संशोधनपर चरित्रलेखन असे वाङ्मयाचे विविध प्रकार हाताळणाऱ्या ज्येष्ठ लेखिका पद्मजा फाटक (वय ७२) यांचे दीर्घ आजाराने निधन झाले. त्यांच्यामागे मुलगा आणि दोन मुली असा परिवार आहे.

पद्मजा फाटक यांचा जन्म १४ नोव्हेंबर १९४२ रोजी झाला. एम.ए. पदवी संपादन केल्यानंतर १९६२ पासून त्यांनी लेखनाला सुरुवात केली. 'स्त्री' आणि 'वाङ्मयशोभा' या नियतकालिकांसाठी त्यांनी लेखन केले. त्यांची 'गर्भश्रीमंताचं झाड', 'सोवेलुमिया', 'राही' या पुस्तकांसह 'आवजो' आणि 'हॅपी नेटवर्क टू यू' ही अमेरिकन जीवनपद्धतीवरची पुस्तके प्रसिद्ध आहेत. ताराबाई मोडक यांच्या कार्याचा वेध घेणारे 'शिक्षणतज्ज्ञ ताराबाई

मोडक' हे संशोधनात्मक चरित्र फाटक यांनी लिहिले. २२ वर्षापूर्वी त्यांच्यावर किडनी प्रत्यारोपणाची शस्त्रक्रिया करण्यात आली होती. त्यानंतरचे आयुष्य हा बोनस आहे असे समजून त्यांनी या अनुभवांवर आधारित 'हसरी किडनी' हे पुस्तक लिहिले. लेखनासाठी त्यांनी 'मजेत' हे टोपणनाव घेतले होते. पद्मजा फाटक यांना राज्य सरकारचे पाच पुरस्कार मिळाले होते. 'चिमुकली चांदणी', 'चमंगख चष्टीगो', 'बाराला दहा कमी' या बालकुमार साहित्यातील पुस्तकांबरोबरच पद्मजा फाटक यांनी दीपा गोवारीकर आणि विद्या विद्वांस यांच्यासमवेत 'बाप-लेकी' या ग्रंथाचे संपादन केले होते. दूरदर्शनसाठी त्यांनी 'सुंदर माझं घर' आणि 'शरदाचं चांदण' या कार्यक्रमांमध्ये भाग घेतला होता.

मालती इनामदार यांचे निधन

हिंदी मराठी विज्ञानक्षेत्रातील गाजलेल्या 'जीवसृष्टी शब्दकोश' च्या संपादक 'राष्ट्रभाषारत्न' मालती कृष्णाजी इनामदार (वय ८४) यांचे वृद्धापकाळाने निधन झाले. त्यांच्यामागे दोन मुलगे, सुना आणि नातवंडे असा परिवार आहे. प्रसिद्ध हृदयरोगतज्ज्ञ डॉ. अविनाश इनामदार हे त्यांचे चिरंजीव होत.

मालती इनामदार यांनी पिंपरी येथील हिंदुस्थान ॲन्टिबायोटिक्स शाळेत २५ वर्षे अध्यापन केले. निवृत्तीनंतर वनस्पती आणि प्राणिसृष्टी यांचा अभ्यास करून संशोधकांना उपयोगी पडणारा जीवसृष्टी शब्दकोश त्यांनी वयाच्या ७०व्या वर्षी प्रकाशित केला. भारतातील कीटक संशोधक आणि जीवसृष्टीच्या अभ्यासकांमध्ये त्यांना मानाचे स्थान होते.

चंद्रकांत खोत यांचे निधन

मराठी साहित्यविश्वात 'लिटल मॅगझिन' चळवळ आणि आपल्या 'बिनधास्त' लेखनाचे खळबळ उडवून देणारे लेखक चंद्रकांत खोत (वय ७५) यांचे पहाटे साडेचार वाजता वृद्धापकाळाने निधन झाले.

बालनगरी

गौष्ठी पानौपानी

पिंटूची आसारी

अजय नाचत नाचत टेरेसवर आला.

“काय झालं रे?” श्वेताने विचारलं.

“पलीकडच्या ग्राउंडवर रविवारी पतंगांची स्पर्धा आहे.”

अजय पतंग उडवण्यात आणि दुसऱ्यांचे पतंग कापण्यात अगदी पटाईत होता. रोज संध्याकाळी त्यांची गँग टेरेसवर जमत असे. अजय, श्वेता, राहुल, योगेश आणि छोटा पिंटूसुद्धा.

आकाशात दुसरा पतंग नसेलतर राहुलआणि योगेश उडवत असत. श्वेतासुद्धा मांजा सोडून ढील देण्याचा आनंद अनुभवायची. आकाशात

दुसरा पतंग आला, की सूत्रं अजयच्या हाती येत. पेच घेण्यात आणि दुसरे पतंग गुलकरण्यात वेळ कसा जायचा ते कळायचं नाही. फक्त एकच असे, ते म्हणजे छोट्या पिंटूची लुडबूड. तो गोंधळ घालायचा. गुंता करून ठेवायचा. त्याच्या मांज्यात यांचा मांजा घोळवून ठेवायचा. पतंगांवर पाय घायचा. तरीही तो सगळ्यांचा लाडका होता.

चार वाजता पतंग काटाकाटीची स्पर्धा होती. अजयने सकाळीच तीन निवडक पतंग आणले होते. नवीन मांजा भरला होता. घड्याळात साडेतीन वाजले आणि यांची गँग निघाली. पिंटू मागे लागला. तोही छोटी पतंग आणि आसारी घेऊन आला होता.

“मलापण यायचंय आणि भाग घ्यायचाय,” पिटू म्हणाला.

“ए बाबा, रोज तुझं सहन करतो; पण आज जाऊ दे रे छबड्या! आज मला जिंकायचंय. तिथे मांज्याचा गुंता करशील,” अजय म्हणाला.

मग पिटूनं भोकाड पसरलं. त्यावर श्वेता म्हणाली, “येऊ दे रे. त्याच्याकडे मी लक्ष देईन. त्यालाही मजा वाटेल.” शेवटी पिटूचा वशिला लागला.

तिथल्या गणेशोत्सव मंडळातर्फे स्पर्धा भरविण्यात आली होती. साधारण दहाच्या आसपास स्पर्धक होते. स्पर्धा पहिल्यांदाच भरत होती. मोठी मुलंही होती. एक जण पिटूला म्हणाला, “काय रे, तू मला हरवणार बहुतेक.” तर दुसरा म्हणाला, “ए, बाजूला थांबायचं. लहान मुलं नाहीत हं!” पिटू हिरमुसला आणि गप्प बसला. ताईला चिकटला.

शिड्डी वाजली. सगळ्यांनी मांजा धरला. पतंग उडवण्यासाठी प्रत्येकाचा साथीदार पतंग घेऊन लांबवर गेला. पुन्हा शिड्डी वाजली. पतंग उडाले. फरफरले. आकाशात गेले. उंच गेले. मग सुरू झाली काटाकाटी. एक पतंग कटला, मुलांचा घोळका तो पकडण्यासाठी धावत सुटला.

असे पाच पतंग कटले. पतंग कटला, की मुलांचा कल्ला सुरू व्हायचा. नंतर शिड्डी वाजली. पतंग खाली घेण्यात आले.

पाच मिनिटांनी दुसरी फेरी सुरू झाली. पतंग पुन्हा वर गेले. या वेळी खूप मजा आली. मुलांचं लक्ष वर ते वरच होतं. पिटूही ते बघण्यात रमला होता. पतंग जिकडे कलायचा तिकडे पिटू फिरायचा. त्यामध्ये त्यानं खाली ठेवलेल्या दोन पतंगांवर पाय दिला. दोन्ही पतंग फाटले.

“ए पिटूचा — ए श्वेता, खाली बघ,” अजय ओरडला.

“अज्या, तू तर बघ, तो बघ आला,”
राहुलम्हणाला.

हे बोलताना राहुलनं आसारी पाडली. त्यावर अजयचाच पाय पडला. एका बाजूचीदांडी तुटली. त्यामध्ये दुसरा पतंग यांच्या पतंगाला घासला गेला. किंचित फाटला; पण तो दुसरा पतंग तिसऱ्या पतंगाने कापला. यांचं नशीब जोरात होतं. आता यांचा आणि विशालचा, असे दोनच पतंग राहिले होते. शिष्टी वाजली. दोघांनी पतंग खाली घेतले.

यानंतर अंतिम फेरी होती. अजयने डोक्याला हात लावला. जमिनीवरचे दोन्ही पतंग फाटले होते. हातातलाही पतंग फाटला होता. त्याला मलमपट्टी करून उडवणं शक्य होतं; पण आसारी? तुटलेल्या आसारीचं काय करणार? अजयच्या डोळ्यांत पाणी आलं.

मग पिंटू म्हणाला, “अजूदादा, माझी आसारी घे!”

“तुझी? हं!” अजय रागाने म्हणालो.

“अरे, गुड आयडिया! प्रयत्न करू या. ऐन वेळी काय करणार? तुझा मांजाही मग जोडू या. एकच तर पतंग आहे. आपणच जिंकणार आहोत,”
श्वेता म्हणाली.

राहुलने फाटलेला पतंग दुसऱ्या पतंगाचा ताव फाडून चिकटवला. योगेशने पिंटूची आसारी हातात घेतली.

दोन्ही पतंग आकाशात गेले. त्यांचा पेच होईना. अजयला आसारी बदलल्याने नीट जमेना. आणि काय गंमत? आधी पेच होईना; पण पेच झाल्या झाल्या विशालचा पतंग कटला. कशामुळे? पिंटूच्या छोट्या आसारीवरच्या नव्या, खरदार मांज्यामुळे.

पोरांनी टाळ्या पिटल्या. अजय जिंकला होता. पहिल्याच स्पर्धेत त्याला चांदीचा कप मिळाला होता.

परी परतताना गँगचे डोळे आनंदाने चमकत होते. त्यांची तावातावाने चर्चा सुरू होती. आणि हे यश पिंटूमुळे मिळालं, यावर सगळ्यांचं एकमत होतं. कारण तसं विशालला हरवणं अवघड होतं.

ऑनलाइन वाचकांसाठी सुवर्णसंधी

मेहता मराठी ग्रंथजगत

DIGITAL EDITION

Digital Edition

'मेहता मराठी ग्रंथजगत'चा अंक
आता डिजीटल स्वरूपात

- इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात असल्यामुळे हवा तिथे पाहू शकता.
- तुमच्या मोबाईलवरही वाचू शकता.
- वाचण्यासाठी मेहता पब्लिशिंग हाऊस अॅप मार्केटमध्ये मोफत उपलब्ध.

आमच्या पुस्तकांवर
वर्गणीदारांसाठी सवलत

तीन वर्षांना
२५%

पाच वर्षांना
३०%

वर्गणी

३ वर्षांची
वर्गणी ₹ ३००

५ वर्षांची
वर्गणी ₹ ४००

वर्गणी मनीऑर्डर अथवा डिमांड ड्राफ्टद्वारा
खालील पत्त्यावर पाठवावी.

नवनवीन पुस्तकांच्या अद्ययावत माहितीसाठी आजच वर्गणीदार व्हा.

मेहता मराठी ग्रंथजगत, द्वारा मेहता पब्लिशिंग हाऊस,
१९४१ सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड,
टेलिफोन भवन समोर, पुणे ४११ ०३०. फोन - (०२०) २४४७६९२४

RNI NO-MAHMAR/2000/2739

License to Post Without Prepayment of Postage WPP-92

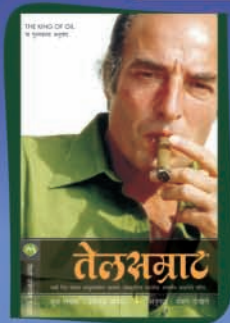
Regd.No.:PCW/086/2015-2017/ Posted at Marketyard Pso, Pune

Publishing Date : 11 January, 2015

Posting Date : 11 January, 2015

आमची नवीन पुस्तके

BOOK POST

Printed Matter

मेहता मराठी ग्रंथजगत

१९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी, बाजीराव रोड,
टेलिफोन भवन समोर, पुणे-३०. फोन-०२० २४४७६९२४

प्रति,

संपादक, मुद्रक, प्रकाशक : सुनील अनिल मेहता यांनी हे मासिक १९४१, सदाशिव पेठ, माडीवाले कॉलनी,
पुणे ४११ ०३० येथून प्रसिद्ध केले. मुद्रण स्थळ : जय गणेश ऑफसेट, ३५६, अ गणेश पेठ, पुणे २.